

בפרק המסלת ובפרק אין דורשין אמר ר' יוסי סח
 לי אבא אליעזר שעשה קרבן בירושלים כדאיתא
 בהניגה. וכן בשנה הקודמת למעשה של רבן
 גמליאל בפי' חפלת השחר שהיה ר' שמעון (1) יהיה
 ר' צדוק בבכורות. וכן ר' מאיר אמר משכו ר'
 אלעזר בן צדוק (2) בפי' שביעי דלאים וכן ר' יהושע
 אמר יפה אמרה ברורה. וכן ר' יהודה ור' אלעאי
 אביו למדו עם ר' אליעזר הגדול כדאיתא במנחות
 ובסוכה וכן מהשאר ומה נראה אורך שינויהם.

(1) לענין ז' ר' יהושע. כי בברכות דכ"ז נס בבכורות
 דל"ו לא חזי ר' שמעון בפעשה דר' צדוק כי אם
 ר' יהושע. המעריך.
 (2) אביו של ר' צדוק חמא היה עם שלא נזכר שמו.
 אבא שאול בן בעמיא הבריר שליחי שבת וס"ט א"ג.
 יעב"ץ.

ושעשה לו נסים וקורא בתורה תמיד כדאיתא בפי'
 סדר תעניות ארלישי לו לרב עדות אורחא. אבל הנראה
 בזה על הרוב כמו שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וכן
 וכאי שעדיין לא נסמכו כמו שאמרו על בן עזאי היכי
 דמי תלמיד הראוי להוראה וכיוצא בזה או שרבו
 קורא לו בשמו. וכבר השלמנו מה שייחדנו לבאר
 בפי הקדמתנו לענין חי' פרקים והשנתם ופרשנו
 הכחות השבעה והתבורות הארבעה.

ועוד דע כי רוב מהחבורה השלישית
 וגם הרביעית היו בוסן התבירה הא' שראו
 חרבן הבית, כי רבי שמעון בן יוחאי
 היה תלמיד בוסן ר' יהושע ור' אלעזר ורבן
 גמליאל בפרק חפלת השחר וכן חנניא בן חכמיא
 חבר ר' שמעון. אמר ר' אליעזר בן יעקב משמו

ועתה נתחיל באלף בית כרי שתמצא
 כולם מזומנים בידך.

לנוח מה שגזרו עד שבא ר' שמעון בן יוחאי
 לזרמי וביטלו. ובברייתא יש הנא שהוא בנו רבי
 ונתן בן אבטלמוס ובפרקא קמא דראש השנה
 אמר ר' יוסי הנידו אבטלמוס משום המשה זקנים
 אחרוג אחר לקפשו למעשר וכו' ובסוף סופה וכן
 בסוף פ' מריבה אבטלמוס בן ראובן התירו לו לספר
 קומי שקרוב למלכות היה ופירש רש"י בסוף פרק
 מרובה המספר קומי לפנים במצח מדרכי האמורי
 שמספרים לפנים ומשירין בלורית מאחריהם.
 לשון אחר דרך רומיים נלגה שיעד למעלה מן האוון
 קן בתשובת הנאנים עכ"ל. והתוספת פירשו שם
 דאשכחן במסכת מעילה שיהא אבטלמוס בן
 ראובן וספר קומי שלא יכירו שהוא יהודי. אבל אבי
 ראיתי בגמרת מעילה כי אם ר' ראובן האצטורבלי
 אולי הוא אביו. ורב צמח בערך שלו באות הה"א
 פרש המספר קומי זה המספר בלשון מלכות שיש
 בה גידופן ולא התירו לבית ר"ג לספר באות הלשון
 אלא מפני בחד המלכות ולא מזירא כי שם בגמרא
 אומר שהתירו לבית ר"ג לספר חכמה יונה משום
 דקובין למלכות ואינו זוכר קומי כי אם לאבטלמוס
 בן ראובן שהוא מפעם דרבי דאמורי כאשר אמר

אבא שאול סתמא טובא איכא כמתחין ונמרא.
 אבא שאול בר נש ואמרי ליה בר ראש בפי' המסלה
 נבי בריקת שפיר מרוקם. ותפיה אבי על הסתבר אורי
 בלום לתלמיך שלא זכר שם זה כלל. יעב"ץ.
 (אמר המעריך. אבא שאול כבר נזכר לעיל 32 33.)

אבטלמוס (ר"ל אבטליון) נכרי אמרנו כי הוא
 אב ביה דין מבני סנדריב הברו של שמעיה הנשיא
 רבם של הלל ושמואי בוסן בית שני כמו ק"כ שנה
 קודם חרבן ב"ש מהחבורה הששית. (צד 16 א).
אבטלמוס פרק ג' דערובין אמר ר' יוסי העיד
 אבטלמוס משום חסשה זקנים שספק העירוב
 כשר. ובגמרא אומרים שהוא רבו של ר' יוסי.
 ויש נוסחא אבטליוס או אבטלוס ויש נוסחא בן
 אבטלמוס (1). ובמסכת מעילה קודם שבא רבי
 שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בר' יוסי לזרמי בשל
 שמו משלטה דברים שגזרו והיה קרוב למלכות ולא
 היו מכירים שהוא יהודי והיה או ברומי רבי מתיא
 בן השש ובית דבנו ואורי שהכירו שהוא יהודי הורו

(1) לעיל (22 ב) הביאו הסתבר בספק היותו אורן בן
 ר'א' רבמיס אשר נעלפו סאת הרב"ם ר"ל בסוף
 כסות המסכה. המעריך

במרא אבל חכמה יונית היא משום שגור חכמים
בזמן מלכי השמוני הורקטס וארטוטולוס כאשר
צור זה על זה בירושלם כאשר כתוב זה למעלה .
לאחר כך ראיתי באות הספק כי חזר רב צמח גאון
לפרש פירושו רש"י .

אבא יוסי בן הוסתאי רס"ב רימא , רבי
אומר דבר משמו . יעב"ץ .

ארמון הוא גם כן ריין בזמן אבשלון . ובסוף
כתובת כי ארמון בן נדאי חזן אבשלום ב' רינ'
גדולה בירושלם . וריב"ז אומר רואה אני את דברי
ארמון בן נדאי חזן שהיו חכמים גדולים . (צד
17 א) .

אילא חכם כיבנה להחיר בכורות בפקד ד'
ובכורות החזירו לו שכר במלה והוא ד' אסירם
ברקה וששין בנסה בין בעל מום בין חשים ולא
ירעתי נאיה הוא . וכן יש באמוראים ר' איל ה
זה בדרכי חכם שלא יוכל להחיר בכורות כי אם
הכם כי הוא חמור מהחית נדרים כי במקום שיש
חכם מומחה יוכלו להחיר ג' הדיופות רגמרי
וסבירו מה שאין בן בכור חזן אם היה חסרון
אבר שאו ניתן רשות לנ' הדיופות כראיתא בפרקא
קמא דחולין ובפרק כירה בשבת . ובזמן הזה אין
מומחה להחית נדרים כמו שאמר הרא"ש ר"ל
ואפילו לרב לא נתן רבי רשות להחיר בכורות . (צד
22 ב) . הוא א' ס"ה חכמים שהסתיף המחבר על
הירב"ש ר"ל עין שם . המערך .

אליעזרי בן הקף הכהן הגדול שעשה שרה
בזמן הוגי המעגל ובזמן יהודה בן שבאי ושמעון בן
שבח . (צד 16 א וצד 25 א) .

רבי אליעזר בן דגלאי נשמש ע"י המחבר .
הוא נמצא במסכת תמיד דף ל ע"ב (דפוס פראג)
אמר ר' אליעזר בן דגלאי עוים היו לאבא בער
המכוור וחי מתעששות מריה סיפוס הקספת .
ה ס ע ר יך .

רבי אליעזר המודעי כבר רבנו בלמעלה
ושנהרג בביתר חבדו של ר' פורפן , אבל הוא קרא
לר' פורפן רבי והוא רשקן גדול ור' אלעזר בן
שרשא אומר משמו , וחנניה בן אדור ר' הקשע ור'
אלעזר בן עזריה אומר משום ר' אלעזר המודעי
בשק שזועת העדות עדיין צריכין אנו למודעי .
(צד 33 א) .

רבי אליעזר הקפר בש' מל הצלמים . רבי
יהושע בן לוי היה מחלוק אחר ר' אלעזר הקפר גרבי .
אבל בתוספתא בפרק ו' מחלוקי השיב ר' אליעזר בנו
של ר' אלעזר הקפר מה למילה וכו' . ובפרק ה'
דכתובות אומר ר' מנחם בן נחם משום ר' אליעזר

הקפר מעשה בר' פורפן שקדש ש' נשים להאבילין
תרומה בשני בצורת וכו' ואולי הם שנים . ובפרק
אלו בפרשת ריב"ל שדר תרגמלחא לפני ר' אלעזר
הקפר רבי ר"ל גדול בדורו . ובפרק כיסוי הדם
נראה כי ר' אליעזר הקפר רבי עם ר' חייא ובס' ר'
אליעזר רמילה עם רשב"א . ונראה שהיה מן
האחרונים מע"פ שמביאו בפרקי ר' אליעזר כי כבר
דוע שאע"פ שהוא מכוה לר' אליעזר האחרונים
עשו פרקיו כמו החזיר הסכינה לר' שמעון וכן
נמצא ספר יצירה המכוה לאנדרום אבינו כמו
שכתב הראב"ע או הם שנים ונקרא רבי פוש'
בש' כל הצלמים שהיה גדול בדורו והוא רש בנדי
מאשר חמא על הנפש . ויש נוסחאות בתחלות
פירוש המשנה ש' ר' שהחיר ברורות ברור השני ז' .

רבי אליעזר הגדול בן הורקטס הוא גם כן
תלמיד הגדול של ריב"ז והוא עשה פרקי רבי
ר' אליעזר החזירו מנכסיו הורקטס אביו שהיה
עשיר גדול עד שבא החזירו לו כי ידע שקרא בנו .
ובאבות דר' נתן במשנת יוסי בן יוסור בארובה
כיצד למד ר' אליעזר מריב"ז . וכשמת ריב"ז חזקן
דיה ר' אליעזר וקן ועד ראה מיתתו של רבן גמליאל
מכדו שהוא יוסה ויהי מאור פניו כמו שאמר פני
משה כפני חמה ועפי ירושע לפני לבנה גם ר'
אליעזר בדרושו . וכבר פירשנו דבריו למעלה (צד
33 ב) . ואמר רבינו בחיי ושם האחד אליעזר כי
אומר במדרש שהיה מורשו של משה ואולי
מצד האם .

רבי אליעזר חסמא כבר הארנו בו (צד 41
ב) . וכי היה תונק גדול ובעל מספר ותשבורת שהיא
החנטיה כראיתא בהוריות . והוא תלמיד ר' עקיבא
חבירו של ר' יוחנן בן גרמיה ומר' אליעזר בן יעקב בש'
שני דספחים ומר' יוחנן בן בריקה ור' יוחנן בן
נורי , ולמה נקרא שמו חסמא שחכם כראיתא
בפרשת אחרי מות טירקא רבה וגם יש לו הלכה
בחיטתם בש' השוירם את השוילים וכן מינה אותם
בשיבה ולדן ר"ל לר' יוחנן בן גדגדה ולר' אליעזר
בן חסמא .

רבי אליעזר בן יהוד' איש כפר ברתחא משום

(1) לעיל (צד 13 ב) הבא המחבר את ר' אליעזר
הקפר כחוספתא ס"ד דמר שאכל אשם ידו שבא
אלין מן הדרום וכו' . ואשר אמר המחבר בכאן
ויש נוסחאות בש' דפירוש המשנה ג"ל כי לא
טדע אם שמו אליעזר או אלעזר . כי גם בבבא
כאנאיהו בב' היספחיתא ובמקום ס"ד צ"ל ס"ב .
וראי לחליע בכאן כי המחבר אב אירחא מחליע
לדבר דיוע כי גם פרקי דר' אליעזר החוזר
מדישו ע"י אחרים בלעדי מתחריים . המערך .

ר' יהושע (צד 23 ב). ונפ' ראשון דעילה רבן שמעון בן גמליאל אומר משמו. ובפרק קמא דפסחים אמר הלכה משם ר' יהושע. והוא הגר לר' עקיבא וחסידותו והנס שנעשה לו הכל בפ' סדר תעניות שנתמלא כל ביתו הפה, והיו בורחים גבאי צדקה ממנו לפי שהיה נוהג דרום כל מה שיש לו. ואלה האנשים שנקראו בשמות ארצם שהיו תשומים וידועים במקום שהוא כמו איש צרידה או איש ירושלים איש נפר' חנניה. כמו משל הייתי במלכות ספרד ונכ' במלכות אחרות של הנוצרים כשיצאו הספרים שעשיתי בתוכה היו אומרים רבי אברהם זכות איש שלא מנקה. ואני יש לי שרות להחפאר בזה כמו שאמרנו ה"ל אי זו היא חכמה שנתחשבו בה החכמים לעיני העמים היו אומר זה השכן קפוח ומלות. ואני מעיד לשמי' שהיו משבחין את ישראל מאד בזה. וכל כוונתי לא היתה כי אם להבין דברי ה"ל ההלכות שכתבו בזה. ונתחשבת ר' אליעזר בן יהודה איש אוכלים בפ' קמא דמעשר שני וכן בפרק העור החרוש בגמרא.

רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי (לעיל 47 ב) שעשה ל"ב מדות לתורה ל"ב חכם לימינו וגו'. וכל מקום שחמצא דבריו באגדה עשה אונק' כמסכתם בפרק מינו דרום. והוא היה בוסן ר' עקיבא ור' אלעזר בן עזריה ואחריהם כמו שגמרא בתלמוד.

רבי אליעזר בן יהודה פ"ג דאהלות, תלום ראיט כי שלשה התברים ר"ש ור"ע כל אחד היה לו בן שמו ר"א, ור"ל מה שכתבו שם. יעב"ץ.

רבי אליעזר בן יעקב הלכותיו קב ונקי והאריך ימים מזמן הבית עד דורות האחרונים ואזי אמו לוי במקדש ועל פיו נעשה מסכת מדות ר"ל על פי ר' אליעזר בן יעקב וכבר דברנו למעלה בזה (31 ב). ובפ' ואלו קשרים הלכה כר' אליעזר בן יעקב. ונראה שהלל אינו מועיל כיון שהוצרך לזה הלכותיו ק"ב כאשר כתב הרא"ש בפ' מי שהוציאורו משם ר"ח ותו לא כמספר הכמי המשנה שאמרו הלכה, ויש הלכות שאין הלכה כמותו מעט מעט אבל כל דבריו נקים והוא ידע כל מדות המקדש והאריך ימים ואמר הלכה משם ר' חנניה בן חכנאי ואין הלכה כמותו בפ' ד' וכלאים.

רבי אליעזר בן מתאי בפ' עשירי דיבמות מד' חכמי יבנה בן שאי וכן וזמא חנניה בן חכנאי. והוא בפ' קדושין בברייתא בכבוד אב ואם, ובתוספתא בפ' מסכתים חלק ר' אלעזר בן מתאי

עם ר' יהודה. ובפרק ב' דסוטה ר' יהודה אומר משום ר' אלעזר בן מתאי וכו' ובפרק ח' אלעזר בן מתאי ואבא הלפתא והנניה בן חכנאי שקלו אבנים של יהושע. (צד 22 ב).

רבי אלעזר בן עזריה הכהן עשירי לעזרא ונשיא ישראל כבר פירשנו עיניו וחכמותו (לעיל 39 ב), ור' חנניא אמר כירבו ר' אליעזר, ובאילה המשפטים רבה כי ר"ג ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא הלכו לחמו וכן היה ר' עזריה אביו חכם ועשיר ועזר לאדויו שמעון שיקרא. ור' דוסא בן הריכנס אמר יש בן לעזריה הברנו ולא ראיתי צדיק נעוב. וכן נראה כי ר' עזריה בן אבמולמוס אביו חכם גדול ועשירי לעזרא הכהן והיה לפני ר' פרידה כדאיתא במנחות פ' כל הסנהות. אבל יש נוסחא כי ר' עזריה זה עשירי לר' אלעזר בן עזריה כי הו' פרידה היה בוסן ר' אמי, ועל זה פרש' עשירי לעזרא הוא ר' אלעזר בן עזריה. ונ"ל כי זה פרש' בהכרח משום דנפ' תפלת השחר אמר עשירי לעזרא, וכבר ידעת הדבר של ר' פרידה בפ' כיצד מעברין ושהיה קורא ר' מאות פעמים לתלמידו ונעבור ששמו התלמיד הלמה דזר לקרות עמו ת' פעמים אחרים שי שיצאת בת קול ואמרה או תחיה ת' שנה או תוכה ארה ודורך להי העולם הבא והודה בחיי העה"ב ואמרו לו זה וזה יתקים ויהי ת' שנה. וקנו של ר' פרידה מצא גלגולת ידויקים ושמו איהוה ומצא אשתו ושרפתה באש שחשבה שהיתה של אשה אחרת שמתה. לבעלה הדיה כחובה בה זאת ועוד אצרות. וכבר הארכנו בזה למעלה גם באמוראים נדבר בזה. ובירושלמי דבתרא ר' פרידה נתן לר' יודן משיאה ב' צנונות שטרעו במוצאי שביעית בין ראש השנה לכפור ותמה על זה באותה שעה דחיר רבי יזק במוצאי שביעית.

רבי אלעזר בן עזר תלמיד רב"ז והיריף שבמלם שנקרא ר' נהוראי במסכת שבת. כבר פירשנו דבריו (לעיל 35 ב), אבל האמת כי ר' חמיה הוא רבי נהוראי.

רבי אלעזר בן פילא סוף פ' ו' דטהרות. ויש נוסחאות בן פאני והוא משיב על דברי ר' עקיבא. (צד 22 ב).

רבי אלעזר בן פרשא וכו' ר' שמעון בן אלעזר בן פרשא, ור' פרשא חבירו של ר', ור' פרשא שבוסן רבי בן בנו של ר' פרשא הגדול. וכבר אמרנו למעלה (צד 32 ב) שהיה וקן מאד ונתפס על שעסק בתורה עם ר' חנניה וקן מציול כדאיתא בפ' קמא דעבודה ורה שהצילו אילול ורבי היה ר' אלעזר המודעי בפרק כ"ג.

רבי אלעזר בר צדוק. בספר מצות הגדול בלא תעשה מצות ר"ח פירש כי הוא כהן, וכבר פירשנו כל עניניו. וראה דרבין הבית היה בוסן ר"מ ובסוף לנו בספק אם הוא כהן ואמר משום ר' מאיר בפרק ד' דבליאים. וזה חסיה כי ראה רבי אלעזר דרבין הבית והוא קרומן וראה לבת נקרימון בן גוריון וכו' כדאיתא בג' מציאת האשה, ובסוף ד' מיתות שהיה גדול קודם דרבין הבית והעיד שהוא בת כהן שיתנה שטרופה בתבלי ומזרח ונראה שהיה לפחות מ' שנה קודם הדרבין כי במלו דיני נפשות. (צד 27 א.)

רבי אלעזר בן שמעון המון שהארץ בג' בני העיר רבו של רבי ובכר פירשנו דבריו (לעיל 44 א.) ורב היה קורא לו סוביינא דחכימי פירש רב צמח מופלא בהכמה ורש"י פירש שאמר שבחכמי. ואמר כי הוא אחרון מ' דרובי מלכות ובלל שבת נדרג התחיל לקדש בקדוש היום א"ל הניחונו עק שחצא השמחה כיון שהגיע לאשר ברא אלהי לעשות יצאה בת קול ואמרה אשרך אלעזר בני בשלם הזה היתה נשמתך דומה לאלקים יצאה נשמתך באלקים. ואני חסיה מזה כי זה היה רבו של רבי כמו שאמרנו. ונראה שלא היה שמד בוסן רבי א"ע אם כי בסוף פרק אם אינן מכירין פירש רש"י משום רבני כי נקח החדש היה שמד כששלח לר' דודאי אינו נראה זה כי אם כשריש הראשון שפירש רש"י שם.

רבי אלעזר בר' שמעון בן יוחאי כבר דעת כל דבריו ושהיה במערה י"ג שנה עם אביו וקבלתו יסורין של אהבה. וכל דבריו הקדושים בג' השורר המעלים, ושהיה תבירו של רבי אבל מת קודם רבי שנים הרבה. (צד 52 ב.)

אלישע בן אביהי (י) כבר דברנו בו למעלה כי הוא הנקרא אחר ורבו של ר' מאיר והוא כד' שנכנסו לפירוש ושוכה לחיי השלם הבא בעבור חוררו ותלמידיו ולא החפאי אחרים שאמר לר' מאיר עד כאן תחום שבת ושבת אש מן השמים סביב לקבר וזכה להיות ר' יעקב התנא בר ברתיה שהודיע לנו סודות עה"ב בפרקי אבות ובסוף חולין ובקדושין. גם רבינו הקדוש הכניסו לאלישע במסכת אבות הקדושים וראה הדרבין היה משבח לר' עקיבא והארץ ימים שהיה אחריו. (צד 23 א.)

רבי אלעזר בר' מאיר ר"ח פירש כי הוא כהן, וכבר פירשנו דבריו (לעיל 44 א.) ורב היה קורא לו סוביינא דחכימי פירש רב צמח מופלא בהכמה ורש"י פירש שאמר שבחכמי. ואמר כי הוא אחרון מ' דרובי מלכות ובלל שבת נדרג התחיל לקדש בקדוש היום א"ל הניחונו עק שחצא השמחה כיון שהגיע לאשר ברא אלהי לעשות יצאה בת קול ואמרה אשרך אלעזר בני בשלם הזה היתה נשמתך דומה לאלקים יצאה נשמתך באלקים. ואני חסיה מזה כי זה היה רבו של רבי כמו שאמרנו. ונראה שלא היה שמד בוסן רבי א"ע אם כי בסוף פרק אם אינן מכירין פירש רש"י משום רבני כי נקח החדש היה שמד כששלח לר' דודאי אינו נראה זה כי אם כשריש הראשון שפירש רש"י שם.

רבי אלעזר בר' מאיר ר"ח פירש כי הוא כהן, וכבר פירשנו דבריו (לעיל 44 א.) ורב היה קורא לו סוביינא דחכימי פירש רב צמח מופלא בהכמה ורש"י פירש שאמר שבחכמי. ואמר כי הוא אחרון מ' דרובי מלכות ובלל שבת נדרג התחיל לקדש בקדוש היום א"ל הניחונו עק שחצא השמחה כיון שהגיע לאשר ברא אלהי לעשות יצאה בת קול ואמרה אשרך אלעזר בני בשלם הזה היתה נשמתך דומה לאלקים יצאה נשמתך באלקים. ואני חסיה מזה כי זה היה רבו של רבי כמו שאמרנו. ונראה שלא היה שמד בוסן רבי א"ע אם כי בסוף פרק אם אינן מכירין פירש רש"י משום רבני כי נקח החדש היה שמד כששלח לר' דודאי אינו נראה זה כי אם כשריש הראשון שפירש רש"י שם.

אלישע בן אביהי (י) כבר דברנו בו למעלה כי הוא הנקרא אחר ורבו של ר' מאיר והוא כד' שנכנסו לפירוש ושוכה לחיי השלם הבא בעבור חוררו ותלמידיו ולא החפאי אחרים שאמר לר' מאיר עד כאן תחום שבת ושבת אש מן השמים סביב לקבר וזכה להיות ר' יעקב התנא בר ברתיה שהודיע לנו סודות עה"ב בפרקי אבות ובסוף חולין ובקדושין. גם רבינו הקדוש הכניסו לאלישע במסכת אבות הקדושים וראה הדרבין היה משבח לר' עקיבא והארץ ימים שהיה אחריו. (צד 23 א.)

אלישע בן אביהי (י) כבר דברנו בו למעלה כי הוא הנקרא אחר ורבו של ר' מאיר והוא כד' שנכנסו לפירוש ושוכה לחיי השלם הבא בעבור חוררו ותלמידיו ולא החפאי אחרים שאמר לר' מאיר עד כאן תחום שבת ושבת אש מן השמים סביב לקבר וזכה להיות ר' יעקב התנא בר ברתיה שהודיע לנו סודות עה"ב בפרקי אבות ובסוף חולין ובקדושין. גם רבינו הקדוש הכניסו לאלישע במסכת אבות הקדושים וראה הדרבין היה משבח לר' עקיבא והארץ ימים שהיה אחריו. (צד 23 א.)

אלישע בן אביהי (י) כבר דברנו בו למעלה כי הוא הנקרא אחר ורבו של ר' מאיר והוא כד' שנכנסו לפירוש ושוכה לחיי השלם הבא בעבור חוררו ותלמידיו ולא החפאי אחרים שאמר לר' מאיר עד כאן תחום שבת ושבת אש מן השמים סביב לקבר וזכה להיות ר' יעקב התנא בר ברתיה שהודיע לנו סודות עה"ב בפרקי אבות ובסוף חולין ובקדושין. גם רבינו הקדוש הכניסו לאלישע במסכת אבות הקדושים וראה הדרבין היה משבח לר' עקיבא והארץ ימים שהיה אחריו. (צד 23 א.)

אות הבית

בבא בן בוטא כבר פירשנו אותו למעלה (צד 18 ב) כי הוא תלמיד שמאי הזקן. והוא בפרק הנוקף שאמר כי הורע אינו סולד כהאש ולובן ביצה

(1) אלישע בן אביהי מחבר במשנה ס"ד דאבות וברבייהי ס"ק רכ"א. אבל במיד ס"א הירמיהו ר' ישמעאל בן אלישע. יעב"ץ.

בעצם אלא אחד הוא בבא בן בושא כי השנים האחרים הם באות הו"ו. (צד 17 ב.)

אות הגימ'ל

רבן גמליאל הזקן זה נכח של הלל הזקן בנו של רבן שמעון בן הלל. ובפ' ב' רעלה יוער איש הבירה מתלמידי ביה שמיא ושאל את רבן גמליאל הזקן שדיה בשטר המורד. וכן בפ' אהרין ריבמות נחמה איש בית דלי שהיה בנחדעא היה מקובל מפי רבן גמליאל הזקן שמישיאן האשה על פי עד אחד. וכן אמר ר' יהודה בן בבא ובסוף טמטה משמח רבן גמליאל הזקן בשל כבוד התורה. והעורך בערך בשל פירש בני אדם שמכבדן בעלי תורה.)

אבל יש פירושים שהיו נימיו לומדים התורה בעמידה ואחר כמה בא חולשא לעולם וקורין בשיבה. וכן נראה בפ' הקורא את המגלה מימות משה ועד ר"ג הזקן היו קורין בעמידה. ובגו הה רשב"ג הראשון שנהרג מ' הרוגי מלכות ובגו זה רשב"ג רבן גמליאל דיבנה שנשאר או כשהרב הבית וה לבר נקרא הזקן אולי כעבור שהאריך ימי.

רבן גמליאל דיבנה זה היה נשיא אחד דרבין הבית אחד ריב"ו והוא בן בנו של ר"ג הזקן הוא ראה וקנו וראה הבית כמו שנראה בסוף יבמות שנוכר ממעשה שראה רבן גמליאל וקנו. ועוד בפ' כיצד אין צולין אמר ר' צדוק מעשה רבן גמליאל שאמר לפני עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה. ופי' רש"י שם רבן גמליאל היה בבית שני כדאמרין בגיטין שהיה ר' יהושע אחד מתלמידי ריב"ו שהוציאו אותו במטה בשעת חרבן והוא בר פלוגתיה דרבן גמליאל. וכן תראה בקמא בפ' מרובה כי ר"ג זה שהיה בר פלוגתיה מר' אליעזר ומר' יהושע נמס'מאו עין שמי עבדו פנע עם ר' יהושע ואמר לו במטחה שמיא עינו רצא לחיות ובעבור שר' יהושע היה אב בית דין בבית דין שלו לא יצא לחירות כי מודה נקנס פסור. והחוססות בתולת נדה אמר רשב"ם ששחרו של רבן גמליאל הוא רבן גמליאל הזקן. ומיהו אין רעלה ר"ג סתם שהיה הזקן אלא רבן גמליאל דיבנה. ובבריכה במשנה שקבל תנחומין על פניו שהיה כשר. וכבר ידעת שהצילו ריב"ז מיד הקיסר כשהרב הבית וכן כשהרש שטרונס רוסוס ההיכל נגור להרצה ובא והזמנו לבית המדרש ואמר בעל החושם מתבקש ונתבא רבן גמליאל ובא לו ההמנון בסתר ואמר

עיינתו בעירך ומצאתי שם בול"ה, סי' עשרת בני אדם יושבין בבית הכנסת ובתלן סמלאכתו ועוסקין כצרכי עבד, המסריך.

סלוד ומצאו כדבריו והיה חכם גרול וקן. והמלך הורדוס חל עינו ר"ל שמיא עינו כשהרג לחמ' בתולת מלכותו והוא נתן עצה להורדוס המלך שיבנה בית המקדש לכפרתו על שכיבה אור השלם שהם החכמים, ויעסק באור של שלם זה בית המקדש. ובסוף כרחות במשנה שהיה מתגרב בבא בן בושא בכל יום אשם הלוי חוץ מיום אחד אחר יום הכפורים והו נקרא אשם השדים ושבע המעון הזה וכו' אע"פ שאין הלכה בן שיבא בנרבה. וכן נגדרים סוף סוף ר' אליעזר שהיה דין ועינו ועשה שלום.

בן בג בג הוא ר' יוחנן בן בג בג. וכבר אמרתי כשנאמר בריהם לפני רבי והכנימו עליהם נכתבו כפי מה שהיה או שמם. בן בג בג, בן זכאי. וכבר פירשנו כי שלח לר' יהודה בן הירא לנציבין כדאיתא בספרי ובפ"ב דקדושין, והרמב"ם ר"ל אמר שהוא כחבורת הלל ושמיא ושלח ראה הרבן הבית ואנכי לא ידעתי.

במדת אביו של אבא שאלו וכן שם בני נור כנ"א. בן גמלא, בן ציון, בן קפין, כהנים גדולים. ביתוס בן זימן. רבי בנימין פחות דף ע"א א' ומה דש הפסלת דכ"ב. וכן ר' בריים, בן זווה ר"ה כנ"א. בן יאסין פ' אין נושאין. בן ספדא סוף פ' דע"י פסוקות ז"ע באיתא וכן היה. עין ערך פסוק. בתרא אבוי ר' יהודה. ברוחא דביתו דר"ם. בריה דרבנ"ה רחמיא חלת מאה וכו' בת"כ. ובשאר מקומות לשבח רש"י לנגא. בלוריא הנירות ראש השנה חף ר' ע"ב, יעב"ץ.

בן בתירה בפ"ק והענין בן בתירא הוא ר' יהושע בן בתירא וקודם שנשמך נקרא בשמו ואינו ר' יהודה בן בתירא. ומשם למד הרמב"ם ר"ל כי בן בתירא סתם הוא ר' יהושע כאשר כתב בפרק ששי והוא חולק עם ר' יהושע בן הנהיה כמקא קמא ודוכים ושם נראה כי לעולם היו השבטים סנהדרין בומן הנשיאים אחר הדרבן שאינם בן עזאי מקובל אני מפי ע' זקנים ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בשיבה. אבל יתור נראה זה בפ"ק דר"ה הגלחה סנהדרין עשר מסעה מלשכת הגזית לתר הבית וכו', ולאושא בומן בן שמעון רבן גמליאל אביו של רבי, ולצפורי בלשניה דבן עזאי. והו בהרצח הל' סנהדרין מן הכ"ס שהם סנהדרין אשמה לא היו בלשכת הגזית כי אם בעזרה בהר הבית. וכן כאשר ר' יוחנן רצה לסמוך השנים תלמידים ולא עלה בידו כי היו מורע על אמר לעשהם ממלל השבועים, וכן בשמואל עם רבי. וכבר ידעת כי לא בני בתירה הם מורע הנשיאים שהיו בירושלים קודם הלל ושמיא ושהם כיוזמתיים שהודעה דזקלא וא"כ באות חזו לא יש

לה שיביאהו לעה"ב אם יצילו ושבע לו כן הרת
ההגמון את עצמו בסתר ויצאת בת קול שמומון
לחיי העה"ב. ובסוף תענית פרש"י בעל החושם
בעל צורה כלומר גרול הרור, ואני אומר בעבור
שמיעה הפנים וכן מצאתי בשרך. ור' אליעזר יבמו
נשא אימא שלום אהות רבן גמליאל. ומשום
נפילת איםא נעשה ר' אליעזר שכברכחו מת ר"ג
זה קודם חביוו ר"ל ר' אליעזר ור' יהושע כדאיתא
בפרק הזהב. ורצה ר' יהושע אדור מוחו לבשל כל
ההלכות שהיה כנגדו וקם עליו ר' יוחנן בן נורי ולא
הניחו כדאיתא בפרק בכל מערבין. והוא הנקרא
רבינו ר"ל גרול בתורה. בפ' כל כתבי אמר ר' יוסי
מעשה נאבא הלפאת שהלך אצל רבן גמליאל ברב
לשבריה ומצאו שהיה יושב על שלחנו של יוחנן
הנוף ובידו ספר איוב תרגום הוא קורא בו, אמר
לה זכור אני ב"ג אני אבך שהיה עומד על גב
מעלה בהר הבית והביאו לפניו ספר איוב תרגום
ואמר לבנאי שקעוהו בכנין. פי' רש"י אמא הלפאת
אבא של רבי יוסף חלפאת שמו ר"ג רבי לא שהיה
בנו של רבי אלא גרול ברורו. רבן גמליאל אני אבך
הוא רבן גמליאל הזקן ורבן גמליאל זה הוא אבי אביו
של רבנו הקדוש ובכאן אני מאריך בזה המאמר כדי
להסיר השיבושים. בפ' הקורא את המגלה ובמגלה
אשלו' קורין ו' מתרגמין פרש"י מתרגמין לא
גרסין שאין תרגום לכתובים. ואני טראה כי בזמן
הבית ראינו כי רבן גמליאל הזקן היה לו תרגום
איוב. וכן בפ' כל כתבי אמרו התוספות משמע
שבימי התנאים כבר נעשה תרגום של כתובים.
ובן הגיא בפרקא קמא רמגלה ובחלל אשלו' קורין
ו' מתרגמין מה שאין כן במגלה אע"פ שיונתן לא
עשאו ככל מקום שוב נעשה בימי התנאים והלא
כאמרים והתרגום של כתובים רב יוסף עשאו. וכן
אני הוהב אומר כי אשלו תרגום אנקלוס שהיה
קרוי להרבין הגית קודם היה בימי עזרא בתחלת
הבית כדאיתא בפרק ר' גרודים, ויקרא בספר תורת
האלהים זה מקרא, ויפרש זה תרגום, ושום
שכל אלו הפסוקים, ויבינו במקרא זה פסוק
מעמים אמרו לא אלו המסורת. וכן ביומא אומר
כמו זה ואשלו בימי עזרא לא היה התחלתו אלא
ששכחום וחזרו ויסודם כמו בימי משה. ובפרק
ב' וקדושין כתב רש"י ואנקלוס כשהוסיף לא מדעתו
הוסף שהיה סמיני ניתן אלא שנשכתב וחזרו ויסדו
כראשונה ושום שכל זה תרגום. וכן בתחלת מסכת
מגלה אומר כי יונתן בן עוזיאל משי חני זכריה
ומלאכי, ואנקלוס מפי ר' אליעזר ור' יהושע, ושאלו
בגמרא וכי הוא עשאו והלא בימי עזרא ומשה וכו'.

אלא ששכחום חזרו ויסודם. כמו שאמרו שמעון
הפקולי הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה, וכבר
ידעת כי אנשי נכסת הגדולה תקנום וסדרום
כדמפורש שם בגמרא. וזה שאמר בגמרא
כדמתרגם רב יוסף על פסוק שחרת' יונתן בן עוזיאל
שהוא ביתם ההוא יגדל המספר בירושלם וכו' אינו
רב יוסף אבל ר"ל כמו שאנחנו קורים למי שידוע
מקרא שהוא בעל פסוק או אם יודע תרגום אומרים
לו שהוא מתרגם בעבור שידוע אותו ברקודק והוא
לא עשאו, כן רב יוסף היה יודעו ברקודק לפי
שהיה צריך לו כי היה סני נהור. וכתב רש"י בפ'
כל כתבי כי תרגום נביאים אמרו יונתן ולא נבא
כי לא ניתן לכתב דברים שנכתב אי אהה רשאי
לאומרים על פה. ובתחלת נבא קמא בתוספת
נתת הפסם הראשון שאמיתי ברב יוסף שידוע
ברקודק התרגום ולא בעבור סני נהור כי כבר הותר
משום שת לעשות ל"י. ואני אומר כי אע"פ
שנכתבה המסנה היו האמוראים סורקקים בזה
כל מה שאיפשר שלא לומר ואפילו לכתוב מה
שנאמר על פה, ר' יוחנן ורש"י לקש וכל האמוראי'
התרגום הוא על פה. ותראה שהוא כן כי המתרגמי'
הביאו אך אנו אומרים הסורקים של תורה בתמלה
על פה שניצאו שהוא אסור כל שנוכל לאומרים
ככתב ותרצו הרבה בתרצום. ויאויל יונתן ואנקלוס
פירשו יותר ממה שהתרגום היה קודם ולכן נקרא
על שמם אבל תרגום של כתובים שהיה קודם יונתן
בן עוזיאל לא רצה השם יתבדך שיפרש יותר עליו.
וכבר אתה רואה כי בזמנו היה רבן גמליאל הזקן
וכבר היה לו תרגום של איוב זה' מנלות אע"פ שהם
מן הכתובים קבלה בידינו כי יונתן בן עוזיאל
תרגמם ויאויל תרגם ג"כ של איוב ומשלי כי החששא
לא היה אלא שלא יפרש יותר בזמירות רוד שבין
כתוב בספר ר' דור אבחדהם בפירוש ובא לציון
גואל וזה לשונו: ושמעתי בשם הרא"ש שאמר
שעל תרגום פסוק ימלך השם לעולם יצאת בת
קול ואמרו ליונתן בן עוזיאל מי הוא שמגלה סתרי
תורה! לבני אדם מפני שיש בו קץ משיח, אע"פ
שרש"י פירש שהוא רניאל שיש בו קץ משיח. ואני
ראיתי תרגום של כתובים הוץ מדניאל ועזרא וד"ה.
ונחזור לענין שהיינו בו כי כבר ידעת ממה
שיאמרו כי נעשה לו גם כשהיה שורגם רופום
הרשע ההיכל. ובסוף מועד קפן כי ר' אליעזר
ור' יהושע היו במיתת ר"ג הזקן וחזרו במיתת
המשה, וג"כ היו במיתת רבן גמליאל רבנה בר
פלוגתם ואחריו כמו שאמרנו וא"כ ראו מיהת
(1) כל' מיהת סתרי חזרה כתיב סורי.

הזקן ונכרו. וכבר דעת כי מפני השלשה מחלוקות שעשה עם ר' יהושע אע"פ שהיה אהובו⁽¹⁾ ונתן לו המעשרות נתנו הנשיאות לר' אליעזר בן עזריה, וכל כך חסידותו של רבן גמליאל והפך בתורה שלא מנע עצמו מבית המדרש כמו שהיה בפירוש המשנה ואחר זה חזר לו הנשיאות. ורבן גמליאל דורש שתי שבתות ור' אליעזר שבת אחת שבתו של מי היתה וכו'. חצי י' כל הנשיאים היה מן הרין לנהוג בהם כבוד כמו מלך בדימותו כמו שאמרנו בס' קמא דעבודה וזה וכן בפרק ז' ושבת בתוספתא כמו ששורפים על המליכים בן שורשין על הנשיאים. ומעשה שמת רבן גמליאל הוקן ושרף עליו אקל' הגר מיפתו וכלי תשמישו בע' מנה צור ר"ל שהיה שורשין כמו ע' מנה מעיר צור מכסף שכל מנה כ"ה שקלים של תורה. ויש מפרשים ע' מנה ע' פעמים מאה שהם ז' אלפים דריגים מכסף צרוף הכל עולה לדעת אחת. וזה רבן גמליאל הוקן היה י"ח שנים קודם החורבן ואו מלך רבן שמעון בן גמליאל בנו, ועם כל זה הנה רבן גמליאל הוקן קלות בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן. וכן בירושלמי בצהלותו של רבי א"ל אל תרבו עלי מאד תסריכן ותחא ארזי נקבה לארץ. וכן לשון הרמב"ם התסריכן של פשתן לבגים ולא היו דמיהם יקרים. ואסור לקבור בתכריכין של משי ולבגים מתקנים אפילו לנשיא שבישראל שזו גסות הרוח והשתחה ומעשה גוים ע"כ. (צד 20 ב.)

רבן גמליאל הגדול⁽²⁾ בנו של ר' יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש. וכבר הארכנו בו למעלה (צד 52 ב) בו בעונותיו. והוא בנו הגדול ממלא מקומו ואחרון התנאים. וכל היכא דתני רב ספרא משום חד רבי רבי הוא רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא.

גבתי כרו. ג'א ר"ם שני נדרות אבי ארמן. גרדיים קדושין ס"ו. גרש ר"י בן גיש ר"ם בכל סעדין. גרזין. גרזן קני של הנני בן חוקיה. גרזרת אבי יודיה זיסא עה"א. גרים אבי ר' יהודה. יעב"ץ.

גרדיים בעריות שני גרדיים שבא משע האשפות והיעדו בשלשה לוגין מים שאובים

(1) ומהו בו כבוד ותבה יתירה כו' ס"ב דר"ח כשבא ר"י א"ל עבר ושקפו על ראשי חמרי בא בשלום רבי וכו' כדאימא בגמרא סם, וששעל קעת שה"ל למדו חכמה. יעב"ץ.

(2) זה מעות מוסר רצ"ל בנו והגדול של ר' יהודה. ופעמי דבר שנתנה משמתי מנחת ע"ד רבן גמליאל ברבי אסור וכו' ובאבלות ואוכל מהירות היה ס' כ"ה קה"א. עיר כל ס' נח ס"ג זה דר"ג בר רבי יטי. יעב"ץ.

שפוסלין המקור משם שמעיה ואבמליין וקבלו חכמים אה דברייהו יותר מהלל ושמיא ואלו החכמים לא נפרשו שמוהם אבל בא להו"ע כתר החררה על הכל, שהם היו שוכנים במקום הפחות שבירושלם שער האשפות והם מאימנות גרושה שהוא אורג שאין נותנין שררה ומלכות למי שהו אומנתו וכן כתב רש"י בפרקא קמא דשבת כדאימא בקדושין אבל בסוף קדושין אינו מזכיר שם גרדי ואולי הוא גורס שם גרדיה. ויתוספתא דעדותין אין לך אומנות ירדה אלא גרדי ולא הזכיר מלכות והם הלכה כמותם בכל ישראל והזכור במשנה ואינם מהמניין. הנה נשלם ארת הגימ"ל בשלשה נשיאים משם אחר, רבן גמליאל הוקן ור"ג נכדו דיבנה ור"ג בן נכדו של רבן גמליאל יבמו של רבי אליעזר והוא בן רבינו הקדוש.

אות הרל"ת

רבי דוסא בן הרכינס שהארץ ימים רבים כל זמן בית שני עד זמן רבן גמליאל ור' עקיבא אחר החורבן. ובפרקא קמא דרבבות העיד על מדינה זו ישב חגי הנביא וכוהו עיניו. והוה דעת הרמב"ם ז"ל אבל בפרק הורוק גש אמר ר' יהודה בר אלסאי ורות הראשונים בית שמאי חרות האחרונים ר' דוסא שאמר השבירה אוכלת בתרומה. וכן הוא בפרק שלשי דעדות כ"ו זה אמר ר' דוסא בן הרכינס ואם היה קדם בית שמאי כיצד הוא אחרון? ועוד שאמר ביבמות שהיה לו אח בכור ששן מהלמידי בית שמאי ומן הנמנע נראה שהיה לו אח ג"כ מת' שנה. ואולי מה שהעיד כי על מדוכה זו ישב חגי הנביא היה קלה בידו או האריך ימים חגי הנביא כמו מאותים שנה⁽³⁾. וכן רבי דוסא האריך ימים ל"ב שהיה וקן מאד. ושם אדוני היה יונתן בכור ששן ז"ל חרין מהלמידי בית שמאי ור' דוסא היה בעדות החדש בענין ר' יהושע ורבן גמליאל. (צד 11 א.)

דוסתאי איש כפר דמאי. ויש גירסא איש כפר יתמא, והוא מתלמידי בית שמאי והוא בומני כדאימא בפרק שני דעלה.

רבי דוסתאי רבני ינאי. הוא תלמיד ר' מאיר שכן אמר באבות משום ר' מאיר. ובסוף פרקא קמא דגיטין הוא חבר לר' יוסי בן כפר. ורבי יוסי זה היה בומן ר' חנניה בן אחי ר' יהושע כדאימא בסוף ברכות וכן הוא בס' חמשי דעדותין (א) זה אי איפטר שורי אר"ל בשנת למרס וסדי מתי חגי זכריה ומלאכי וספקא במאיא בישראל וכו"כ גם דא למעלה אצל פסעין העדין ששבתא אלה ליציאת מצרים ספי. יעב"ץ.

במוך פרק המסלה דרש מפני מה האיש מהזר על האשה וכו' וא"כ אינו זה ר' ינאי רבו של ר' יוחנן אחר רבי כיון שבנו ר' דוסתאי הוא תנא ובס' המישי דעירובין ש' לו הלכה. ובפרקא קמא דקדושין אמר האימולקי ר' דוסתאי רבי ינאי ור' אשיניא שישו וכו'. ובסוף פרקא קמא דגישין שדלכו לנהרדינא הוא ור' יוסי בן כפר אצל ר' אחאי בר יאשיה, ובלמדנו בס' יושב יעקב כי סתורב שלח לכוויים לשומרון לרבי דוסתאי בר ינאי ללמד תור'. ולא תחשוב כי הוא ר' דוסתאי זה תלמיד ר' מאיר כי יש אף שנים ביניהם. ובגריהא ר' דוסתאי בר יהודה משום ר' שמעון וכן אמר יוסי בן דוסתאי בפרק ארבע מיתות בכנהדרין ובס' אין דורשין אמר רבי משום אמר יוסי בן דוסתאי, ואולי הוא בנו.

דולגאי רפ"ד דימא, ובתפא ס"ג נסיק דגלאי. דולגאי ס"ב דמקאיה. יעב"ץ.

אות הה"א

בן הוא הא אומר. שמיצתי שהוא עצמו בן בג בני הוא בהושבנו, ר"ל כי בג הוא המשה כמנין הא, המשה כמשה הא הוא. וכבר פירשנו (59 א) שהוא ר' יוחנן בן בג בג שהיה בזמן הלל ואני הנותק שמיצתי מהחכמי שאמרו לן בג בן גיורא, אבל הר"ם ר"ל מנאם לשני. ונרא' שהיו בזמן אחד עימל משמע בן בג הבניא בן הא הוא. וכן יש אמור' שנקרא בן אמר ליה בר הי להלל אמר ליה אליה לבר די הי. או אולי הוא תנא שהיה בזמן הלל הגדול בן לוי. יעב"ץ.

הלל הוק' נשיא ישראל משבט בנימין מצד אביו. בס' י"ו ממסכת סופרים הלל לא עוב חכמה שלא למדה אפילו כל הלכות אפילו שידת הרים ובקעות ובבעות שידת עצים ועשבים שיחת חיות ובהמות שידת שדים וממשלות כובסים ומשלות שרועלים הכל מה. כל כך למד? משום דהפך השם בדי צלח ונאמר השם הפך למען צדק יגדיל תורה יאדיר. והוא ראש משפחה הנשיאים והיה מורע שספדיה בן אבישל אשת דוד מצד אמו. וכן הביא ר' דוראן מהירושלמי, וכן מצאנו בני בב"ד פרשת ויזכור אלהים את נח. והה תימה כיון שמשפחת האם אינה קרויה משפחה למה ר' חייא שהיה משפחה אחי דוד לא היה מיוחד סרבי שמתה

בתו ארסה של ר' חייא שהיה ארסה עם בן רב. והלל היה ק"ב שנה כמו שאמרו וכן מ' שנה עלה מבבל ועליו נתקיים כי המקיים התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. ובס' ב' רביצה פרש"י ומרוב ענה שהיה בהלל היה משנה דבורו מפני השלום. ובסוף שבועות שתקן הלל פרוגול לשמטה דרבנן בזה הגלות כי היה יודע בנבואה שיחזר הבית וכן פירש רבינו חם. ובימא פרק הממונה כל ענינו עם שמעיה ואבטליון רבותיו וכן בספסוף בס' תמיד נשחש ענין נשיאותו. ובסופה פ' היה נוטל שהיה לו אח שבנא שמו, אע"פ כי הזכירו התוספות כי כל ש ב נ א הוא בל"ח ש כ נ א בס"ק דשבת, וכן שבנא איש ירושלם החכם כדי שלא יזכר על שם ישעיהו שבנא אשר על הבית, אבל שם מרשץ שגם היה שבנא הסופר שהוא צדיק וזכרו על שמו. והו שבנא היה עשיר ולא שיע להלל אדורו כמו עוריה לשמעון אתי עוריה ולא ניתן לו חלק עם הלל כי בווי יבחו לו ובה קול יצאה על הלל שראוי לשכינה שהחול עליו וכן נקרא תלמידו של עורא. ובסוף פ"ק דסוכה אמר ריש לקיש כשנשתכחה תורה מישראל עלה עורא ויסדה חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה חזרה ונשתכחה עלו ר' חייא ובניו וייסדה. וימה הכאמר שהיה טובה לגרים שאומרים כי כל התורה נשתכחה ושעורא כתב מה שרצה שכבר ידעת כי כימי עורא קודם שעלה הוא עלו הוקנים שראי הבית הראשון יותר מחצי העם שעלי, והיו שם חצי וחזרה ומלאי ונחמיה שהיו דודים התורה ועורא לא עלה אלא אחר בנין בית שני שמצא שם את כל אלה, אלא שלא היו כל כך מלמדין אותה ומהוקין בזה ללומדיה כמו עורא שהיה סופר מהיר. וגם קצת הלכות שנכתפו בהם לא בתורה שנכתב הוא היה יודע בעבור שקבל עורא מברוך בן טריה, והוא מסר עצמו יותר מכל הק"ד וקנים אנשי כנסת הגדולה שיקיימו ישראל התורה והיו היסוד. וכן כשיצאה ר' חייא ובניו וחזרו ויסדה. וכי לא היה שם רבינו הקדוש שגבל מאביו ומרבותיו ה' תלמידו רבי עקיבא ותלמידי אחרים עד אין חקר? אלא שר' חייא מסר עצמו יותר כדאיתא בס' השוכר שהיה למד לנשים המשניות והמקרא והיה כותבם להם כמו שאמרו גדולים מעשי ר' חייא. וכן הלל היה שם חכמים גדולים בני בתירה אלא שנתעלמה הלכה וזאת מהם. ואו היו ג"כ ר' דוסא בן הרכינס ושמואי ותלמידי שמעיה ואבטליון, ומימות משה ועד דולג ת"ד סררי משנה ומדאל ואלך הקנו ששה סורים. (צד 18 א).

1) ר"ל ששם בג הוא ר"ח. המערך.
2) והה הלל אחר בזמן רבי (ב"ב ס"ב) ואין זה אסירא. יעב"ץ.

רבי זכריה בן הקצב הכהן. ונראה שהיה בשעת החרבן בש"ב ורחובות אמר ר' זכריה בן הקצב המעון הזה לא היה ידע מתוך ידי מעשה שנכנסו הגוים לירושלים עד שיצאנו מארץ לא ארם מציד על עצמו וכו'. ורב צמח נאמן פירש בעבור שהיה החרבן נשבע המעון הזה משלשן מעון אחת וכו'. ואין זה אמת כי בבא בן בוטא בסוף כריתות נשבע כן וכן רבן גמליאל בתחלה כריתות וזה מהנה מששאל. ונראה שהוא מביא של ר' יוסי הכהן ששניחם העירו. ובפ' ה' תמיזא אמר ר' יהושע כך היה דורש ר' זכריה בן הקצב ונשמאה ב' פעמים אדוד לבעל ואדוד לבעל אמרוהו. וכבר תמחהו למה לא הביא הרב ב' הנינים אלו שני בני היצחק ושכח למי ששםם זכרון לטוב. ולא תחשוב שהמענידים שם בערויה כלם היו שם בימי שמינו את ר' אלעזר בן עזריה שהרי העיד יוסי יעזר והיה יותר משלש מאות שנה קודם זה. וכן עקביה בן מהללאל קודם זרובב הבית. השם יבנה אוחה במדרה בימינו. עיין לעיל צד 29 * 31 א)

זכריה בן קטושל הכהן. וביבוא שהיה קרא בליל יום הכפורים בניאל לפני בן גדול היה קרב לזרובב ורב קרא קב ופ' לבי"ח ולא בפ"א וכן בנו חכם גדול. ובפ' יוצא דופן אומר משום ר' אליעזר. ובסוף ברכות ששלחו אותו ר' יוסי בן כישר הכהן אחר ר' חנינא בן אחי ר' יהושע שהיה מעבר שנים בח"ל וכבר ידעת חכמותו של ר' חנינא למעלה (צד 32 ב), צדק צדק תרוף הלך אחר ר' חנינא בן אחי ר' יהושע לנולה תרואה כן השיב להם שלא הניח כמותו בארץ ישראל כשיצאו, ואעפ"כ אלו חכמים גדולים ר"ל בן בנו של רבי זכריה ור' יוסי בן כשר ואמר להם שהם בני חכמים גדולים וחכמים. ובפ' המפלה כי בומן רבן גמליאל ור' יהושע דחו היה זקן ר' חנינא בן אחי והיה לו לר' חנינא בן כשר תרואה הורה או תרואה. (עיין לעיל צד 29 * 31 א.)

(1) ירושלמי ובבלי דברכות ט"ז. יעב"ץ.

אות התי"ת

תוני המעגל כבר פירשנו למעלה (15 ב) חכמותו והסידורו. ובשך מ"ם קבא מנלונאה (1) סי' רב צמח נאמן יצ' ששמה מגל"ו היא ששרדי בה תוני המעגל זכרו לטוב. ובפרק ג' דתעניות שהיה בומן שסעון בן ששח וכן שם הטינה שה. זהו של ע' שנה כשנתו של אדם וגלות בבל, ולמעלה הארכתי בזה אם הוא איששר ושם אימר שהיה חכם גדול בתורה. וכן משפתחו בן בנו אבא דלקיה (1) ככ"י מליגמא.

אשה הלוי המלכ נזכרת לשבח בכמה מקומות, במשנת ביבוא בניור הילה. יעב"ץ.
רבי הורקנוס (לעיל 16 א) היה זה בנו של ר"א בן הורקנוס כדא' בסנהדרין, וגם אבי אביו ואביו חכמים גדולים כמו שאמרנו. ובפ' חבית אר"י מעשה הורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס שיצא בסדרו שלע תרפס בשבת אלא שנימא כדוכה לו. וכן תרופסותא בפרק ה' רשבת ודוא במשנה בספר מצות חליצה וכשנניע בע"ה לר' יהושע בן הורקנוס שם נפרש יותר.

באות הוי"ו לא יש חכם אלא בביתא וורדימוס בנו של ר' יוסי, תרוא ר' מנחם בר' יוסי וקרא כן שדומין פניו לוורד ישה בפ' כל כתבי.

הגדה. ט"ס לקטן באגרת רב שוריא אן ל' מביא סאמר סמכת רישן אמר רב בריה קרוב ואחיהם ר' הלל בריה דר' הלל מיתת משח וכו' תרי יש עדי חכם באיה וי"ץ.

אות הוי"ן

רבי זוטרא בבביתא רה"ק (ד"ב). רבי ודמאי. רבי יצילאי שלחי סא"ד דברכות, וזקין סמנה של ר' ר"ג שיליה אלו עיברין. יעב"ץ.

בן זומא הוא ר' שמעון בן זומא הדרשן שנכנס לפדס ובנעבור שהפדס יש בו אלנות אמרו לאלשע אחד שיעה וקצץ בנפיעות. וזה נפגע ר"ל שנכנס בחכמת האלחות יותר מחוקו ויצא מרעו. והוא אמר ואיסורו של מירוס בומר אפילו ככלב וכן ענין בתולה שעבר וכו'. (הוא ראה') אלכוא ונתן שבה לשם תנברך. וכבר אמרנו (צד 40 ב) כי בל כור שלא נסמנו זה, בתורם קרוב אותם על שם אביהם כמו בן בתיה שלא מסמך ואחר שנמסך הוא ר' יהושע בן בתירא כדאיתא בפ"ק דתעניות, בן זומא עשיר היה והכל באים אצלו לטוורה, רש"י ברכות ט' הוראה.

בן זכאי (1) במשנה הוא רבן יוחנן בן זכאי. וכבר הארכנו בו (צד 19 ב) שהוא כהן וכשהיה תלמיד לפני רבו הלל נקרא כן וכס אתר מותו. בפרק במה מוליקין אמרו לר' שמעון כאן קצץ בן זכאי תרופסו תרופס. ובבביתא פרק בני העיר שאלו תלמידיו את ר' זכאי במה הארכת ימים נראה שהוא אביו של ר' יוחנן וכן האריך ימים בנו רבן יוחנן שהיה ק"ג שנה, כמו ר' יהושע בן קרחה שהאריך ימים כמו ר' עקיבא אביו שזיכה האב במבצע שנותיו לבנו הצדיק. (צד 31 ב).

(1) ר' זכאי תלמידו של ר"ש מ' המוציא יין (ק"ט ב), ובשילוי פ"ט ענין מ"ד ששיל לחוכי רביעי. יעב"ץ.

וכן ברו חתן הנחמא כלם מלוסרין בנסים וחסמים
בבית שני .

רבי חזקוני התורגמן בסוף מסכת שביעית
וכבר דברנו בו למעלה (48 א) כי הוא בומן
ר"ג ור' יהושע שהיה תורגמן ר"ל מפרש לעם מה
שהיה אומר לו הנשיא . והוא משהיה תורג
מלכות בסוף חולין אע"פ שיש נוסחא שם
ר' יהודה הנחתום שראה אלישע אחר באשפה
והוא תורגמן כשמיני לר' אלעזר בן עזריה .

רבי חייא בר חסמי הלמירי של ר' ישמעאל פנ"ש
(דמכ"ב) . חלוקה אביו של ר' צדוק (וימא עמ"א) .
חזרונת אביו של ר' מל"ה יעב"ץ

רבי חלפתא אביו של ר' יוסי שהיה בבנין
הבית אחר החרב , ור' חנינא בן תרדיון חבירו
בפ"ב דתעניות במשנה ובגמרא ג"כ ואומר שהיה
בצפורי . וכן בסוף ראש השנה ר' חלפתא בצפורי
ור' חנינא בן הרדיון בסיני לאופק"י מי שפירש
באבות כי ר' חלפתא איש כפר חנניה הוא אביו של
ר' יוסי כי הוא משהו כי אביו היה בומן הבית כמו
שאומר בפ"ל כתב . ואיש כפר חנניה בדור הד'
אחר החרבן הלמירי ר' מאיר ועד שזה איש צפורי
והאחר איש כפר חנניה ור' חלפתא אביו של רבי
יוסי בצפורי בפרק ב' דתעניות . וכן פרש"י אביו
של ר' יוסי בצפורי ור' חנינא בן תרדיון בסיני ,
ואמ"ם הם שנים ואף כי הרמב"ם שכח זה ולא הזכיר
אלא אחד . ובפרק ר' אליעזר אורגת תניא ר' שמעון
בן אלעזר משם ר' חלפתא בר אגרא שאמר משום
ר' יוחנן בן נורי וואלי הוא אביו של ר' יוסי כי
למעלה (38 ב) אמרתו שלמד לפני ר' יוחנן בן נורי .
ובתוספתא בפ"ק דכלאים לש"ג אומר משם רבי
יהודה בן אגרא איש כפר ענא אגל בפ' הנוהע רבי
יהודה בן אגרא משם ר' מאיר . ואולי הם אותם
הלמירי ר' מאיר . וזה נקרא ג"כ אבא חלפתא
הקרמון אביו של ר' יוסי סתם ומד' שמעון בן
חלפתא ובני ניוו ר' יוסי ה' ארזים בישאל שטרנו
למעלה ודביריו של אבא חלפתא אביו של ר' יוסי
אלעזר בן מחאי וחנניה בן חנינאי הוא נקרא ג"כ
אבא חלפתא בפרק וילוי נאמרין . (צד 46 א)

רבי חלפתא איש כפר חנניה . בסוף פרק
השוכר אה הירשלים תניא אבא חלפתא איש כפר
חנניה אומר משום ר"מ . ונ"ל כי כפר חנניה היא
כפר כנה כפי הנראה בפ"ט רשביעית כי שם החלח
גליל חתרון . ונראה שהוא הלמירי ר"מ והוא מוכר
בפ"ג דאגבה אבל אבא חלפתא חבר ר' חניני' בן תרדיון
שהוא אביו של ר' יוסי הגר ר' מאיר לא הוזכר

במשנה כי אם בפ"ב דתעניות הוא ור' חנינא בן
תרדיון חבירו על משהו שערב אחד לפני הריה
וכו' כראיתא במשנה . ואביו של ר' יוסי היה
בצפורי והיה בומן הבית שראה לר"ג חוקן כראיתא
בפ"ל כל כתבי כמו שכתוב למעלה בר"ג ויהי ג"כ
אחר החרבן בומן ר"ג דיבנה זקנו של רבי ור' חלפתא
אביו של ר' יוסי למד לפני ר' יוחנן בן נורי או ר'
יוחנן בן נורי לפניו אשר היה בומן ר"ג ור' יהושע
בקרוב החדש ובהו יש ספק בתלמוד מי למד לפני
מי . וכן ראינו כי ר' אלעזר בר' צדוק שהוא
קרמון אומר משום ר' מאיר .

רבי חנינא בן גמליאל הוא בן רבן
גמליאל דיבנה . ובסוף מועד קמין שהיה אומר
שמועה ואמרה בבית האבלי . ובפרקא קמא דגיטין
שהשיל אימה יחירה על בני ביתו ובקשו עבדיו
להאכילו אבר מן החי אילא שלצדקתא אין הקה"ה
מביא חקלה על ידם לאכול רבר שאסור לכל כי זה רבר
מגונה כמו שאמרו התוספות . אבל בענין אחר
מצינו לא יאונה לצדק כל און , און בנימשריא
אוכל . ובתוספתא ר' יהודה בן ר"ג משום ר'
חנינא בן גמליאל . ונראה שזהו אחיו וזה היה
הכם גורל . ובתוספתא און בתוספתא בפ"א דימא
דכ"ג מאחיו פנחס און הבריה עלה גורלו להיות
כ"ג והלכו אחריו גוברין ואמרכולין ומצאדוהו הוצב
באבנים ומלאו לו את המחצב דימי הדי . אמר רבי
חנינא בן גמליאל וכי סתת היה והלא חבירו היה
אלא חורש כענין שנאמר וי"ב צמדים לפניו והוא
בי"ב . והיה נראה לו א"כ שהיה ר' חנינא בומן
הבית ושהארץ ימים שגם ראינו שהיה בומן
ר' שמעון ור' מאיר ובש' האומר בקדושין חולק עם
ר' מאיר , אבל אחר זה מצאתי בפ' קמא דנדה
והא קשיש מיניה מובא פרש"י דהא ר' אליעזר היה
בימי ר"ג בנו של רשב"ג שנחרג בהרונני מלכות ובעל
אחוזתו היה כדאמרין בההוב ור' חנינא בנו של זה
ר"ג היה , והקשו התוספות והא קשיש מיניה
מובא ר' אליעזר מד' חנינא פירש רש"י שר' חנינא
בנו של ר"ג דיבנה וכן נראה , דבפרק המסלח אמר
ר' חנינא בן גמליאל נאיין דיברי ר"מ בבהמה ויהי'
ואמ"ם והא בתורת כלבים גבי פנחס איש הסתת
שעלה גורלו להיות כ"ג וכו' ואמר ר' חנינא בן
גמליאל והלא התננו היה הכ"ג , ואי רבן גמליאל
דיבנה אביו היאך היה לו חתן כ"ג והלא היה אחר
החרבן , וי"ל ולא התננו ממש קאמר אלא חתן
אבותיו וכן משמע , ולא אמר חתני אלא
חתנו היה ע"כ .

חנניה איש אוני (לעיל 40 ב) בפרק האומר

הבית חכמים גדולים. ורבי' אמר ישא אמר
חנן וכו' בסוף כתובות, (חנן המצירי¹) חבירו
דיין. (צד 17 א.)

חנניה בן חזקיה בן גרון כבר פירשנו דבריו
למעלה (18 ב) שהיה בומן הבית, ופירש ספר
יתקאל וכתב מגלת תענית, ובביתו בית שמאי ובית
הלל טרו י"ח דברים כדאיתא בפרקא קמא דשבת,
והיה לו בן חנם שמו ר' אליעזר בן חנניה כדאיתא
בספר פ' כי תצא בסוף חזקיה וכו' לשונו. וכן כדאיתא
בן גמלא שנשא למרתא בת בייחוס שהיתה אלמנה
ועשרה גרולה, וקדם שנשאה נתנה לינאי גלמא
תרקבא דדייני ר"ל ג' קבין, כי תרקבא הוא שם
מורכב תרי וקבא שהם ג' שהוא חצי סאה דייני
מג' באישה כדאיתא בפרקא קמא דמיתות בענין
בני יונה אמר ר"ל לא חילי עד שיהיה מדינן
ובבטרא בפרק גש שמשו, ואילו המעות נתנה כו'
שיעשה לבעלה כ"ג וכן היה. ונשאה ועשה שרות
לישראל שתקן מלמדי חינוקות בפרקא קמא דבתרא
והיה לשוב. וכן במשנה בס' אמר להם הממונה
הגולות שהיו של עץ או של אשכנזי (סין עץ
שקורין בוט'ו) ועשן של זהב ומוכיין אותו לשבח.

רבי חנניה בן חזקיה כבר דברנו בו למעלה
(36 א), והלך ללמד תורה מיד אהר שנשא
ונתעכב שם י"ב שנים בפרק אעפ"י, והוא מהלמדי
ר' עקיבא דחבירו של ר' שמעון בן יוחאי. ובפרק
ר' רבא' ר' אליעזר בן יעקב אומר משום חנניה
בן חזקיה הוא רצחא רבוי לפי ר' עקיבא בחגיגה
ובוסן חופתו של ר' שמעון הלך ללמד, ובפרק גמ
סימן בנדה אמר ר' שמעון כמצאני חנניה בן חזקיה
בצידון ואמר לי כשתגיע לר' עקיבא וכו'. והוא
מד' חכמי יבנה ר"ל בן עזאי, ובן זומא, ואליעזר
בן מתאי, ור' חנניה בן חזקיה. וכן הוא מחמשה
הזקן לפני חכמים וכן הוא מצוי עם ר' יוסי הגלילי
בסנהדרין פרק ד' מיתות וכו' בספרא.

רבי חנניה סגן הכהנים אמרו שנהרג בכ"ה
לסיון עם רשב"ג ור' ישמעאל, וכבר פירשתי אותו
בכהנים (צד 32 א). וסגן ר"ל משנה הכ"ג, והיא
כהני המשנה ורגום סגן כהניא וזה למעלה לכ"ג
כמו שני למקד' תרגום צבאו זה כתב הרמב"ם. ובפ'
ב' דסנהדרין סוף היינו מבינה וכן בפרק אמר להם
פרש"י הסגן, ונראה מרברי הרמב"ם שהיה אינו
ממונה לשמש תחת כ"ג אלא שהוא מעלה, ונראה
דבריו כי בערב יום הכפרים מתקנין כהן אהר
שאם יארע שטל בכ"ג ישמש זה התחין ואם היה
הסגן מוקד' לשמש תחת כ"ג למח מתקנין כ"ג אהר
(1) נמצא לו דבר הילכתא שש"י יעב"ץ.

בנשן כי העלה הלכה מבית האסורין וחולק עם
ר' מאיר ועם ר' יוסי והוא מחמשה הדקין לפני
חכמים בפרק ב' מפתער שני ובמקומות אחרים
והם בן עזאי ובן זומא ובן ננס וחקן וחגיגה איש
אונו. אבל בס' דסנהדרין גרים שמעון התימני
וחנן המציר וחגיגה בן חזקיה ולא איש אונו ולא
בן ננס ובן עזאי ובן זומא.

רבי חנניה בן אנשייגוס הכהן (לעל 36 א).
בדוכמיהא אומר אמר חנינא בן אנשייגוס מכר
הייתי המכיס בחלל. ובבכורות בפרק עד כמה כי
ר' יהודה ור' יוסי איסתקא להו מילתא בשהרות
שהו רבנן לגבי בנו של ר' חנינא בן אנשייגוס
אמר ליה ליעין מר אשכחיה דיתבי קמא מנשר
סדרות, איתבי רבנן מדידה גביהו וקאי איהו
לפניו ביה איתאן אמרו ליה לר' יהודה אמר להו
אביי של זה ביה תלמידי חכמים ואף הוא מנה
תלמידי חכמים, א"ל ר' יוסי כבוד זקן יחא מונה
במקומו אלא מיים שנדרב בית המקדש נהגו כהני'
סלטול בעצמם שאין מוסרין לכל אדם פרש"י בה
אנב ריהזיה קאמר ולא היא כבוד וקן האב והבן
סלטול מעלה, ור' חנינא בן אנשייגוס כהן חיה,
ונראה בתלמוד ובספרא שהוא בוסן ר' עקיבא ור'
ישמעאל גם אמר במסכת נדה בפרק המפלה נראין
וכר ר' מאיר.

רבי חנניה בן זוסא (1) המלומד בנשים שבכל
יום יצא ב"ק ואומר' כל העולם ניוון בשביל חנינא בני
וחנינא בני די לן בקב של חובין מע"ש לע"ש. וכל
העולם ניוון בוותם והם לא היו ניוונין בוותם.
כמו ר' חייא שספק עישוש מן העולם ורחות
רעה ובפשתנו היה תולעת עש כדאיתא בפ' כסוי
הדם. וכבר שאל ר' חנינא מוזן ונתנו לו דנל של
זהו ולא רצחה אשתו שהיתה מלומדה בנשים
כמודו ולכל זה יש סדרות עליונות בדוכמיהא האלהות
ורוב אלו הענינים בפרק סדר תעניות. ובכרית
מתאלי על החוליק ושהרג העירוד שנפתח מעיין
מתחזיו כדאיתא בפרק אין שמדין בירושלמי ובשרך
בשך הרטוב באורכה. וכן בתחלה מורש חיות
מאמר מופלא לר' חנינא בן זוסא והוא למד תורה
עם רבי' כדאיתא בכרית, והוא ג"כ הדרבן היה
במיר ר"ג. (צד 19 ב.)

חנמאל המצירי כ"ג בבית שני שעשה פרה
אדומה בפרק ג' מפרה. וכבר דברנו בו (צד 19 ב)
בכהנים ובזמנו שהוא קודם ישמעאל בן שאבי.

חנן בן אבשלום ואדמון שני דייני גזרות בומן
(1) גם רבי חנינא שחבר החופסות ראי לטעורין כן
התימני. יעב"ץ.

בערב יום הכתוס? אבל בסוף הענינה שרש"י סגן כהן סמוכה הנה כ"ג משמש תחתיו אם ארע בו סתול ואינו נראה זה מרברי הרמב"ם ול' בספר עבודה, ואולי משום מפלה היו מתקנין ליה כ"ג אחר. ובירושלמי ה' ברבים בסגן: א'. הסגן בימנו, ב'. אומר ל"ג הגבה ירך נ', בתמיד אהו הסגן בימנו העלהו, ר', הניף הסגן בסדרין, ה', לא היה מוכנה כהונה גדולה עד שנעשה סגן. וסבת רש"י היא דברי הרא"ש ול' כי בשאלות כלל י"ג כתב סגן הוא הממונה לשמש תחת כ"ג כשיארע לו שומאה כדאמרינן בגור ס' כ"ג. ולענין שומאה סגן ערף דתניא אמר ר' חנינא למת תקטן סגן ל"ג שאם ארע לו קרי נכנס ומשמש תחתיו, ואמרינן בדוריתא דסגן משמש בח' בגרים וקרי ליה החם משוח שעבר, ואם נפסק לומר רממש רוקא דיכא דאדע פסל בכ"ג ונכנס ושמש תחתיו מסו' דפעולין בקדש ולא מורדין כדמכא החם, וא"כ נדב שהיה סגן כיון שלא נכנס לשמש תחת אהרן כיצד אמר ר' לוי מעיל היו חסין הלא מעיל מכברי כ"ג? ועוד תינה נוב אביהוא פאי איכא למיטר אלא כיון שהקטירו לפני לפנים והו אינו כי אם לכ"ג, אמר לוי דרך אגדה כי עברו על נשבעת קלו בגווא אל הקדש שא"ל במעיל רך ססך. הוא ובנו רבי שמעון בן הסגן היו ג"כ אחר הדורין, כי בפ"ק דיומא הוא ר' חנינא חולק עליו עם ר' מאיר ור' יוסי. ובסוף פירא קמא דיומא כי ראה אש על המזבח רבוץ ככלב אבל לא היה מסייע כי בשל כזה שחסרו ה' דברים בבית שני, ובבית ראשון היה כמריה. וגם אביו של ר' חנניה סגן הכהנים היה חכם שהביאו הלכה משמו בפרק ט' מובדחט וכן הלכה.

רבי חנינא בר אחי תנא דבבביתא ס' שביעית היריין. דרסום אביו של ר"א כ"ג. דרש אביו של ר' פתא. יעב"ץ.

אות הטי"ז

סבי עבדו של ר"ג. מוביזה חרסא ביהשלם רש"ב ר"ח. יעב"ץ.
רבי טרפון הכהן העשיר רבו של ר' יוסי הגלילי (לעיל 36 ב). וכמו כן לר' עקיבא, אבל ביבמות פרק האשה וכן ס' הכותב מסק כ"ל עקיבא שהיא חבר לר' טרפון וכן כתב הרמב"ם ו"ל. ובפ"ק קמא ובבביתא ר' יהודה נשיאה הוה ליה פטר חסור שדריה קמיה ר' טרפון. ואני תמיה מזה כי עם שמת ר' עקיבא נולד רבי ור' טרפון קרומין מר' עקיבא שהיה כמו רבו שדיה שנים רבות. ועוד נפ"ו מסכת סמוחה: סמוחה כשמה ר' שמעון בן יהוצבק באו ושאלו לר' טרפון וזה היה רבו של ר' יוחנן וכבר האירנו בו בהננים. ובפרק ער נמה בכנורות הלכה חמורך שרשון פרש"י העשרת חמורך שיתנו לבשל הפרה בשביל הפרה, ובתוספתא בסוף הענינה שהיה אוכל תרומה ובפרקא קמא דבבמות פ"ש"י כי היה מביה שמאי וראייה לדברי רש"י כי בפרק קמא דבבביתא המה לקרות כדברי בית שמאי.

אות הו"ד

בזה האות ובאות הש"ן רוב שמות החכמים והיסין להמחל אהובי י"ש, או י"ש לי רב. וכן

בערב יום הכתוס? אבל בסוף הענינה שרש"י סגן כהן סמוכה הנה כ"ג משמש תחתיו אם ארע בו סתול ואינו נראה זה מרברי הרמב"ם ול' בספר עבודה, ואולי משום מפלה היו מתקנין ליה כ"ג אחר. ובירושלמי ה' ברבים בסגן: א'. הסגן בימנו, ב'. אומר ל"ג הגבה ירך נ', בתמיד אהו הסגן בימנו העלהו, ר', הניף הסגן בסדרין, ה', לא היה מוכנה כהונה גדולה עד שנעשה סגן. וסבת רש"י היא דברי הרא"ש ול' כי בשאלות כלל י"ג כתב סגן הוא הממונה לשמש תחת כ"ג כשיארע לו שומאה כדאמרינן בגור ס' כ"ג. ולענין שומאה סגן ערף דתניא אמר ר' חנינא למת תקטן סגן ל"ג שאם ארע לו קרי נכנס ומשמש תחתיו, ואמרינן בדוריתא דסגן משמש בח' בגרים וקרי ליה החם משוח שעבר, ואם נפסק לומר רממש רוקא דיכא דאדע פסל בכ"ג ונכנס ושמש תחתיו מסו' דפעולין בקדש ולא מורדין כדמכא החם, וא"כ נדב שהיה סגן כיון שלא נכנס לשמש תחת אהרן כיצד אמר ר' לוי מעיל היו חסין הלא מעיל מכברי כ"ג? ועוד תינה נוב אביהוא פאי איכא למיטר אלא כיון שהקטירו לפני לפנים והו אינו כי אם לכ"ג, אמר לוי דרך אגדה כי עברו על נשבעת קלו בגווא אל הקדש שא"ל במעיל רך ססך. הוא ובנו רבי שמעון בן הסגן היו ג"כ אחר הדורין, כי בפ"ק דיומא הוא ר' חנינא חולק עליו עם ר' מאיר ור' יוסי. ובסוף פירא קמא דיומא כי ראה אש על המזבח רבוץ ככלב אבל לא היה מסייע כי בשל כזה שחסרו ה' דברים בבית שני, ובבית ראשון היה כמריה. וגם אביו של ר' חנניה סגן הכהנים היה חכם שהביאו הלכה משמו בפרק ט' מובדחט וכן הלכה.
רבי חנניה בן עקיבא (לעיל 44 ב). נסחא אחרתא בן עקיבא ב. בהוצאת שרשון ובפ"ק דכתובי' הוא ור' יהודה לפני ר"ג וכן בבבביתא בפ"ד דיבמות. ובשבת בפ"א אין מומינן עם רבי ור' יהודה ובסוף מועד קטן נשמת בגו של ר' יהודה הוא היה תורגמן לפני ר"ג.
רבי חנניה בן עקיבא היה בסוף מסכת מכות ושם מאמר הנשאל שרצה יחוקשו ברוך הוא לומר את ישראל, וכבר פירשו כל החכמים מאמר המושאל כי הוא רומה למה שאומר ר' יוסי בן קסמא לר' חנינא בן תרדיון כי בשביל מצוה אחת לשמה זוכה לזוי העה"ב. גם הביאו זה האמר בסוף מסכת אבהו אבל אינו מקימו כמו שאמר הרמב"ם ול' אלא במסכת מכות, והובא מאמר בסוף אבו' כי אין אומרים קדש על המשנה כי אם על ההנהגה

וכו'. ובירושלמי אומר רבי טרפון כאשר כתוב בספר המצות. וכן בפרק מי שדחה מלא או בדרך דיוקה המטנה וזכר ר' יוסי שהוא בן הלשמה והגריזתא שם וזכר ר' יוסי הגלילי כי שניהם בעת אחד. וכן בתוספתא דפסחים בפרק ח' וזכר ר' יוסי ור' יוסי הגלילי בעת אחת. ואולי סמך לומר זה מעשה בעל דורות שלם כי אמר כי ר' יוסי הכהן תלמיד ריב"ז הוא ר' יוסי הגלילי וכן ר' יוסי סתם בן הלשמה מצפורה הוא בגליל אבל ר' יוסי הגלילי לא ר' יוסי הכהן ולא ר' יוסי סתם.

רבי יהודה הכהן חביו של ר' יהודה בן אבא בפרק ו' מעשרות והוא מהכת הראשון אשר החרב ונחטק לי אם הוא בנו של ריב"ז הכהן, כי כבר ידעת למעלה (צד 21 ב) כי ר' יהודה היה שמו של בנו של ריב"ז.

רבי יהודה הנשיא הקדוש חזענו והוא חסא. הנשיא משבט יהודה מצד אמו, וסבד אביו מנבימין כדאיתא בב"ב פסחה ויזכור אלה' את נח. והוא רבי סתם כבר דברנו בו למעלה (צד 48 א) מה שצריך לכוין הספר כי עשה המטנה הרביץ תורה בישראל ועליו אמר ריבא כי בוסן שהמשכילים ישלחו בתרבו ומלהבה שהם עושין הרוגי מלכות, אמר שד' ובהחלטה יעזרו עור מעש זה היה רבי שהקים את התורה ועשה מובות לישראל כאשר אמרנו והוא נר המערבי הו' להלל כאשר דברנו למעלה וזכר לשוב. ובסוף תרומות כתב הרא"ש שרוב החכמים אוכלים על שלחנו של רבי כדאיתא בפ' כיצד מעברין יואנן נשירא לקהנן וכן בפרקא קמא דבתרא שפתח אוצרותיו.

רבי יהודה בן שבאי חביו של שמעון בן שטח מהוונות, ואם הוא אב"ד או נשיא היה ספק והיה חסיד גדול כבר דברנו בו למעלה (צד 15 ב). **רבי יהודה בן תימא** כבר הזכרנו למעלה (צד 42 א) כי הוא מתעשרה הרוגי מלכות ואמר על דברי רבי עקיבא הו' עז נכמה. ויש אומרים כי הוא לא היה מעשבה הרוגי מלכות כי אם ר' אלעזר בן רמא ונקרא בן רמא.

רבי יהודה בן נמיה אמר רשב"ג הלכה כסמי טיפה מ"ב. רבי יהודה בן גרים ורבי יונתן בן עטאי בעלי צורה מ"ק דפ"א ועם שבט"ס מזכר רשב"ג לנביא י"ש בתוספתא. רבי יהודה בר גרים הביא הסודש, רבי יהודה בן יאיר בחערל. רבי יהודה בטי של ר' יוחנן בן שאי מ' כל תדי קפ"ו. רבי יהודה בר מטסיה סמויה דפ"ב. רבי יהודה בן נקיסא יומא דח"א. ויראה שהוא ר"ב בן קטיסא הנזכר שילחי טריבה איש חסיד. יעב"ץ.

רבי יהושע בן בתריא (לעיל 17 ב), והוא בן בתריא סתם, והם ג' בני בתריא וכולם בפריות

הוא מנין העלמות שיושין הצדיקים כדאיתא בסוף מס' עוקצין שאמרו משום ריב"ל ואע"פ שהוא אמר' הביאו שם מאמרו המוקד. ואולי כי אמרו לפני רבי וכתבו בשמו כי ר' יהושע בן לוי גדול מרבי יוחנן ור' יוחנן קרא לפני רבי.

רבי ידוע הבבלי בפרק השוטר את הפועלים הלמד רבי מאיר.

רבי יהודה בן אבא הוא חביו של ר' יהודה הכהן והוא מהכת הראשון אשר החרב. וכבר נחטק לי אם זה ר' יהודה בן אבא כי הכל שם אחד וזמן אחד. (צד 36 ב).

רבי יהודה בר אלשי הוא ר' יהודה סתם רבו המובהק ר' אלעזר בן עריה. והוא ג"כ נאמר עליו מעשה בחסד אחד ראש המדברים, והוא סתם שפרא שהוא תורת כהנים. וכבר דברנו בו למעלה (צד 44 א 50 א). ובסוף ראש השנה אמר ר' יהודה גרסינן ולא אמר לו ר' יהודה שהרי לא יאדור מימיו לרבי'.

רבי יהודה בן אבא הסוסק (לעיל 36 ב 44 א) שאלמלא הוא בשלו דיני קנסות מישראל וכן הסמיה, והסמיה לאו רוקא ביד כמו שעשה משה ליהושע אלא אפילו דבור בלבד רי שיאמר אני סוסק אוחך תהיה סוסק. וזה החכם כל ענינו כיצד סכך החמשה זקנים ר"ל ר' מאיר ור' אלעזר בן שמוע ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי. ויש אומרים שסמך לר' נחמיה ג"כ וסמך לר' יהודה בר אלשי שאמרו החסיד כמורה שלא חסא מימיו. וכל מעשה בחסד אחד הוא ר' יהודה בן אבא או ר' יהודה בר אלשי. וזה ר' יהודה בן אבא מדרג בג' מאות חצים בין אושא לשפרעם וכלו בארובה בפ' קמא דסנהדרין ועבדה ויה ושלא חסא כל זה בקמא בפ' הגזול קמא ובתמירה והוא מעשרה הרוגי מלכות וזכור הוא לשוב.

רבי יהודה בן בתריא שהיה מצפדין בבבל ושהיה בוסן הביה ואמר החרב, כבר הארכנו בו בסוף (צד 7 אב). ובפרק ר' מיתוח בירושלמי שהתפללו ר' אלעזר ור' יהושע בן חנניה על איש א' שיליד וזכה למיקמה לר' יהודה בן בתריא אמרו אלו לא עלינו מלא להעמיד את הצדיק היה זיינו. ובפרק ש' רננעים הרצה בורים וזן לפני ר' אלעזר ואמר לר' יהודה בן בתריא חכם גדול אתה וכן בפרק י"א. והרמב"ן ז"ל בתורה הארס נחטק אם ר' יהודה בן בתריא הוא רבי יהודה בן תימא בעבור שאמרו רבי אחד ולא נהרא לי כי הירושלמי לפעמים לוקח תנא אחד. שלא לקח תבילי כמו מעשה בר' יוסף הכהן סתמה אשתו

יהושע בן פרחיה הנשיא אשר ברח לאלמננדריא של מצרים רבו של רבי שמעון בן שמשן וכבר הארכנו בו למעלה (צד 14 א) ושהיה בומן החשמונאים.

רבי יהושע בן קרחו הקרו רבו של רבי הוא בן רבי עקיבא שהארץ ימים ככל שנתוהו של רבי. שהארץ ימים כמו ר"ע והיה יושב עם רשב"ג אביו של רבי וכבר פירשנו דבריו למעלה בדורות (40 ב), ובספר שואל התוספות משם ר"ח מאריך בראיות חזקות ולא היה ר' עקיבא אביו אלא איניס אחינא היה שמו קרחו וקרחו היה שם ארם כמו קרח. ונולד הרבה קודם ר' יהושע בנו של ר' עקיבא. וכן נראה דהיה לו לימר בן קרח שם תואר. אבל דש"י ורשב"ג ובעל השרץ אמרו שהוא בן ר' עקיבא ובברייתא ר' יהודה בן קרחו.

רבי יוחנן בן בג בג הוא בן בג סחם. וכבר פירשנוהו (צד 31 ב) ובאית הבי"ח (59 א). **רבי יוחנן** בן ברוקה (לעיל 41 א) חבירו של ר' אליעזר חסמא שהלכו לקבל פני ר' יהושע בשקיעין בומן ר' אליעזר בן עזריה והוא אביו של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה חבירו של רבי.

רבי יוחנן בן גרגדה הלוי ושושן במקדש (לעיל 41 א), ואכל כל ימיו חולין על שדחת הקדש שזה חמור יותר מאוכל חליו בשדחה כדאיתא במשנת שוק אין דורשין והיה חכם גדול במספר ובתכונה והיה במקדש עם ר' יהושע בן חנניה המשוחר והיה חבר לר' אליעזר בן חסמא, ור"ג מינה אותם בישיבה כדי שיהיה להם מזון, ואף כי בספרי אומר כי לר' יוחנן בן נורי היה זה אבל בהוריות כן נראה. ובני בתו או בני אחותו היו אלמים אבל היו שומעין, ורבי החמל עליהם ודירו והיו יודעים כל התורה, גם בבריתא רבי יהודה בן גרגדה תלמיד ר' אליעזר.

רבי יוחנן בן החורנית (לעיל 27 א 18 ב) שהיה בומן הבית והלכו לבקרו וקני בית שמאי וקני בית הלל בסוכה ותלמידו היה ר' אליעזר בן צדוק כדאיתא בב"ק ריבמות בסופו.

רבי יוחנן הסנדלר חבר ר' מאיר ור' יהודה ובפ' מי שמחו ר' יוחנן הסנדלר תלמידו של ר' עקיבא והיה עושה סלולין וסמכו ר' עקיבא במשנתו כאשר פירשנו (צד 47 א).

רבי יוחנן בן זכאי הכהן שחיה ק"ב שנה והיה גדול עם קיסר ושאל יבנה וחכמיה הרופאים שרשאו לר' צדוק והוא היה נשיא ישראל והוא תלמידו של הלל הזקן ושכניו ובנו נקרא ר' יהודה

הם ממשפחה הושיאיים שהיו בומן הלל וכלם ראו הבית ואחר הבית והוא בספר י"ב בשנת.

יהושע בן נפלא כ"ג סלי"ח מוכר בששת לשבו. וכן בנפרא דמ"ל חסור וזכר הוא לטוב שאלמלא הוא משתחח תרוח. ובפ' הבע"י מוכר בנפרא לנפאי עם בפ"ד, רשם נזכר שהיה בימי ימי הסלון, והוא נשא מריא בת ביזם וקשאי טובא. עם"פ בח"ג בהמקם. יעב"ץ

רבי יהושע בן הורקנוס (לעיל 37 א) אגלי הוא אחיו הקטן של ר' אליעזר בן הורקנוס, כי הוא היה ביום שמינו את ר' אליעזר בן עזריה ואו ביום ההוא היה ר' אליעזר בלוד והיה לפני ר' יהושע בספק ה' דסופה הוא ור' עקיבא וקרא ר' יהושע לר' יהושע בן הורקנוס הקטן תלמידו של רבינו לר' עקיבא מפני כבודו קראו תלמיד רבינו אל"ש שהיה תלמידו כמו זה.

רבי יהושע בן חנניה (צד 25 ב 34 א) אשר יולדו. וכבר אמרנו משם הירושלמי דיבמות פ' ראשון שאמו כשהיחה מעוברת היחה הולכת לכ"ז מדרשות שיתללו על העובר שיהיה חכם והוא אשרי יולדתו והוא תלמיד ריב"ז ואב ב"ד של ר"ג הנשיא והוא לוי ומשורר בעקש כבר וזכרו כל זה. ונתחלה נדה כי אודי שפירת ר' אליעזר קיים דברי ר' אליעזר. וכן אמר בסוף גישין אין משיבין הארי אחרי מותו לר' אליעזר ובסוף חגיגה שאמר בושתו מדברכים ב"ש וכו' ונשתפחה על קברי ב"ש ואמר נענית לכם עצמות ב"ש ואמרו שכל ימיו הושתרו פניו מפני תעניתו.

רבי יהושע בן לוי הוא מהאמוראים. וכן כתב דש"י בפ' כל היד אבל הרב נפאו עם התנאים והוא בסוף המשנה וגם הוא בספק שנו חכמים שהוא מדובר מברייתות ואל"ס כי רצוני בע"ה לדבר בו במפוראים נאמר בכאן דבר מה כי הוא היה חכם גדול וחסיד. ובסוף פ' המריר המעשה שנכנס לכן ערך בחיים ושלא היה נשבע וחתור והוא בא"ש עם בר קפאי וגם היה לפני רבי והיה לוי כראמרין בחולין בספק הורועו ב'ר' מאשה בר בריה דריב"ל לוי הוא והוא איש גדול בהגרות הלכה כמותו אגילו עם ר' יוחנן ועור ארריך נזה. ובספר הגולק בעבור איש אדון שאכלו אריה ג' פראות ממקומו של ריב"ל שלא הנין וזכורו עליו לא רבר אליהו עמו ג' ימים.

רבי יהושע בן מתיא (לעיל 22 א) בומן רבי ישמעאל והוא פירש ג' דב"י לפני ר' ישמעאל וא"כ הוא בומן שמינו לר' אליעזר בן עזריה והם ג' אחי תנאים רבי אליעזר בן מתיא מר' חכמי יבנה ור' יוחנן בן מתיא בספר השיכור.

הם ל' אדים . וזה בפי' השובר במשנה שאמר ובנו אפילו אחת עושה להם כסעדות שלמה וכו' , יהם כלם בימי ר' עקיבא וכן שאו וכן זומא .

רבי יוחנן בן נורי (לעיל 38 ב 45) בזמן

ר' יהושע ור' אליעזר והוא הולק עם ר"ג בקדוש החדש אבל אחר שמת ר"ג רצה ר' יהושע לבטל דבריו זה עמד כנגדו ופסק ההלכות כדבר נמלא כראיתא בפי' בכל מערבין . ובפרקי ו' הדרגות בתוספתא שהלך ר' יוחנן בן ברוקא אצל ר' יוחנן בן נורי לבית ששים . וגם היה לו חבר לר' עקיבא לפני ר"ג שלקה על ידו כראיתא בעריבין .

רבי יונתן הוא בפי' ר' דאבות . ובאבות דר' נתן ר' יוחנן בן יוסף וכן בתוספתא , וש גימטא ר' יוחנן ושעות הוא בראי . ובפי' המקשה נראה ר' יוחנן בזמן בן עזאי ור' עקיבא . וכבר שרשתי אותו (צד 53 ב) כי הוא בזמן רבי חבדו של ר' יאשיהו . וכן יש בברייתא ר' יונתן בן בתירא שעלו וקני בית שמאי וקני בית הלל לעלייתו .

יונתן אחיו של רבי"ה נקרא בכור שפן (בבבא ס"ב) יונתן הקיסרי . רבי יונתן בן שאול פ' ס' סוד , ועין עוד בפ'י' שאחר זה יונתן אחי ר' יוסף בן השולם , יעב"ץ .

רבי יוסי איש דורמסקית הלמד ר' אליעזר הגדול והוא מרמסקת רמ"ג ד. ר. מ. ס' ק"ח . וביום שמיני לר' אליעזר בן עזריה לנשיא הוא היה שם ובא ללוד לרבו כי הוא לא היה שם מפני הברכה שברכוהו שהיה מרוחק מהחכמים עד יום מותו ואחר מותו החיר אותו ר' יהושע וכשהלך ללוד זה ר' יוסי סיפר לו המעשה שהסכימו עמון ומואב למעשרין מעשר שני ושבביעות ואמר שהוא הלכה ר' מדיים . ובחלת חגיגה בגמרא אומר שכעס עליו ר' אליעזר ושיצאו עיניו וקבלם בידיו ואחר כך נחריה לו והתפלל עליו והתירו עיניו למקום .

רבי יוסי הגלילי כבר פירשנו בו (צד 47 ב) . ור' אליעזר בנו עשה ל"ב מדות לתורה ל"ב חכם לימינו , ורבו של ר' יוסי ר' טרפון והוא מד' קנים שנכנסו יום שמת ר' אליעזר , והם ר' אלעזר בן עזריה ור' טרפון ור' עקיבא . והיו לו ג' בנים , הרשום הוא ר' אליעזר בנו באנדה , ור' חנינא ור' ישמעאל בניו של ר' יוסי הגלילי בברייתא . ובפי' אלו נערות אמר הרא"ש כי הוא חבר ר' עקיבא . ובבב"ד פ' י"ח כי נשא ר' יוסי הגלילי בת אחותו והיתה מבוה אותו וגרשה והיא נשאת לאיש אחר והייתה עניה ופרנסה ר' יוסי ומבשרך לא תהעלם . **רבי יוסי** בן החופת אפרתי (לעיל 42 ב) , בפי' ג' זכאיים הלמד ר' ישמעאל ואומר בירושמי

והיו לו ה' תלמידים . ובפרק עושין פסין ברייתא שנסדרה במדרשו כמו תוספתא דר' חייא . וכבר הארכנו למעלה בזה (21 ב) ומשמח במלה זיו החכמה .

רבי יוחנן אחיו של ר' יוסי בן המשולם פ"ט הניקין , יודי או יוחאי אביו של ר"ש חידוע . יעב"ץ .

רבי יוחנן בן ישוע בן חמיו של ר' עקיבא פ"ג רידים אמר כדברי בן עזאי זה היה ידוע בזמן ר' עקיבא וא"כ אשה אחרת נשא ר' עקיבא שהיא היה שנים רבות וא"כ לפחות ג' נשים היו לו בת כלבא שבוע והאת ואשת מורגוס רופוס שר יונים שנתגייה .

יוחנן כ"ג שעשה תקנות רבות והוא הנוכח בתלמוד יוחנן בן מתתיהו זה הוכיח הרמב"ם בפרק ו' אבל בתפלות אינו אומר כי אם מתתיה בן יוחנן כ"ג השמונאי ובניו ר"ל יוחנן שנקרא השמונאי וא"כ היה אביו של מתתיה וכן הוא . ואמר ביסוד עולם כדברי . וכן בפרקא קמא דמגילה שמעון הצדיק ומתתיה בן יוחנן כ"ג השמונאי ובניו שעמדו לישראל בימי יונים , והיה צדיק והוא תקן הדמאי כי שלח בכל ארץ ישראל והיו נחרץ על תרומה גדולה שהיא לפחות אחד מששים שנאמר ושתים האיסה מחומר החטים והחומר שהוא הבור ששרה אסות , וא"כ הוא א' מששים ומרה אמצעית תרומה תרי ממאה . ובעבור שהוא עון מיתה היו נחרים אבל מעשר ראשון לא תקן הדמוציא מחבדו עליו הראיה . וכן מעשר עני אבל מעשר מן המעשר שהוא לכהן הוא נחשב כתרומה וזה צידה לכל שיוציאו אחד ממאה , והוא הדמאי על ספק אם נעשר אע"פ שרוב עמי הארץ מעשרין . וכן מעשר שב לא פסר כי בעליו יאכלוהו בירושלם ויוציאו מעשר שני וכן העביר יודי מעשר שני כי אין יאמר עשיתי ככל אשר צויתני והוא לא עשה כסדר . וכן ביטל בתול המיעוד קול הפשיש מירושלם וזה לא הביאו המפרשים כי נראה להם כפי האמור כמובד קטן שהו מותר אם אין לו מה יאכל , אבל יוחנן ששימש כהונה גדולה והיה זקן מאד ולבסוף נעשה צדוקי הוא בן בנו של מתתיה . (צד 14 ב 24 ב) .

יוחנן בן שמעון בן מתתיהו והוא הורקנוס הא' והוא הנוקרי ימאי ובסוף התנאים בע"ה ארריך בזה . זה יוחנן הצדיק עשה שתי פרות כראיתא בפי' ג' רפה . ועוד ביטל המעוררין שהיו אומרים עורה למת תשן . וכן ביטל הנוקפין שסדר שבעות של בתל להסיל השוורין לארץ לשחשן לקרבנות (13 א) . **רבי יוחנן** בן מחאי כבר אמרנו (צד 22 ב) כי

כי ר' מאד קרא עם ר' שמשאל בתחלה חייו של ר' שמשאל ור' יוסי בן החומוף בסוף ימיו וידע יותר האמת. וכן הביא ז"ב בעל הליכות עולם בסוף ספרו, **רבי יוסי** הבין הסור הלמיד רבי'ז וידע במרכבה, כבר פירשנו אהו (צד 24 ב 35 ב) ואמרנו כי אין הר' יוסי הגלילי כאשר חשב בעל דורות עולם. ובסוף מועד קפן שמחה אשתו ואמר לאחותה בבית הקברות לבי ופירשני בני אחותך ר'ז שנשא אותה מיד ביום ההוא אל'ט שהיא היחה אבלה ב"ב כסודו ואינה חייבת בבנים כיון שהוא חייב וכו' אבל לא בא עליה עד ל' יום חדש שלם, ואמרנו שיהושע גזר ר' שרזון ולא ר' יוסי כמו שאמרנו ושניהם כהנים. ובפ' קמא דשנת ר' יוסי הכהן חסיד לא נמצא כתב ידו ביד גוי מעולם וכן בתוספתא בפרק י"ג.

יוסי בן חזיני בפי' קמא דובח'ים ושמעון אחי עזריה חולק עליו וא"כ יהיה מומן הבית באחרונה. **רבי יוסי** בן חלוקה אדר השוכן החכם בזמן ר' אלישע ור' יהושע ואינן מן המשנה.

אבא יוסי הליקופרי איש סיבנין, הליקופרי פירש השרוף כינוי לשם מקומו, אבל הרמב"ם ז"ל פירש הליקופרי הוא כינויו, וסיבנין שם מקומו. והוא מבית הלל ופירש הלכה בבית הלל וכי יוחן מיס על זרבי עד שחברון ליתן ור' יהושע אמרה ששמו. וכבר ידעת כי אבא הוא דרך כבוד כמו רבי רותר כמו אבא שאל ובספרי רבי חנינא איש סיבנין. (צד 22 ב).

אבא יוסי בן חנן בפרק ב' רמדות, ונראה בזמן ר' אלישע בן יעקב ואבא שאל בן בשניה ואומר משמו בסוף פרק מקום שנהגו. ובסוף פ' אה' כינסת אומר משום ר' מאיר אבא יוסי בן חנן ולא הוכיח הרב, ואמר בפ' ר' ושקלים משם הירושלמי שמו של זה חתנא שאמר י"ב שערים היו במקדש ולא זכר הרב שאבא יוסי בן חנן אמר כפרק ב' רמדות ומשם למד הירושלמי.

רבי יוסי פי' יהודה חבירו של רבי. והוא בנו של ר' יהודה בן אלישי נאחא בסוף פרקא קמא דעובדין. ובפרק ד' רמדות רבי ור' יוסי בנו של ר' יהודה והוא צדו לרב ג' ברבים.

רבי יוסי פי' יהודה איש נפר הבבלי הוא נוטר כפר ד' ראבת על רברי אלישע בן אבהו, וענה לא ידעני לטרד יותר הדיינו אמר כי הוא ר' יוסי בן יהודה האמור קודם זה אלא שתרמב"ם הביא שניהם. ובגירסא ר' יוסי בן חזיה הוא יוסי הבבלי חבירו של רבי הוא יוסי קטנותא של חסידים ירושלמי

יוסי בן יוחנן איש ירושלם חבירו של יוסי בן יעזר הכהן אבל זה לא נוטר לכהן, אע"פ שבפ"ז כשנתב הרב שמות החכמים ששםם גדול מרבן ורבי אמר שם יוסי בן יעזר יוסי בן יוחנן ז"ב, ונראה לי שהוא שעות בספרים שהוא ר"ל יוסי בן יוחנן וכן יוחנן ז"ב ומיחנן ליוחנן ולג הסופר. וכבר ידעת מעלתם שאמרו בשלח האשכולות ר"ל איש שהלכו בו. ומהם התחילה המדלוקת במשנה בסוף ימיים לסמוך על הקרנן ב"ש ושלא לסמוך, והיה זה על דברים שהם מדרכני ואחריה לכתבן כי כיון שכתבתי יוסי בן יעזר הכהן חסיד חבתי בסמוך ר' יוסי הכהן חסיד והורגה לי מהשעם שאמרתי לכתוב ר' יוסי הגלילי.

יוסי בן יוסר איש צדדה חבירו של יוסי בן יוחנן איש ירושלם הוא נשיא וכהן וחסיד, והוא תחלה דווגות ויהיה עד זמן ינאי מלכא בפ' יש נחליץ והוא ח'ימה. וקבל מאנשיגנוס ומשמעון הצדיק כאשר פירשתי למעלה (צד 14 ב 39 א), והדיר נכסיו לשמים שלא היו בניו נהגין כשורה בפרק יש נחליץ, ואין הלכה כי אשלו לשמים אמור להעביר הנחלוז וכו'.

רבי יוסי בן יהושע בחפסלה (פ"א). רבי יוסי בן שרידא עיני ספ"ק דעירובין (א"ב). רבי יוסף בוסן ר"ב שם פ"ב. יעב"ץ.

רבי יוסי בן משולם (לעיל 23 ב), בפ' ד' דתרומוה הוא על רביו של ר' אליעזר ור' יהושע, ונראה כי הוא וקן מאד ובפרק אלו שורפות חולק עם ר' שמעון בן אלעזר הלמיד ר' מאיר בגלגלה. והוא העיד הלכה משם יוחנן אהיו שאמר משום ר' אלעזר חסמא בסוף פ' הנחנין וכן בפ' ה' דכ"א בתוספתא ואמרנו עליו כי הוא מקהלה קדושה ויהיה קודם מומן רבי. ונקרא מקהלה קדושה יש אומרים כי יענין בתורה בחוקף וכמלאכה בקץ, ויש אומרים שהיו משלמים היום שליש לתלמי שליש לתורה שליש למלאכה. אבל החסידים הראשונים ש' שעות לתלמי. אבל ר' שמעון בן מנסיא אינו מקהלה קדושה כמו שטראה בפ' אין צדין ביום טוב מדברי רש"י וקושייתו וכפי פשוט ההלכה. אבל בסוף ספר נריות לר' שמעון נראה שאינו החזק קשישי מיניה שובא אלא לרבי מאיר, ר' שמעון בן מנסיא וחבירו אמרו הלכה כר' מאיר ואינהו קשישי ר"ל מר' מאיר, ולירושלמי נחמא כי הירושלמי בפרק ב' דמעשר שני אומר כי ר' שמעון בן מנסיא ור' יוסי בן משולם הם ערה קדושה. אבל הראיות מרש"י חוקת שחרי רבי

בתיה דר' ינאי סבא אתא לקמיה דר' ינאי רבה כי ר' ינאי רבה רבו של ר' יוחנן .

יועזר איש הבריה (לעיל 22 א) מתלמידי בית שמאי ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן שומד בששי המורת בפרק ב' ד'עילה .

רבי יעקב בר אחא ונודל הדור שמר ומנ רבי , (ס"ק דב"ב). וביאה שהיא נקרא כך בדור שאח"כ כפ"ש בסב"ס (לא"כ) כפ"ש י"י בבב"ד בסא"ס ובכס"י . יעב"ץ .

רבי יעקב כבר הוא אביהו ור' יהודה גם מר' מאיר ור' אליעזר בן שמוע , ובפ"ב ד'במות א"ל ר' יוסי לאלהיו והוא היה חסיד מאד והיו לו המשה בניים חכמים ומת לו בן בדיחי שמו רבי הלפמא , וכבר דברנו למעלה (צד 43 א 46 א 50 ב) מה שצריך לכוונת הספר .

רבי יוסי בן קסמא (לעיל 32 א) אהב התורה ולא כסף וזהב , והיה מכובד עם שרי המלכות והוא מת וקץ מאד ונבדדו מאד במיתו והיה בונק הבית ואחריהו הוא נתן אות על ביאת המשיח וביום שמת אמר לר' חנינא בן הרדיון בעבור המצוה שעשה במצות פורים שנחלו לו כי היה חלוק לע"ה ואמר לו כבר ידעת שזאת האומיה של רומי מן השמים המליכה ועלך יעקב בתורה בעד שיהיה השמר ולא שמע לו ואמר אני אומר לך דברים של מעם ואתה אומר מן השמים ירחמו תמהיני אם לא ישרוך ולספר תורה נאש וכן היה בימי רבי הפשוט רבי חנינא בן הרדיון .

רבי יעקב בן קדושי . נ"א בן קדושיא הוא זהורז בהורייח במעשה דרשב"ג עם ר' מאיר ור' נתן ור' יעקב פתח הוא רבו של ר' יהודה הנשיא בסוף פרקא קמא דגיטין .

רבי יקי"ם איש חדיד בונק ר' יחזעי הוא בשריות .

רבי ירמיה הורייח חל"ב . יעב"ץ .

רבי ישב"ב הסופר בפרק ב' ד'חולין , במשנה ובכתובות כי הוא חברו של רבי יעקבא וכן במקומו אחרים על ענין החזומש לצדקה . ובתוספתא פרק ב' ד'חולין אמר ליה ר' ישבב לר' יעקבא אי איה וכו' שהיה ר' יחזעי שונה כל שנתגבלה בשחיטו ; גבלה ומשמאי במשא , קודם שחישה מריסה ושחישהה מסוהרהה וחור ר' יעקבא לדברי ר' ישבב .

ורש"י בפרק ב' ד'חולין ישבב וכן הוא בראש השנה גבי משמרה וא"כ הוא ישבבא שם המשמרה הי"ל . הוא מל' הורני מלוכה חכם גדול והרגוהו בונק ק"ש כשהוא אומר ועשו להם צייציה והיה בתענית השליכהו לכלבים ולא הוסיפו ולא הוקבר זהה כמשה חוץ מהנהגהא אשריו . (צד 22 ב) .

רבי ישמעאל בן אלישע נ"ג חכם חסיד הדוראיו בחלומי יצשה לחכמה . והוא מרדוגי גלכות והשמישו עור קרקעלו בחייו מסני יסויו וסדורא כשהוא קפן ר' יחזעי ברומי , וזה הורה הורא' בישראל ושופט מואס בבצע מעשקות בראשת דגו כדאיהו בכתובות . וכבר זכרנו אהו (צד 19 א 25 א 32 א) אבל אינו מן המניין אע"פ שהביאו דרשב"ס בפ"ה ד' בתבורת כין שלא מצאנו אהו במשנה .

שמעון בן מנסיא בונק רבי וחולק עמו בבכור . וכן באבות אמרו ז' מדות שמנו החכמים לצדיקים נתקיימו רבי ובבני . וכן ר' יוסי כי משולם חולק עם רשב"א תלמיד ר' מאיר כמו שאמרו אבל כפי הירושלמי שנהם עדה קדושה ויהיה ר' מאיר זקן מהם .

רבי יוסי סתם הוא בן ר' הלפמא כדאיתא בפ' כל כתבי החבירו של ר' שמעון ור' יהודה וגם מר' מאיר ור' אליעזר בן שמוע , ובפ"ב ד'במות א"ל ר' יוסי לאלהיו והוא היה חסיד מאד והיו לו המשה בניים חכמים ומת לו בן בדיחי שמו רבי הלפמא , וכבר דברנו למעלה (צד 43 א 46 א 50 ב) מה שצריך לכוונת הספר .

רבי יוסי בן קסמא (לעיל 32 א) אהב התורה ולא כסף וזהב , והיה מכובד עם שרי המלכות והוא מת וקץ מאד ונבדדו מאד במיתו והיה בונק הבית ואחריהו הוא נתן אות על ביאת המשיח וביום שמת אמר לר' חנינא בן הרדיון בעבור המצוה שעשה במצות פורים שנחלו לו כי היה חלוק לע"ה ואמר לו כבר ידעת שזאת האומיה של רומי מן השמים המליכה ועלך יעקב בתורה בעד שיהיה השמר ולא שמע לו ואמר אני אומר לך דברים של מעם ואתה אומר מן השמים ירחמו תמהיני אם לא ישרוך ולספר תורה נאש וכן היה בימי רבי הפשוט רבי חנינא בן הרדיון .

יוסף קטנותא בסוף סוטה משמת יוסף מנותא שהוא המציתן של חסידים . ופי' דרשב"ס ז'ל קטנותן של חסידים בכללם שירשם לפי שרשם אדבר והתחלתו קפן , וא"כ יהיה אדרי ר' יוסי חקון ור' יהודה בן בבא ור' יהודה בר' אלישי כי היו חסידים אבל אין זה מגלל חכמי המשנה כי אין לנו מעשה ממנו ולא דרשה הלכה אבל מוב א"ל לזכרו תנות הוא לנו . ובירושלמי פ' המניח כי יוסף קטנותא הוא יוסף הגבלי הוא יוסף בן יהוד' חבר רבי וא"כ הוא מהמשנה ר' יוסף בן יהודה איש כפר הגבלי והוא יוסי איש החבל והוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקיבה שמו כדאיתא בפרק ערבי פסחים וכן שרשו התוספות בפרק גבות חבין .

רבי ינאי הוא קרמון ובניו תמאי ר' דסרמי בר ינאי ור' אליעזר בר ינאי , ואל ימלה כדעתך כי זה ר' ינאי רבו של ר' יוחנן כי הוא מהאמוראים הראשונים וזה בונק ר' עקיבא ור' מאיר . ובתלמוד בר בריה דר' ינאי סבא בא לפני ר' ינאי רבה וזה ר' ינאי רבה רבו של ר' יוחנן . ובפ"ב ד'הדרים בר

ספר יוחסין

ב 49 א) , הוא מורע נירון השר הגרול של קיסר ששלחו קיסר להדריב ירושלם קדם ששלח לאספסיינוס ושאל לחינוך ואמר ונתתי את נקמתי באדום בד עמי ישראל הוא אמר בשא הקב"ה לכשרי ידיה בהחזא גברא ומתגיר ויצא ממנו זה החסיד אור העולם . והלמדו אור העולם הוא ר' עקיבא , והלמדו אור העולם רבינו הקדוש . וכבר רבינו הקדוש . [אמר ש"ש ; כבר כתבתי למעלה מה שמצאתי בספר חיי המלכים על ענין נירון קיסר] . ונקרא אררם חסמא אחר"י יא"ר נתיב (איב ס"א) בענין לוימן , ונשא אשה אורח חוף מברוריה כדאיתא גרזלח חולין . [אמר ש"ש ; בענין העד ר' יהושע בן דוד כו' על ענין בית שאן] . יהיה ר' מאיר אע"פ שהוא מהבורה הג' בזמן כח הראשונה שאמר ר' יהושע יפה אמרה ברוחה .

[אמר ש"ש מונבג חטא הוא בג"ג דשבעות .] **רבי מיאשה** כבר אמרנו (צד 43 א) כי הוא בזמן האחרונים בבית שני וקבל ממנו נדום הלבול וכן בתלמוד קראו לר' מאיר רבי מיאשה כמו לזה והזכרם באשר כתבתי למעלה .

מבוג (בחסיד ד"ב) רב משפח דמבני . מדהבאי (יבשת ק"ו צ"א) . מונבג חילק עם ד"ע ר"ס ב"ג . ומנבגו הפלך בימא וכו' . רבי מנחם בן יוסף (חלק קד"א) . רבי מנחם ב' סימא בק של קדושם (ספחים דק"ד וסא"פ דב"ה) . מנימוך גר מצוי חבר לר"ע . מנסיא אבי ר' ש' חזיון מקטש ס"ס רבשות . מרתא שם איש רשם אשה מצוי לרוב . מרתא בח ביהותם ובאפוראים הפטא שם איש . יעב"ץ .

מנחם בן סיגנאי הוא בג"ג רעוויות , ונראה שהיה בזמן ר"ג ר' יוחנן בן גורגדה . ובהוספתא בסוף עדויות כי לר' מנחם בן סיגנאי הושיבו בישיבה לראש על שהעניו והלכות היוו תמחין עליו וכו' .

רבי מנחם (לעיל 46 ב) זה מחזר ביומא ונראה כי הוא בנו של ר' יוסי שנקרא ורדימוס , כדאמרינן בג' כל כתבי היינו ורדימוס היינו מנחם והוא מוסף שם על רביר ר' יוסי , אבל יש דוחא לזה שהיה ראוי שאמר ר' מנחם בנו , ובמגלה אומר שהבשנה דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה שגראה שהוא תמא , או זה ר' מנחם המחזר ביומא הוא ר' מנחם אדור או ר' מנחם בן סיגנאי ולכן לא זכרנוהו ודומב"ם לא הוכיחו . אבל נראה שאינו ר' מנחם בן סיגנאי שהיה מוכיחו בה גרסא ולכן נראה שהוא בן ר' יוסי . וכן בתוספתא אמר ר' יוסי מנחם בני אומר ואם תרצה הנניסיהו במנין

רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה הוא חזירו של רבינו הקדוש בזמן רשב"ג אביו עם ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי . (צד 41 א * 47 ב) .

רבי ישמעאל בר' יוסי חבירו האהוב של רבי ובבית דינו , והוא שמן וכבר מאד חבירו של ר"א בר"ש ; שמן וכבר כמורה , וכבר הארכנו בו למעלה (צד 26 א * 46 ב) . ובשרק י"ב מיבמות אמר אני ראיתי את ר' ישמעאל בן אלישע וזה תימה אפילו לר' יוסי אביו , ומצאתי שם בתוספות שהיה נכדו של ר' ישמעאל בן אלישע כשם וקנו . ובגפ' אלן מצאתי שיצשה לפני' משורת הרין בהקם תקים עמו . **רבי ישמעאל** בר נחמיה כמ"ר ידעת כי רבי נחמיה הוא חבר ר' מאיר שברבי ר' יהודה בן בבא לדעת רב אויא , נניח המחלוקת שיש אם רבי נחמיה הוא ר' נחוראי וכו' , וזה ר' ישמעאל ברוח של רבי .

רבי ישמעאל בן סאבי כ"ג חסיד משמח פסלה ווי הכוונה ובת קול יצא עליו יכנס תלמידו של פנחס והיה כ"ג עשר שנים ועשה טרה אתה . (צד 19 ב 24 א) .

רבי ישמעאל בן ראב"ע (יוסא סה"א) . יעב"ץ . באות יוד של האפוראים ובאותי שם אשה דמשה . יעב"ץ .

אות הכ"ף

כבר ראות כי באות הוי"ו יש כמו 'ה חכמים צדיקים בקרבה , ובאות הו יש אחד לבר והוא **בן כוברי** והוא בשפרא קמא דשקלים בזמן רבי'ו והוא העד ביבנה , בן כוברי פירש בשיך שם אדם עושה כברה , ובגפ' ההלכת גרס העד כוברי בביתא , וא"כ לא יזדה שום חכס בכ"ף מאונים .

כחן שם איש (יבשת כה"ב) . כרנבו שם אמה ראשה דאנע"ה (ס"ס חפסינה) . יעב"ץ .

אות הלמ"ד

רבי לוימס איש יבנה , בגפ' ד' דאבות הוא איש ששום ביבנה עיר הדוכמים וכו' ש חוצה ולא ידעתי עד עתה באי זה זמן הוא , והוא משפך רבי אליעזר בגפ' נ"א .

לונה סס"ג דימא לה"א ר' ישמעאל בן לונה . לוי דסדר יומא סה"א [לעיל 40 א] . לקניא אבי ר"א ס' הסועלים . ללכוית שם אשה סס"ט דרמיס . יעב"ץ .

אות המ"ם

רבי מאיר ונקרא ג"כ ר' מיאשה (לעיל 42

בשבת שראה הירח וזה לפני אביו של רבינו הקדוש. נחום הלבלר ר"ל הסופר תלמיד ר' מיאשה ברך האחרון מבית שני. ונב' כ' רפאה שהיה בימי ר"ג הוקן בלשכת הגזית כי לפחות הוא מ' שנה קודם חרבן הבית כי לשכת הגזית נבטלה קודם החרבן מ' שנה ועשו חנוה ברך הבית כראתא בפרק היו בחוקן בסנהדרין ובברייתא: תיחם הוקן ולא ידענו אם הוא זה או נחום המדי כי נתום סתם הוא נחום המדי. (צד 19 א).

נחום המדי (לעיל 23 ב). בפרק המינר הספינה ונב' ב' דשבת ונב' ה' מנור ושם אומר במשנה כי היה בזמן הבית ואחר זריבה כי החד הנזירים שעלו מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב ואמר אלו הייתם יודעים זה הייתם נודדים וכו', ויש בגמרא ר' שאומר כי הוא משלשה דיני גזרות שהיו בירושלם.

רבי נחוניא בן אליהו איש כפר הבבלי, בפ' ו' דערויות חולק עם ר' אליעזר ועם ר' הושע, נ"א ר' נחמיה. ובסוף פ' העור הדורש אומר על זה ר' נחוניא בן הקנה וניאה שהוא שעות בדרום ובברייתא ר' נחוניא משום ר' נחוניא הגדול. רבי נחוניא בן גרבה נב' ו' דערויות, הוא עצמו ר' יוחנן בן גרבה שהעדות עצמו אמר בגשין פ' ה' ולקן לא הביאו הרמב"ם ובה אין חשש כי אהות דין באור, כי בכלל נחוניא יוחנן כמו שמצאנו בספיקו וכיה כיהו יוחנן. וכבר פירשנו למעלה (צד 41 א) כי הוא לוי ושוער במקדש.

רבי נחוניא בן הקנה כבר כתבנו למעלה (צד 19 א) שהיה בזמן הבית, והוא תלמיד רבי' ועשה ספר הבהיר הנעלם על סדרות הקבלה. ונראה שהוא זה ר' נחוניא הגדול תלמיד רבי' ששאל לו ר' עקיבא באי זה זכות האריך ימים ואמר שלא קבל מהנות ולא עמר על כדוהו וחתן במטונו היה שמנה פורסה לתוני. אבל שם חזר ההגמור ואמר בפ' בני העיר שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה כמה הארכת ימים ואמר שלא נתכבד בקלון חבדיו ולא עלתה קללת חבירו עמי וזהו בממוני הייתי. ואלו הב' מידות הוא נראשון יאלי מה שלא קבל מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה שלא לבוא להתכבד בקלון חבירו שהיו נהנין לו ולא לחביריו, והוא כפ' ד' דברכות ונב' ג' דאבות והוא רבו של ר' ישמשאל בן אלישע כ"ג.

רבי נחמיה איש ביה דלי (לעיל 23 ב). ור' עקיבא מצאו שיריד לחדרעא לעבר חשונה ואמר לו ששמעו מר' ה' הוקן בזמן הבית כי עד אחד כשר

המ' או בקו' חכמים על האחד שנסתפק לנו. מנחם חבירו של הלל ויצא לעבודת המלך ונכנס שמאי במקומו לאב ב"ד וזה מנחם התנבא על הורדוס שימלך וכן התנבא שיותר מל' שנה ימלך שמלך לז' שנה ונתן לו ששר גדול. (צד 17 ב).

רבי מתיא בן חרש שיבתו ובית דינו היו ברמי דקדק תרדוף הלך אחר ר' מתיא לרמי ושם מצאו ר' שמעון בן יוחאי ברמי. ונראה שהיה וקן ממנו, ובמדרש בלוקוס פסוק בן פורה יוסף שלא הסתכל באשה כל ימיו ונראה לו השפן ברמות אשה וסימא ר' מתיא את עיניו באש ושלה הקב"ה לרשאל ורשא את עיניו. וכבר אמרנו למעלה (צד 46 א) כי היה בארץ ישראל וכשיצא הוציא לארץ קרע נבדיו כראתא בספר ור' אליעזר הגדול היה רבו כראתא במגילה ובסוף יומא שלח ר' מתיא בן חרש לר' אלעזר בן עזריה.

מתיא בן שמואל נוסחא אחרתא מתתיה בתחלת פ' ג' ריבא ונב' ג' דתמיד שתלק על תנא קמא שאמר כי די באור הבקר שיהיה מברק לשחוש התמיד שנקרא יום הוא אמר עד שאיר כל פני המזרח יותר עד שאיר בחרון חלכה כמותו, והיו מוכרין בחרון אפ"ס שגם לצד זה היה המזרח כדי לזכור זכות הקבורים שבחברון בזמן התמיד, ולא ידעתי באי זה זמן הוא מבית שני ונראה כי היה בסוף הבית, והוא היה ממונה על הסיכות ר"ל הגולות בבית המקדש כראמרין ביומא ונב' ה' דשקלים, והוא היה אחד מהש"ו חסידים שהיו ממונין במקדש ולא ידענו אם הוא כן, כי גם מרדכי שנקרא שתזיה היה אחר מהם שהוא ממונה על הקנים. וכן החסיד ר' נחוניא הופר שיחין ובודות לעולי רגלים מרה, ולבתו נעשה לה נכ שנפלה בבור וניצלה כי ראתה זכר של רחלים עם וקן אחד שהוא אברהם ע"ה ואו היה ר' חנינא בן רוסא נשקרה לה א' אשע"כ מה בנו בצמא שנאמר וסביבו נשעה מאד כראתא בקמא וביבמות.

אות הנו'

רבי נהורא' כבר פירשנו (צד 36 א) כי נקרא בזה השם ר' אליעזר בן ערך כראתא בשבת נב' תנית בסופו, או ר' מאיר לדעת הרמב"ם, אבל השירוש האמיתי כי זהו ר' נחמיה. וכן פרש"י בפ' ב"ג דקיימא לן ר' נחמיה הוא ר' נהוראי וזה האמת וכן נראה בסוף נזיר כי חולק עם ר' יוסי, וכן בסוף קדושין חולק ר' נהוראי עם ר' מאיר ור' יהודה, וכן בהחלת פרק ב' דראש השנה שהלך לארשא

ובסוף פרק ביצד צולק כי לא נחקשו שתי ניקנור
 מפני שמצדועין עומרים שם ומכניסין דם לנהוט'
 ובפרק ג' דימא וכן בחוספתא בפרק ב' ניקנור
 נעשו נסים ללחודו ומוכיזין אותו לשבת וא"כ
 ראוי לומר. ולחודו אמר ניקנור דהו א"ש
 מן החסירים הולך לאלסבנדריא של מצרים ועשה
 שם שתי ולחות של נחשת והחזקין מלאכתן מאד
 והיה רשעו לחעמדים לעודה חדיבאם על הים יהו
 כאשר סעו הים על המלחים השליכו אחד מן
 הדלחות בתוך הים לחלק מעליהם ומאנהו ויצו
 להשליך הב' וכאשר ראה זה קשר בעצמו בדלת ואמר
 להם אם רצונכם להשליך זאת חזלת אל השליכות
 אלא עמי או עמד הים מועש, וכאשר יצא הוא
 לנמל בעכו היה מצופע על הדלת ששבעה ורצה
 הש"י והשליך הים הדלת האדומת ששבעה לאחור
 מקום שיצא זה החסד. ו"א דג גדול הקיאה חוד
 הגם שנעשה ללחודו החמירים לרחו מורחת
 מן העורה לעומת ההיכל. ובפרק שני דמדות כל
 השערים של חוב חוץ משל ניקנור מפני שנעשו
 נסים בהם, ויש אומרים שמצדועין כחב. ובספר
 יוסף בן גוריון אומר כי שער ניקנור נקרא ג"כ
 שנעשה שם גם שיהרגו שם לנקורו שר יונים בימי
 השמונא וכן נראה בסוף פרק ב' דהעניות. גם
 בדר הבית היה שער המורח שמצדועי עלה שושן
 הברה לדעת הרמב"ם שיהיה עליהם סוד ממלך
 פרס, אבל זה זמן מועש היה כמו ל"ד שנים
 מלכות מושן ופרס ואך היה שם כל זמן הבית?
 ויש מפרשים שהיה עשו בני הגולה כדי שיזכרו חנם
 של צורים שנעשה בשושן הוא מ' שוב. ובה
 השער של דר הבית היה ראהו כ"ג השורף הפרח
 כי דר החותם למורחה של יחשלים ששם שורפין
 הפרח. ולדעת רבי מאיר היה כ"ג השורף ואך
 הלכה כן. וכן כרם רבעי שעלה לירושלם מהך
 יום אחד לבל צד: אילת מן הדחים, ועקרבה מן
 הצפון, לוד מן המערב, ויהוה מן המזרח. בסוף
 ה' דמעש שני.

ניתאי הארבל (לעל 14 ב) הביזו של יחושע
 בן סרחיה הוא אב"ד הוא מן חוגות. וארבל שם
 מקום נכחד שלמן בית ארבל (יחושע י) והוא
 שומרון. ו"א כי הוא מקום אחד סמוך למינה
 שנקרא כן, ושמו גדול מרבן. ובסוף חלה יש ניתאי
 איש הקוע הביא הלות מבייתור ולא קבלו ממנו
 שהיה בחוצה לארץ. ובירושלמי שהיה אדם גדול
 וראו לסמוך עליו ולכן לא קבלו ממנו שלא למדו
 לקובעו חובה, וכן שם בן אמישם (יש גורסין בן
 אנשינוס). ויוסף הכהן וארססון שהיו כלם אנשי

לעדות אשה וזו אמר לו כי ר' יהודה בן בבא אומר
 נשאהו וזו ר' עקיבא העיד זה משמו וסמך ר"ג
 נכדו של ר"ג הוקן. והוא ג"כ נטר סמוך קנר ר"ג
 כמו שמשורש בסוף יבמות ובעדות בפרק ז' כי
 עקיבא העיד משמו.

רב' נחמיה בפ"ה דתרומות ובפ"ג דמעשרות
 ובפ"ה ד' דשבת ובפ"ה ד' דמרים חבר ר' מאיר.
 ואע"פ שאמרנו לדעת הרמב"ם ז"ל כי כ' מאיר
 נקרא ר' נחמיה, כבר בירדנו זה כי הוא חנו ו
 מאיר ושמו ר' יהודה בן בבא דאיתא בפ' קמא
 דסנהדרין ושם כ"ד רש"י כי הוא ר' נהורא
 דק"מאין לן בעירובין. [אמר ש"ש: יש שני נוסחא'
 בתלמוד האחד נוסחת התלמוד הראשון אשר
 הדפסו ראשונה ושם כתוב הנוסחא אשר השני
 להרמב"ם וגם לנכסכים אחריו אבל בתלמוד אשר
 הדפסו שניה כתוב שם בואת הנוסחא לא ר' מאיר
 שמו אלא ר' מאישה שמו ולמה נקרא שמו ר"ם
 שהיה מאיר וכו', ולא ר' נהורא שמו אלא רבי
 נחמיה שמו ולמה נקרא ו' נהורא שהיה מנהיר
 ואמר לה ר' אלעזר בן ערך שמו תהי פירושו שני
 הנכמים גדולים היו בישיבה, ולכל אחד ואחד שמו
 כענין על אור: האחד שמו ר' מאישה וכנו אותו
 ר מאיר, והאחד היה שמו נחמיה וכנו אותו
 ר' נהורא, והוא אשר היה ר' אלעזר בן ערך דאמר
 היו גולה למקום תורה דאיקלע ליה ואמר הדרש
 היה לכם ראש היה ר' מאיר ור' נהורא דבר אחד
 דר' מאיר הוא לשון אור ונהורא עמה שר הדבן].
 ובפירוש אבות פורש כי ר' נהורא הוא ר' אלעזר בן
 ערך וכן מובין של רבי וגם נחמיה בפ' אלו הנדבקי'.
 וחסם וכן מביחין ר' מאיר סתם חוספתא ר' נחמיה
 וכלהו אליבא דר' עקיבא שהם תלמידיו.

ניקנור שהיה בןמן בית שני וחיסה על הרב
 למה לא הביאו בכלל מחמאגשים אשר מנור על שם
 מעשה כמו שהביא בתדלת שבת לחוננה בן חזקיה
 בן גורן שעלו בעלייתו בית ששאו ונית הלל וכן
 אבא שאול ין בביתו בסוף שבת, וזה ניקנור
 שהוא מחזרי גמטרה פעמים רבות שהוא מן
 החסירים ולא עם הארץ חסיד. והוא נזכר בפ'
 א' ספדות וכן בפ' ג' שיש פתח אחד לכו בעודה
 במורה הוא שער ניקנור ושני שפספשים היו לו א'
 מימין ואחד משמאל. וכן אומר בפ' ששי דשקלים
 והיא מכוונת נגד בית קדש הקדשים שהיה
 גמטרג שהשכינה שם, וליכן בסוף גרנות אומר
 לא יקל אדם את ראשו בזה השער של ניקנור שהוא
 במורה. וכן בפרק קמא דרסותו כי בפתח ניקנור
 משקין הסוטה ומסדרין היולדות והמצורפ"ם.

אות העיץ

שם חסידים ולכן התרחיו. וניזוני הארבל קבור בארבל בין ציפורי למבריה.

בן ננס הוא בסוף בתרא מעשה שבא לפני רבי ישמעאל ואמר ליה בן ננס וכו', אמר ר' ישמעאל הוציא לפסוק ברזי ממונות ישמש את שמעון בן ננס וזה נקרא קודם שנסמך. ובפרק ג' דבכורים ר' שמעון בן ננס חולק עם ר' עקיבא וא"כ הוא חבר לר' ישמעאל ור' עקיבא ואדור שנסמך נקרא בשמו רבי שמעון. (צד 40 ב).

בן עזאי הוא ר' שמעון בן עזאי והוא תלמיד חבר לר' עקיבא, וכבר דברנו בו (צד 40 ב) ושם דברנו באות הש"ץ בשמו.

רבי עקיבא בן יוסף גר צדק מבני בניו של שיטרא אשר שמו יצא בכל העולם, ושימש את נחום איש נס זו כ"ב שנה, וכבר פירשנו כי "בן ננס" שם מקום או שהיה אומר גם זו לשונה. וכן ר' אליעזר רבו המובהק וכן ר' יהושע, וקצת למד מרבי סורסון אבל חבירו נקרא והלכה כר' עקיבא נגד ר' אליעזר רבו כדאיתא בג' כיצר מברכין, ויהי ק"כ שנה כמשה הלל וריב"ו, ויהי חנון בן פנחס תלמידו ור' יהושע הנריס חוץ מהחמשה הירושיים ר' יסי ור"מ וכו', ויהי בזמן הבית ואדור הרבה כמו ל' שנה ולא יכל ספר להגיד דבריו. וכבר זכרנו למעלה (צד 36 ב) קצת ממנו, והוא מעשה הרזני מלכות והוא העיקר שכן אמר ר' עקיבא וחבירו. ונפטר בקבלתו על מלכות ששים ובאחר כמו יעקב עם בניו, ובסוף מיעד קטן שמה לו בן והספידו לו כל ישראל. ובמסכת שמחות ואמר שהיה שמו שמעון חכם גדול ויום שמת רבי עקיבא נלר רבי כדאיתא במדרש שמואל ובקרושין.

עקיבא בן מהללאל בזמן חלל כאשר אמרנו (צד 17 א). ור' יהודה בן אלעאי נאמן רוח מכסה ורבו העיד עליו שלא היתה עורה נעללת שהוא ביום ערב פסח על ארם בישראל בצניח ויראה חסא כמורו. וכן מורה זה בעדויות כשאמרו לו שיחזרו מההלכות שאמרו ויעשותהו אב"ד ישראל ואמר בחסדותו שלא היה רשע לפני המקום שעשה אחת שיאמרו בשביל שרדה חזר בו. וכן במסכת אבות הורה לנו הזונה והשפלות. ובעת מותו צדה לבנו שיעקב סברת חכמים ולא סברת אביו, ותמן התנצלות למה הוא לא עשה כן בג' הלכות כי הוא שמע מפי מרובים כמו חכמים אבל בנו לא שמע כי אם ממנו לבד, ואז אמר לו ואי שיצד עליו לחכמים ולא רצה ואמר ליה מעשיך קרוב ומעשיך ירחקך, וכיון שניסה הרב ממה שקרה לו בענין הניירות שהשקפה יונגא ר' יהודה בר אלעאי החסיד די לנו בזה.

עזאל שם אביה דאמאי דדוד. עזריה אביו של ראב"ג גם הוא חכם צדיק היה כמ"ש על רדב"ה יש לו בן מתקנה חברי קרא לא רחמי צדיק נעוב ועו. גם היה חכם אביו בזמן ר"ש רבי עזרא עשירי לראב"ע כמו שהיה ראב"ע י' לעזרא, ויש קצת תמיהה בזה ש"כ נחמטעו היריות כי

נחומא בן אסקטין רס"ג ריבא. נחום איש קדש קדשים בקהלו רבה, והוא ר' נחום בן של קדושים חב"ל. נורא אביו של ר' יהונן, נימסר אהוי של ר' יהושע הנריס פ"ק דבכורות ר"ע ל"ב. נפשיים הגר פ' משאן. נקרא אב"ר היתה. רבי נתן בן יוסף היה רס"ב. נסוק אהתיה רשפון ס"ח הפסחה. נצנת שם איסה דדורא הפס"ח שם. יעב"ץ.

רבי נתן הבבלי הוא אב"ד חבירו של רבי מאיר ר' נתן דינא ונחיה לעמקא דינא ונל אבוחיו דזיו ראשי גולה בבבל, והוא הנקרא לפעמים (!): יש אומרים ממנו המעשה שהזכרנו למעלה (צד 47 א). הסימן וכל אשר יש לו נה"ן ואליהו מדבר עמו והוא רבי סוף משנה ואמר לאשה אחת שלא ימול הבן הג' מיד ויהי וקראו לו נתן הבבלי על שמו.

(1) משום שלפעמים מצינו ר"ג וס"ח חלוקים בר"א, כגון כס"ח הסביא קמא ובשאר דוכתי להכי אשכחן נפי ר"ח ואחרים בני הדוד, וכס"ח כתבו התיב"ס פ"ק דברכות (ד"ט"ב) רצ"ל דאחרים דהתיב לאו ר"ח יצאו. ועיקר י"ל דר"ס ור"ג במא דאמרי פקסי דאסיקו להו אחרים, ור"א אסיקו לפלתייהו בשמייתו, וכל פאי דאמרי כתר הכי לא אסיקו בשמייתו, ואיכא מילי דהדרו בהו (פמאי דהתיב פ"ל פקסי הכי) בשעתא איתיה שמייתו וק"ל. יעב"ץ.

אות הסמך

סומכוס פרק אותו ואת בנו סומכוס אומר משום ר"ס והוא תלמידו חמובהק. ובפרקא קמא דעירובין שהיה אומר על כל רבר של שומאח מ"ח טעמים וכן על כל רבר של שדחה מ"ח טעמים. ורצה לקרות עם ר' יהודה אדור מות ר' מאיר ולא עלה בידו כדאיתא בקרושין ובמקומות אחרים שהיה משולל מאד כרבו ובגרייתא היא סומכוס בן יוסי אומר, וכבר דברנו בו למעלה (צד 24 א).

סוכו המתנד רבי סימא שהיה חסא ותיא וסיידי ליה תלפזא בתרביית וכל"ס בביבוח וקרושין גם שם (ד"ב"א) וכנראה היה תלמידו של ר"ע. סגורא אבה של פנחס עדיית. יעב"ץ.

שאויל התנצל בזה תא היה כהן. וכן בקדושין גבורי כח עושי דברו כנון ר' צדוק ותבעיה מפורזתא, והוא היה עם ר' אליעזר ור' יהושע בחופת בנו של ר"ג בפקא קמא וקדושין. וכן רבי' היה עמו היצילו ובתוספתא דמלאים אמר על הפרור הזה ישב חגי הנביא וכפי זה היה ר' צדוק שהיה בשעת החורבן ת' שנה וכן כתב ר' דוראן בפרוש הפרקים עם ר' דוסא בן דרזיניס. צללושנית אמר ר' שמשון. אכן לפי' צ"ל הצללושני, היא נמצאת בכרוב כמ"ש בתמידת הנמרא. יעב"ץ.

אות הפ"א

פפוס בן יהודה (לעיל 39 ב) בומן ר' עקיבא חכם גדול בבריהא והיה טוב לישראל בעגורו. ובג' חלק תנא משום פפוס שבי דרשות והוא בסוף ברכות נשמת ר' עקיבא, ואין זה פפוס שהוזכר ר' ר' אליעזר המטונה לאביו של הנוצרי הנזכר בסוף גיטין ושבת. ובברייתא יש ר' פרת הוקן אביו של אליעזר וקנון של ר' פרת בנו של ר' אליעזר. ובג' הסמינה בירושלמי ר"ג ור' יהושע ראו את פפוס בן יהודה אמר ר"ג לר' יהושע מי הוא זה אמר ליה פפוס בן יהודה שכל מעשיו לשום שמים.

אות הקו"ף

באות הקו"ף היר"ש לא מצאנו שום חכם כי רק הוא למצא, ובנמרא יש קמיעה בר שלום גר צדק שנתן ממונו לר"ע והבירוי ולקח החצי ר' עקיבא והחצי תלמידיו שנא' והתה לאהרן ולבניו וכו', והיה שר אצל קיסר והובטח בחיי הע"ה ומל עצמו.

רבי פפייאס (לעיל 19 ב). בעדור' ובתמורה העד עם ר' יהושע וראה חורבן הבית ואמר אני מעד שהיתה לנו פרה של ובוני שלמים ואכלנה בפסח וולדה שלמים בחג. ובפקר ר' דשקלים חולק עם ר' עקיבא ור' אליעזר תראה דרשן: דרש ר' פפיאס וכו' וא"ל ר' עקיבא דייד פפיאס אין דרשין בן הוא באחד וכו'.

קבושל אביו של ר' ירמיה בוסן הבית הדקדק רב לקריה בב"ח. קופאי סס"ק דיבסות. קודשאי אבי ר"ע שליח היריח. קוסמא אביו של ר"י. קצצר. קוטמא אבי ר"י שליח פירצה. קוסואי. קמדות שם אשה. קרחה אבי ר"י. יעב"ץ.

אות הרי"ש

רבי ראובן האצטרוכלי שהיה בין גדולי רומי והציל לישראל. (צד 36 ב 45 ב). נביא ראש ישראל הנקרא סתם **רבי הנקרא** רבינו הקדוש, ופעם אחד דרש במעיו ונתרשא בין של תפודים שהיה סע' שנה מ'אחיא בס"ס אין מעמידין, וכבר פירשנו כל רבריו (צד 48 ב) שהיה מושגח מן השמים. וכן בבריתא חכם גדול בימי רבי שמעון בן יוחאי. רבי זרמנסן ס' כיה וס' תבעי, וימא שהוא בירד תאים. יעב"ץ.

פאני אביו של ר' ישעאל כ"ג. פועירא קדושין סח"א. רבי פנאם בהרואה כה"ב. פישון הנפל פב"ש. פלימו הוא חמא דברייתא פ"ק דספדים ופדוע לא הביאו כון? פניא כ"ג בהתקין. פסיסא אבי נביחה. לא ידעיו מדוע השמיט ר"ס בן יאיר שהוא תנא במשנה סוף סוטה. פרהה שם אסטמא. רבי פרשא הנדול ויש פירשא פ' אלמנה ר"ק ע"א הוא העד לספר רבי. ת"ל שהיה ר"ס הנדול וקני של אביו ר"א, דאל"כ לא היו קוראין אירוב בן פורטא סתמא. וכן משמעת הלשן שם שאמר בן בני, א"א' וכרו קאי דרואי וק"ל, א"ב היה ר"ל הנדול וכן רב לפני החרבן, כי ר"א נכרו תפוס עם ריב"ח בסוף החרבן והיה דור שלום. יעב"ץ.

אות הצד"י

רבי צדוק אביו של ר' אלשר בר צדוק גם אביו של ר' צדוק חכם במשנה היא. בסוף שנה. וזה ר' צדוק התענה מ' שנה שלא יזרב הבית. וכבר הארכנו בו למעלה ובעניניו (צד 32 א) ואם היה כהן, והנאנו מאמרים ממנו או מננו ונשאר הדבר כהן. אע"כ כי נאבות דר' נתן גרסינן שנשנה ר' צדוק לרומי ותנחו לו שפחה לשבב עמה ולא רצה ואמר מכהונה אני משפחה גדולה וכן בלכות תשובה ממנו ר' המאור השני, ואמרנו

אות השי"ן

אבא שאול בן בנתיא (לעיל 33 א) בוסן הבית בוסן אביו של ר' צדוק בסוף שנה ופירש' בג' אין צדין חכם גדול היה ומשני ביטול בית המדרש היה ממלא מדותיו וכנס שלש מאות גרבי יין מתמציית וביחוד המדות שהיה מוכר ונתן אותם להקדש ובגו היה חכם ושמו בבניית בוסן רבי והוא התייר נדר לר' שמעון בן רבי. ובסוף פרק מקום שנהגו אגיא אבא שאול קורות שקמה היו ביריחו והיו בעלי ורועות נוסלין אתם בורע עמדו בעלים הדקדושים

בן אלישע להרב ביום פציתו וכולי סדיחא
בסנהדרין ובסוף סוטה, והוא תקן ברכת המינין
ביבנה ועליו יצא בת קול מן השמים שהיה רמין
שהשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך,
וכשמת אמרו עליו אי עניו אי חסיד מחלמדיו של
הלל ופרש"י באבות שנקרא קמן בערך שמואל
הנביא. [אמר ש"ש חמצא זה הפירוש בירושלמי
רכוף טיפה]. ונראה כי מפני שהיה מקפיד עצמו
מצד הענוה.

רבי שמעון בן אלעזר כבר פירשנו (צד 33 א)
שהיה זה חמדי עם ר' מאיר והוא רבו הסובק.
ובסוף ר' אלישור בשבת אומר משום ר' מאיר
וכן בפי' ארוסה בסוטה וכן בפי' קמא החולין הך
רשב"א וספר לר' מאיר וכן אומר משום ר' יהודה.
וכבר פירשנו למעלה מה שאומר בפי' ר' יוחנן וספקה
ז' עם האיש המכוער שאמר רש"י כי הוא אלהי
ז' על עד שרש לעולם יהא אדם רך. כקנה ואל היה
קשה נארו, לפיכך זכה קנה לעשות ממנו קולמוס
לכתוב בו ס"ה, וכן היה תולק עם ר' יוסי בן
המשולם בפרק אלו מרשפות בנקב הגולגולת.

שמעון בן בתרא כבר ידעת כי הוא מן המיוחסים
ושרים ונשיאים (צד 17 ב) שהיו בוסין הלל הוקן
בזמן הבית ומוסוף על רביו ר' עקיבא בעריות
הם נכונים שם שלשה ר' יהודה בן בתרא ור'
יהושע בן בתרא ור' שמעון זה, ורש"י בפרש"י
קמא רתעניות כי היו שניהם ר' יהודה ור' יהושע
בני בתרא ושהם היו שנתנו הנשיאות שלהם להלל
ושכה לזה השלישי, ועוד קשה לי אם הם היו
קודם הלל בנשיאות והלל מלך ק' שנים קודם
ההרבין איך אומר בירושלמי דסנהדרין כי ר' יהושע
תלמיד תלמידו של הלל וכה שילדי אביו לר' יהודה
בן בתרא וא"כ אינם בני בתרא שהיו בזמן הלל
אלא אחרים בשמים.

רבי שמעון בן גמליאל בנו של ר"ג הוקן
(לעיל 49 א) גם הוא נשיא ישראל ונהרג בחורבן
הבית והוא מ' הרזגי מלכות נכדו של רבן שמעון
בנו של הלל נ"כ לא נזכר במשנה ולא הזכירו
הרמב"ם, ויש אומרים כי הוא הנוכח בפי' ראבוב
שמעון בנו אומר כל ימי ושיהיה בחור כשאמר זה.
וכן נראה שמוכרי מירי אחריו רשב"ג אומר על ג'
רבדים וכו' והוא נכדו ואביו של רבינו הקדוש.
ועוד יש בפי' ממסכת כרתות מעשה שעמדו
הקנין ר"ל בני יונה או תורים ביריבו חכ ואתר
רשב"ג המלון הזה לא אלין הלילה עד שיהיו בדיקין
ר"ל של כסף שהם כ"ה דינרי חוב ונא לבר' ולמד

לשמים ועליהם אמר אבא שאול בן במנית משום
אבא יוסי בן חנן וכו', ונראה מזה המאמר שני
פירושים או אבא שאול בן במנית או אבא שאול
אומר מה שאמר אבא שאול בן במנית שהוא
קדמון ממנו וכן כתבם הרמב"ם ז"ל לשנים.

אבא שאול (ג) גם זה בוסין הבית וגם למד עם
רבינו, והוא קורב מתים וראה לעצד ולאבשלום,
הוא ארזך בדורו ור' שרפין מגיע לכחפיו. וכבר
הארנו זה למעלה (צד 32 ב).

שבנא איש ירושלים פ"ק דשבת. ושבנא אחי הלל.
שופת שם אדם ר"ה. יעב"ץ.
שלמי' הוקן בפרק שני רעלה, והוא בנתיבת
הדפוס, ונראה שהוא שעות בספרים כי הוא שמאי
הוקן, וזה כי ר' רוסתאי איש כפר יחמא מחלמדי
בית שמאי אמר משמו לכן ולכחיו בכלל הק"ו
הכמים. וכן מצאתי אחר כך בספר מדויק שאינו
של רש"י שמאי הוקן.

שמאי הוא הבירו של הלל (צד 17 ב), ונראה
שהאריך ימים כמו הלל הבירו כי לעולם נקרא
שמאי הוקן ולא היה לו מחלוקת עם הלל כי אם
בני' הלכות כדאיתא בפי' רש"י. וכבר ידעת כי
אע"פ שהיה כעסן כננה הרשעים היה עניו עם
הצדיקים וכל מעשיו לשם שמים וכן מחלוקתו.
כי הוא הך במקלו אצל יונתן בן עוזיאל אע"פ שהוא
תלמידו כי כל התלמידים שהיו להלל בן היו משמאי,
כי כבר ראת אמרם ז"ל שמונים תלמידים היו להלל
הוקן ורבינו אחד מהם, ועם כל זה אומרים באבות
בפי' שני רבינו קבל מהלל ומשמאי שלעולם היו
שניהם בבית המדרש בידד האחד נשיא ושמאי
אב"ד וכן היו כל הוגות. וזה שהלך שמאי ליונתן
בן עוזיאל בפי' יש נהלין בבתרא.

שמואל הקטן החסיד והעניו (לעיל 20 א),
שנכנסו לעבר השנה יותר משבעה ואמר שהוא מי
שעלה שלא ברשות ללמד הלכה כדי שלא לביש
את תבירו וקם לצאת ואמר לו רבן גמליאל שב בני
שב ראיות כל השנים להתעבר על ידך שהיה ידע
בחכמת התבונה כמו שמואל ידענה הכהן הבירו
של רב. ובמסכת שמחות שמת בלא בן ונחטו
מפתחו ופנקסו בארנו והספידו ר' אלעזר בן עזריה
ורשב"ג והתנבא או בלשון ארמי, ונראה שהיה
סמוך לזרובין הבית שהתנבא על רשב"ג וישמעאל

(1) כאן הטיב פעליו הרבה השמחה מהשם המפורסם
הזה שכתבו בנלין רש האלפא בריה, ואם
הסתכל עוד למעלה בדור הראשון שראי החורבן
המצא שאמר שאין קישאי כלל מאיר שהגיע שם,
אבל שכת אבא שאול בן אמא סרס כתבתי
פ"ו דע"כ אחר הוא. יעב"ץ.

שמעון התימני (לעיל 23 ב 40 ב) במשנה פרק ג' דעניעות [יב"ב דשבח נבי שחי משיח], ופרש"י מחמתה היה כדרכיב שמעון זחן התימני על שם סמנה. וכן בס' ראשון דידים וכן הוא בס' ד' דיבמות עם ר' עקיבא. ובס' החובל וכן בס' י"ט שמעון התמני לא בא ללי' י"ט לבית המדרש לשחרית מצאו ר' יהודה בן בבא אמר ליה למה לא באת אמש וכו' הנה כי היה חבר להם אבל הוא קרא לר' עקיבא רבי שהיה גדול ממנו ואמר אני הולק עליו הייתי כמוסיף על דברי דבי, והיה בספרי על כי לא ירמז האדם חזי, והוא מד' חכמי יבנה ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ושמעון התימני וכן לפנייהם בקרקע.

רבי שמעון בן זומא הוא על שם אביו והוא מד' שנכנסו לפתח הווא מד' חכמי יבנה ומד' חכמי הדין לפני חכמים והוא דרשן גדול וראה אוכלוסא ברה הבית.

רבי שמעון בן הלפתא (לעיל 46 ב) עסקן בדברים בתרנגולת שניסלה הנוצה להוציא מלבו של ר' יהודה, ועד שניסח, דברי שלמה בנמלה שאין לה קצין. וסד ניסה ששונא הגול כי נפלה חטת אהה מנמלה אחת ובאו כל האחרות ודריחו בהשה ולא לקחו אותה עד שבא בעלה בעגורה, והוא בעל נס. ובפרק ד' מיהות שנעשה לו נס באריות שניצול מהם שנפל בשר מן השמים ודבריו בס' אלו שריפות ובמדרשות. וביקרא רבה פרשה צו נראה כי ר' שמעון בן הלפתא אע"פ שהוא זקן מאד שהיה בתלמיד לפני רבי ולפני אנשונים. וכן בסוף ואלה שמות רבה שהיה כמו תלמיד לרבי. וכן בפרשת ואת תחיה וכאשר היה זקן ר' שמעון לא היה יכול למיסק למלף וכן בס' שוואל כי מצד זקנותו לא היה מקבל פני רבי כמו שעשו אבותיו לאבות רבינו הקדוש. ונראה שזה אחיו הקטן של ר' יוסי בן הלפתא הוא ר' יוסי סתם חבר של ר' שמעון ור' מאיר ור' יהודה. ובס' קמא דמועד קטן שהיה עם רבי ובסוף ואלה שמות רבה שנתנו לו מרגליות מן השמים והזוירה וזיה הנס האחרון גדול מן האחרון דמן שמיא יחי ולא שקלי.

רבי שמעון בן יהודה חברו של רבי (לעיל 23 ב) הוא נקרא איש כסר עכו. ובפרק העור והרופס איש כסר עינות והוא אימר מסס ר' שמעון בפרק ג' דמכות ובפרק י' דנגעים ובסוף פ' ב' דשנועות ובפרק ואלו נאמרין בכל לשון וכן מסס ר' יוסי פרק ג' דמקדש שני ובפרק קמא דשנועות והוא ראה בגליל אבנים מנוגעות. ונראה שהוא אח לר' יוסי בר יהודה וידו בניו של ר' יהודה בר

שאם הביאה האשה קרבן אחד אפי' על ה' לידות וכו' וצמדו ביום ההוא ברביעי דיני כסף וכן הפרוש ואמר רשב"ג וא"כ ברבדה שזה בומן הבית והוא שחזר ולא אביו של רבי שהיה זמן מה אחר הדין וא"כ יהיה זה המנין. אבל יש נוסחא ונראה בנמרא דתנא אמר ר' צ' לא אלין הלילה וכו', ובמשנה אומר רשב"ג ובה אמר יושל קנטול על שמעון להיות הראשון מ' הדיני מלכות, אשירו ואשרי הלוק.

רבי שמעון בן גמליאל הנשיא (לעיל 21 א) אביו של רבינו הקדוש והוא בנו של ר' צ' דיבנה בר מלונתיה דר' יהושע ר"ל ר' צ' דיבנה. וזה רשב"ג הוא הנוטר בכל המשנה והלכה כמותו חוץ מהלכו ידועת. וזה היה עניו מאד יותר מיונתן בן שאול ובני ברוחא והיה רבו אליעזר איש ברוחמא, והיה עמו ר' יהושע בן קרחה בן ר' עקיבא וכן ד' נתן אב בית דינו ור' מאיר חכם ור' אלעזר בר' שמעון ורבינו הקדוש בנו לפניו וכל אלו היו נשיאים מביח הלל מצד האם מיהודה אבל לא היו ראשי גליות כי אם בבבל מצד האב מיהודה וכל אלו נקראו רבן. רבי שמעון הנשיא שליחו חכמי קמא וקמי בחיקי אי היה נשיא. יצ"ץ.

רבי שמעון בנו של הלל הזקן נשיא ישראל נאבו (לעיל 49 א) כדאיתא בפרק קמא דשבת לא נוטר במשנה.

שמעון איש המצפה בומן הבית לפני ר' צ' הזקן בס"ב דפאה וכתוספתא בס"ק דיומא.

רבי שמעון בן הסגן ר"ל בן ר' חנינא סגן הכהנים (לעיל 23 ב) וגם ראה הבית והרבנה, ובפרק ב' דתחובות רשב"ג משום ר' שמעון בן הסגן וכן בסוף שקלים ובפרק י"א ממנחות.

שמעון הפקולי בברית הסדיר י"ח ברכות לפני ר' צ' הזקן פרש"י מוכר צמר גפן והערך פירש פסחן נקי ובוהדר אומר מלשון מקל מלילה שהוציא מדינה של גדנים את אביו וכו'.

שמעון הצדיק הכ"ג (לעיל 49 א) ועשה ב' פיות והוא משייר נכסת הגדולה ונקרא שמו עידו מרע יהושע בן יהודק הכ"ג, כי בתולדת בית שני היה ידוע כ"ג ויהוצוק אביו בסוף בית ראשון ואחר שמת יהושע היו בניו ובני בניו כהנים גדולים כמו שנראה בס' עזרא עד שהגיע הכהונה לשמעון הצדיק ושמש מ' שנה, והרבה דברים היו בכותו בבית המקדש כמו שכתבנו ושכיבו אלסכנדרוס מוקדן והשתדלו לו, ובספרי דברי הימים של הנוצרים בעבר שהיה רומן עם העם לא כראשונים נקרא שמעון הצדיק.

רבי שמעון בן עזאי תלמיד חבר לר' עקיבא והשקה נפשו בתורה ומדינתו טבירה בסוף ערכין, היה שקדן ש' שאמרו משמח בן עזאי בבלו השקדנים זהה חתנו של ר' עקיבא ובתולה מופה יש ספק אם נשא אותה והוא אמר חבל לבן עזאי שלא שמש את ר' שימיאל. ובכר ירעה (גד 48 א) כי מה דך בשנים שנכנס לפרס ומאובע שנכנסו לפרס ומתקמשה הדין לפני חכמים, ועליו נאמר יקר בעיני ה' המוחה לחסדיו.

שמעון אחי עזריה הוא כהן ורוד של ר' אלעזר בן עזריה ונקרא על שם אחיו על שם שיעורו למינים' כמו בני ובלוף לששכר כדאחא בנ' היה נומל בכיסה ושיחלוק עם אדויו בחיי העה"ב, ובששת קדושים בילמדנו הלא שמעון גדול מעזריה אלא שנתן בפי שמעון נקראת ההלכה על שמו. וגם אדויו חכם ונכבד בבית הכהנים חשיע לעזרא. (גד 23 = 24 א)

רבי שמעון בן עקשיה בסוף קנין שהוא סוף סדר קדשים, ואולי הוא אחיו של ר' חנניה בן עקשיה ובשגדו זמן פה וזמן האחר וכיון שהוא מדבר בענין שדבר ר' יהושע ובן עזאי חיימה דבריו למה שאמרו נראה שהיו בזמנו. ובין בסוף מכות ר' חנניה בן עקשיה עם ר' חנינא בן גמליאל ור' שמעון.

רבי שמעון בנו של רבי והוא הקטן בשנים וגרול בחכמה, והוא מוכר בסוף מכות (1) והוא ראוי לנשיא יותר חכם מר' חייא ונלה כי היה אחיו ר"ג גדול ממנו כדאיתא בנ' הנושא. והוא נכדו של רשב"ג האמור וא"כ הם ארבעה כלם שמים נשם וקנס, וכיון שזכרנו שם רבן שמעון בנו של הלל שהיה בומן תבית וטרוני כל השלשלה. ובמקרא קמא דבתרא כי לזה נולדה לו בת חלשה דעזר ונחמדו רבינו הקדוש אביו אלע"ם שהיה עשיר גדול כמו שאמרו למעלה (גד 52 ב). ובסוף פיקא קמא דגשין נשאר בתקין אם זה היה נשיא או לא קן פי' רבינו חנניאל.

רבי שמעון שזורי על שם מלאכתו קן כתב הרמב"ם ז"ל אבל יותר נראה כי הוא על שם מקומו, ובגליל העליון קרוב לצפת יש כפר אחד שנקרא שזור עד היום והוא קבור שם כאשר ראינו בכתבים ששלחו מארץ ישראל מקברת הצדיקים. וכן בנ' מרובה יש נוסח אמר ר' שמעון שזורי מבעלי

אליצא ובקמא אמרו משום ר' שמעון בן מנסיא. **רבי שמעון** בן יוחאי הוא ר' שמעון סחם, ואע"פ ש' שמעון סחם מצאנו בנ' ראבות שאמרו זה הדר בק"ש וחמטו, שם הוא ר' שמעון בן נתנאל דבר הלמד מענינו. ובפרקא קמא דעירובין שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן נורי אבל רבו המובתק ר' עקיבא. וסחם ספיר ר' שמעון ולא ר' שימיאל כאשר כתוב בסוף שער הראשון מהליכות עלם כי הוא טעות שם כי ר' שימיאל אינו תלמיד ר' עקיבא וכן מפורש בתמורה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בתשובותיו. ובנ' כ"ג ונודר בעבור שאמר על ר' עקיבא שלא חזר בו אלא אם משמח חזר בו אינו יודע ותנא הושרדו שיניו מפני הענותו לפי שאין רדך ארץ לדבר על רבו קן ישב התענה ימים רבים, ויש אומרים שהיה ר' שמעון דמן קצטור זה שאמר ובכר ז"ע קדושתו וקדושת בנו במערה היווהר הנקרא היו אור שעשע הכל כתוב למעלה בארוכה בתורה הג' (גד 36 = 45 א).

רבי שמעון בן מנסיא בומן רבי כמ"ש ו' מדות שמתו חכמים בצדיקים למה נתקיימו רבי ובניו. ובנ' אין צדין אמר לרבי הדות שלפניו על ר' שמעון בן יוחאי רבו של רבי, ואינו נראה כפי פרש"י שהיו זה מקדל קדוש שבירושלם שהיו וקנים יותר כי ר' יוסי בן המטלם ויונתן אחיו היו בומן ר' אלעזר הסמא וכל זה שם בארוכה ובמשנה בס"ק דחגיגה חולק עם ר' שמעון בן יוחאי, אבל בפרק התנחוק בירושלמי ר' שמעון בן מנסיא אמר הניו ההכה היעשור וכו' וחני רשב"ג אמר אלו ו' מדות שמתו חכמים ז"ל כלם נתקיימו רבי ובניו, אבל בס"ב דמעשע שני בירושלם אמר כי ר' שמעון בן מנסיא ור' יוסי בן משולם הם קתלה קדושה.

רבי שמעון בן ננס הוא בן ננס סחם שכיבר אותו ר' שימיאל ואמר הרוצה שימסקו בדיני ממונות שימש בן ננס. והוא חבר גם לבן עזאי ולבן חמא ולר' עקיבא בנ' ג' דבנורים. והוא מהחמשה הדנים לפני חכמים ונקרא בן ננס כמו ש' שירשנו למעלה קדם שנסמכו (גד 40 ב).

רבי שמעון בן נתנאל תלמיד רבי' אחד מהחמשה והוא ירא חמא, ובתוספתא בנ' ג' דע"ז ומעשה ברבן גמליאל הזקן שהשיא בתו לשמעון בן נתנאל וספק עמו על מנה שלא העשה שהזרח על גביו, רשב"ג אמר אין צדין שאין כותין וחבר שיעשה שהזרח על גבי עם הארץ, וכולם ראו בבית ודבינה ומונשרו בחיי העה"ב. (גד 35 ב)

(1) ובנ' ר' דיבמה בנמא דנ"ח ובפרק שור מודה ... ונ"ש חסדור שהיה נרול ס"ח הוא סמ"ק וקדושתו ונ"ל"א ומשם נראה שהיה נרול גם ספר קשרא וכו' שימיאל. י"ב"ק"ף.

פניהם ואמר שמעון בן שמש בעל מחשבות יסרע
זהם ונא גבראל וחבשן בקרקע ואז גורו סלך לא
דן ולא דנין אותו, והוא חבר יהודה בן שבאי
והלמדיו שמעיה ויפלין. (צד 49 א).

שמעיה חבר באמלין מבני בניו של סנחריב,
זהו חכמים גדולים ומעשיהם כבני אהרן והם
רבותיו של הלל ושמואי. (צד 16 א).

תראי ומשני בבחרא דיימא. תודום נברא רבא דהא.
יצ"ץ.

והנה סיימנו בזה הצדק¹ וחסד ועניו שהם
קבלנו מסיני שנאמר בעבור חרות יראתו על פניהם
לבלי חחמא, על פניהם זו הענה שבה נכתב
ארון הנביאים שנאמר והאיש משה עניו מאד.
הקב"ה ישלח משיחו לנו ונוכה לה שנאמר לבשר
עניים שלחני וכו' וענה גדולה מכולן עקב ענה
יראת יי אמן וכן יהי רצון.

¹ כונת המחבר על שמואל הקטן המוכר לעיל צד 77
לחיותי בכ" נזכר אחרונה. המערך.

נתיים של גליל העלין היו בית אבא וכו', ובספרא
אמר ר' שמשאל שחרי ואולי הוא אחיו או אחר
משם, וכן בס' ר' מטיהות ר' שמעון שחור ור'
שמעון אמרים וכן ר' יהודה וא"כ מצאנו חבר
לר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון בן יוחאי ולר' יוסי
בפ' י"ח מלכות, אבל בפ' קטא וראש השנה ר'
יוסי בן כיפר שהיה בומן חנניה בן אחי ר' יהושע
אומר משום ר' שמעון שחרי שנראה יותר קרמו.
וכן בתוספרא בפ' ר' דמאי ששאל לר' טרפון,
וכן במנחות שאל לרבי טרפון על פבל שנתערב לו
בחולין.

שמעון בן שמש הנשיא אהותו היה נשואה
לינאי המלך מהחשמונאי והוא עשה תקנות כדאית'
בפ' רשבת והלה פ' נשים מנשפות ביום אחד.
ובשק אהר דני ממונות על שהרג איש לחבירו בלא
עדים החמיל הוא עליו ונא נדח ונשכו חרגו.
גם נשהרג עבר המלך לאיש אחד עשה שיבא
המלך לפניו ושקום לפני הסנהדרין חכם כבשו

הגדולה לסנדריא הקשנה עד אימתי ארסי יושב
אצלכם ואני יושבת ענוה בבתי, פרש מייזי ליה
ג' אסתר² אמר רביה מרחיה דבייתא יאות קבלתן
וחסדא הוות, אל' חד מן תלמידי ר' חיה עיינא
הוות שברא אמר אית לי נכך תרתי דאסתכלת בה
חדיה דחדתני דאסתכלת בה מאי אמרת נאה
ברויה לא אמרית אלא יאה בעובדא באקפד עלוי
ומת. וקרוב מכל זה אשר בבבלי בסוף סופה
שקרה ליהושע בן פרחיה עם ישו הנוצרי כשבא
מאלסנדריא, וזה דבר גדול בין שני התלמידים
ואולי קרה לשהים כך, ושמעון בן שמש הלך
ביום סגיר ולקח פ' גבורים ונתן להם לבושים
נקיים בקירות חדשים ויכוסם כיון שהגיעו לפתח
המערה שהנשים שם וקרא להם שמעו אויים
פתחו לי כי אני כמותכן יודע, פתחו לו ולבש לבוש
נקי אמר להם מה אתם עושין אמרו נאכל אמרו
מה שאמרו הביאו להם ויין ותבשילין ואכלו אמרו
² בירושלמי שלפני כתיב ג' אילפא המערך.

בל לשון המשנה הבריתא לשון קדש ולא לשון
ארסי וק בלשון ששורת וחנאי בית דין כמו בנין
דכרין בנין נוקבין מקרקעת ההומא עד רום רקיע.
ולמעלה כשרבנו בשמיעה ואבטלין בענין
הנשיאים ואבות בית דין לא פירשנו כל מה שצריך
ועתה [מארך] מעט כדי לפרש יותר זה: כבר
אמרנו כי כל הוונות הד' הראשונים נשיאים מכל
ווג השניים אבות ב"ד חוץ מיהודה בן שבאי
ושמעון בן שמש שנתתקו בחגיגה בגמרא באלה.
כי לרע ר' מאיר כפי המשנה יהודה בן שבאי נשיא
וחכמים אמרים שמעון בן שמש וכבר הארכנו
בה. וכן בירושלמי דסנהדרין¹ אמר ר' יהודה בן
שבאי נשיא מעובדא האלסנדריא, ושמעון בן
שמש נשיא מעובדא דאשקלון מהמנשפות. יהודה
בן שבאי בני ירוסלם ממנין ליה נשיא ולא קביל
עליה ועק אלסנדריא, וכתבו ליה מירושלם
¹ לא נמצא בירושלמי שלפניו במהדרין, אבל
ביגינה סוף דין דורשן (הלכה ב'). המערך.

שלי דהוא רב יחודה בבבל שהלך לא"י, ובהוראת כשאמר לו רבי מה אני בשעיר ואמר לו צורך בכבל היתם שבשם התכא מיוקק א"ל ר' חייא לרב דהיה כיון ליה לראש גולה וכו'. וכן אני יש לי צורך להביא ראיות בכאן בכרי לפרש הספקים על האמת לא כמו שפי' בעל דורות עולם חד לשונו: הבנה הבית שנת חתקב"ש לאלף הני ועד החרבן היו הל"ג שנה אבל ח"י שנים מנו לו כי מחזקה גלות יהויקים לא נחשב למלכות עכ"ל. ולזה נוספה קצת ר' רוד קמחי בעתידיה, ועוד אמר כי שנת י"ח לנבוכדנצר היא השנה הששית לצדקיהו שהגלה תח"כ יהודים, ועוד בשנת כ"ג לנבוכדנצר הגלה צדקיהו והחרבן הביה ומפני שנים מקושעות שהיו ביניהם נמצא בן גלות נדל לגלות צדקיהו כ"א שנה שלמות, ואומר עוד כי אחר גלות רגאל מלך יהויקים ו' שנים עכ"ל.

ואני אברהם זכות אומר כי כל דברי חזמה

ורחמנא ליצילן מהאי דעתא ומה שאמר כי הל"ג שנים עמד בית ראשון זה מזה הוא נפי שנה המלכים הוא לא ראה ספר סדר עולם המפגשים, כי אלו השנים אפילו לפי דעתו אינם כי אם תל"ט כי ל"י שנים למלכות שלמה החחול הבית כמו שאומר הכתוב ה"ש שנים הנשארים היו שמלך עותיה ובימי אמציה אביו שברח ללכש שנמנו ב' פעמים זו ולאביו מ"ו שנים כמו שדרשו מן הפסוקים, והד' שנים הנשארים היו מקושעין והיה הכל כמו הקבלה האמיתית ה"י שנים מן בזאת יבא. וכן אמרו בבתרא "גדול היה כבוד" בשנים, שהיה בית ראשון ה"י ולא הל"ג ובית שני ת"כ. ועוד במסכת גשין וישקוד ל"י וכו' שהי שנים קודם "ונושנתם" שהם הה"ג שנה ששאמר ירה בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מצרים, גרע מ' שנה שהיו נבוכדנצר נשארו ה"ט ועוד ח"י מהבית הרי הה"ג. ומה שאמר כי כ"א שנה שלימים מנלות דניאל עד חרבן הבית זה אינו כן אפילו לפי דעתו, כי הוא אמר כי ו' שנים מלך יהויקים אחר זה וג' חדשים ליהויקין, ובשנת י"ח לצדקיה נדבב הבית הרי הם י"ח שנים ומקושעות כיצד הם כ"א שנים שלימות? ועשה פירושים הפכיים לפסוקים והשגה אוחם ונתן ב' גלויות לצדקיה מה שלא היה ולא נברא וחשב בו מה שכתב בשנת י"ט לנבוכדנצר דמלכים בסופו. ובסוף דימיהו כי אמר הפסוק בפ' בחדש החמישי בעשור לחדש ורשעהו אה בית י"י אמר כי זה קרה בשנת כ"ג לנבוכדנצר ובי הוא או שנה י"א לצדקיהו באמת, כי זה האיש עוות

לו מה אחת עשרה? אמר להן איך כי צפר ומעיל לכוך פ' גבורים לבושים נקיים אע"פ שהוא יום גשם, כיון שנבנו אמרין אחון נרקו, וזו להו שמעון בן שפה ואמר להם כל חוד מנהון נשליץ חרא מנהון ומלמלונה מארסא כי המכשפה לא תצלח אם אינה על הקרקע, והוא אמר להחיא ראתיה יין או בשר או פח אייתי חור ודיא לא מייחא והיה אוכר אול צולבא ר"ל תלה על עץ וכן לכוך, והיא היא פ' נשים חלה ביום אחד לפי הזוראת שעה כל זה בא"י, אבל עתה אפרש מה נה יש יותר לראש גולה שבבבל מאשר לנשיא שבא"י. בפר"ק קמא רהלין מבל לבבל ומארץ ישראל לא"י וכו' אי נמי מארץ ישראל לבבל נוהגין הומרי מקום שיצא חומרי מקום שהלך אם לא היה רענו לחזור, אבל מביא לארץ ישראל כיון ראבן כיישון להו עברינן בוותיהו פירש"י כיישין להו לבני א"י לחדש חדשים ולעבורי שנים כדאמרין בשמעתתא בתרא דבבבא ולענין קנסות שאין סמיכה בבבל.

תוספות פ"ק רסנהדרין משמע איפכא לענין

לשל רשות לרין להיות פסור מלשלם הקאמר מהכא להחם מהני מדהם להכא מאי, ואומר ר"ח ולענין איסור והיתר בני א"י עדיפי רחמימי טפ, אבל לענין הפקעת סמון ראש גולה עדיף דקאמר החם פ"ק רסנהדרין להכא שבשם והחם מיוקק, ואמרין נמי לא יסור שבשם מיהודה אלו ראשי גלויות שבבבל שרודין החם במקל, ומחוקק מדין רגילו אלו בני בניו של הלי שמלמדין תורה ריבים. ואמרין בפ"ק דהריות נשיא שבא"י אין מביא שיער משום ראיכא בבבל ראש גולה ועשירי ממנו ע"כ. ואני אומר כי בסוף פ' דיני ממונות דיני קנסות כפרש"י אע"פ שהוא סמון, וזוהי זה כיון שכתוב בתורה היה לה אסור והיתר וזקנס על דבר אסור. והרמב"ם בפ' המשנה פ"ד דבבבא ראש גולה בסמוך שבבבל יותר כח מראש ישיבת א"י כי מי שנשל רשות ממנו יכל לרין בין בא"י בין חוצה לארץ שהוא כמלך שנאמר לא יסור שבשם מיהודה אלו ראשי גלויות שבבבל שרודין שבשם, ומחוקק הוא ראש ישיבה שבא"י ומי שנושל רשות ממנו לא יכל לרין כי בא"י על ידו. ובפרק גיד הנשה מצאתי כי שרית עם אלהים ועם אנשים: נשיא שבא"י שהם סמוכים ונקרא אלהים, ועם אנשים זה ראש גולה שבבבל. זה סימן לדברי ר"ח שהדבר של אנשים יכולת לראש גולה ולענין שבין אדם למקום נשיא אלהים. וכן בירושלמי אין תענית ציבור בבבל שאין שם נשיא וכן תחיר ההכנס

מאות שנה אחר החרבן עשה התלמוד ירושלמי ר' יוחנן כי זה לא נראה כי אם קרוב ממאתים כמו שנבאר, ואביא לך מלשון בעל דורות עולם דעת אחרים כמו רף אחד ובוה זיהה נשלם עד רבי, אמר כי בא אלסכנדר לירושלם בזמן שמעון הצדיק ששאל ממנו סגבל החורני וראשי הנותיים שיבנו הכהנים חתני בית המקדש בהר גריזים ויבנו אותו או נחלק ישראל לחצי ונמטכו מהם הקבלה ומהם לאלו וכהן שם משנה בן יהושע בן הוצרק, ואו צדוק ובייתום תלמידי אפינגטם היו לראש, הו חחלת המינות, ועמד זה הבית בהר גריזים כמו מאהים שנה גששנת ר"ב לבית שני מדר מהתיה בן יוחנן כ"ג באפסויכס מלך הו השמונאי ומלך שנה אחת ויהודה בני הגבור הגדול מלך ו' שנים ומת ואחריו יוחנן בן שמעון בן השמונאי, והוא הנקרא הורקנס הראשון ועשה הרג המינין והחרב בית מקדשם ובשובו בשלום עשה משהה להכמים. ובקרושין ס"א א כי אלעזר בן פועיא שהיה רשע רבו רכילות. למלך עליהם ואו הנח הצדיץ זוקן אחד מהחכמים אמר לו רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לורעו של אהרן לפי שנישבת אמר של מלך במדינתים כשצח הגיגים על שמעון אביו בהר ונלכדו נשיו ואח"כ שבו לידו והיו יחשבים שהיה הלל ואו יעקב המלך הרג החכמים המלך וקן מאד ולאחר ששם כבהונה גדולה נעשה צדוקי ומלך כ"ו שנה ומת יוחנן המלך ומלך אלסנדר בנו חתניו הנקרא ינאי מלכא יהיה שינא לחכמים לפי שיוכ אחד של ערכה היה על המזבח להקמיר ורנמו אחד מן התלמידים באהרונא על מצחו וירם ימינו מעל המזבח ויאמר הרב הרג בחכמי' חוץ משמעון בן ששח שהיה אחי אשתו ויהושע בן פרחיה רח לאלסכנדריא של מצרים עד שקבש שמעון בן ששח רחמים עליו מהמלך והחוריו, והמנהג בבית שני שהמלך בין החשמונאים או בין הורדים ובניו כי הם מוציאים וסביאים למלכה, אבל התורה והדינין ע"פ הנשיא מביא דור או נשיא אחר כמו שמעיה ואבשליון וע"פ הכ"ג והסנהדרין. וזה נראה ש"ק דסנהדרין בלמוד ובברי הדימים הלכיים ק' שנים קדם החרבן שהוא שנת ג' אלף וחש"ל"ה התחיל הל' הנשיאות בפ"ק דשבת, והיה נשיא מ' שנה כמי שאמרנו למעלה כראיאת בספר, וא"כ לודעת הנוצרים ה' שנים קדם שמת הלל היתה לית האיש שהושבים שחזא אלה, והבן שמעון בנו היה נשיא אחריו מ' שנה קודם החרבן שנת ג' אלף ותשס"ח והיה זקן מאד כי אביו הלל היה ק"ך שנה והיה נשיא י"ב שנה, ובנו ר"ג הזקן מלך ל' שנה

לנו הפסוקים. אבל בקוצר אנכי לך הרשום בכתב אמת כפי ישוב הפסוקים ודברי חז"ל ודברי המפרשים וסדר עולם ובמראה כגלה. דע כי בשנת הד' למלכות יהויקים מלך נבוכדנצר טנא' בירמיהו בשנת הד' ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדנצר ומה שנאמר בתחלת דניאל בשנת ג' ליהויקים בא נבוכדנצר ויצר עליו יותן בירו שלם ג' שנים שנאמר ויהי קראי אהדי, והוא סוף מדר יהויקים אלו הג' שנים כיצד שנה ראשונה שמלך נבוכדנצר כבש נהה כי היא ראש מלכות סנחריב והוה שנה הד' ליהויקים ובשנה האחרת בא על יהויקים וכבשו שהיה שנה ב' לנבוכדנצר וה' ליהויקים, ואח"כ היה לו עבר בירושלם ג' שנים שנאמר ויהי ל' יהויקים עבר ג' שנים וישב וימרוד בו ולימך סאן שהמרד היה ג' שנים אחרת שהם י"ח שנים ליהויקים ואו עלה נבוכדנצר פעם ב' והרג יהויקים שנת שבע למלכותו של נבוכדנצר והגלה או לניאל בשנת ג' למדרו שהוא בסוף מלכות יהויקים ומד המלך ליהויקן בנו חתניו וכשנא לבבל אמרו לו שריו למה הנחת ורע יהויקים הרשע, ויהי לחשובת השנה עלה נבוכדנצר על יהויקן שהיה שנת ח' לנבוכדנצר ושבע לכיבוש ראשון של יהויק' ולא מלך יהויקן כי אם ב' חדשי' ואו הגלה את מרדכי עמו, נמצא כי בשנה אחת הגלה לניאל ולמרדכי ואו המלך את רודו צדקיהו בן יהושיו ומלך א"א שנים כמו שאומר בפי' הכתוב בפי' יהוא י"ח שנים לכיבוש הראשון של יהויקים וי"ט שנים לנבוכדנצר כמו שאומר הכתוב בפי' בשנת י"ט לנבוכדנצר שלח צדקיהו ושרף המקדש ב' לחוש החמישי ואח"כ בשנת ר"ב למלכותו ר' שנים אחר החרבן כשכבש צדו ועצן ומצרים היהודים שנשארו נאלו המקומות הולכים את נבוכדנצר לבבל כמו שאומר בסוף דימיהו וכן פירשו המפרשים וכן בסדר עולם. וכן פירש בערך בערך כל ובסרין מי סברת ג' גליות הוה הא' מירויקים ויהויקן ב' חדשים והב' בימי צדקיהו כי ליהויקים אמרו להלכיו לבבל ולא הולכיו כי מת בירושלם וא"כ דניאל א"ח שנים וכן מרדכי קדם החרבן הולכיו לבבל לא נאמר אמר והה דודא האמת, ועוד אע"פ שלא נמנו אלא חכ"ג שנים לפי דעתו לבנין בית ראשון לא מנה אותם בשנת היצירה כי אמר כי מ' שנה לבנין בית שני הם אלף ליציאה וכפי דבריו היה אלף וכ"ג שנה! וכדי להשלים הדבר באו זה הוה אין קצת מן אחרים וכן המשתנה ובאיזה שנה נכתבה המשנה והתלמוד ירושלמי ובבלי כפי הנראה מהתלמוד הקבלה, ומה שאמר הרמב"ם כי בקרוב מן ג'

ומר' יוסי יהוי הגביר ר' ישמעאל ברבי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר בנו של רשב"י ור' שמעון בן אלעזר ור' שמעון בן יהודה ור' יהושע בן קרחה וסומכוס ופלימו ואיש בן יהודה ור' ראובן וצפנתיה ויחזק בן פנחס ור' פדת ור' יעקב איש כפר חשייא ור"ס בן יאיר. חבר המשנה שנת אלף והתקמ"ם קכ"א שנים אחר החרבן ח"ק לשטרות. ובעל ההגור סמך על רב שמואל בן חפני כי בשנת הקל' לשפחת שנת ק"ג לחרבן בית שני היה פגור המשינה ולא מזהר א"י ובשנת הקל' כתב רב שמואל בן חפני שנים החתאים ושלה החכמים וכן כתב ר"ח, אבל יותר נראה שהוא ק"כ שנה כי ר' עקיבא אחר חרבן הבית נ"ב שנה וקרוב להם מת' ר' עקיבא ובו ביום נלך ר' יהודה קרוב לצ' שנה משנחתם המשנה. ומן הנראה למעלה כשבידך ר' יהושע בן קרחה לרבי שלא האריך רבי ימים רבים, וכבר ידעת ר' יוחנן היה תלמיד לפני רבי כדאיחא בחולין שראה לרב לפני רבי וקוקן מפומיה לפומיה, וכן אמר הרב עצמו כי ר' יוחנן היה תלמיד קמין לפני רבי ואך היה מחבר תלמוד ירושלמי לש' שנים? ובעלה הקבלה הסכימו כולם כי מת' ר' יוחנן אחר שהיה ראש ישיבת פ' שנה שנת פ' אלפים ושל' שהוא ר"ש שנים לחרבן הבית. השם יהבך וית' יבנה אותה במהרה בימינו אמן אמן.

בעבור שצריך מאד לה הספר מה שכתב בעל הערך שאלת מר רב יעקב ההרב בן מר רב נסים אשר ממדינת אלקרוואן לב"ד הגדול של ארוננו רב שריירא ראש ישיבת גאון יעקב, ולב"ד הגדול של ארוננו רב האיי אב"ד ישיבת גאון יעקב בוו השאלה [כרבתיה כאן] והשיבוהו כך.

וששאלתם איה בפירושי דגבן כל רב מנבל וכל רבי מאיך ישראל מאי פסגא קצת הנאי לאמוראי בשמאי גרדא כגון שמעון הצדיק אנטיגנוס איש סוכו יוסי בן יעזר יוסי בן יוחנן אמוראי, רב ושמואל אב"ד ורובא. ומקצתהו בשם רבי כזן רבי עקיבא רבי יוסי רבי שמעון, ומקצתהו בשם רב כגון רב הונא ורב יהודה, ומקצתהו בשם רבן כגון רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי ודאי כמו ששמעת כי רבי מחכמי א"י הסמוכין שם בסנהדרין שלהם ראמרין לענין סמיכות וקנים דסמיכין ליה יקרו ליה רבי והינן ליה שרותא למידן דיני קנסות, ורב מחכמי בבל הסמוכים בשיבות שלנו, והחירות הראשונים שהיו נרולים מאד לא היו צריכין לרב דבן לא ברבן ולא ברבי ולא ברב לא לחכמי בבל ולא לחכמי א"י, שהיו דאל עלה מנבל ולא נאמרה

ההחזיל שנת ג' אלף והש"כ ומת שנת ג' אלף ותת"י י"ח שנים קדם החרבן ואו שרף עליו אלקולוס בר קלונימוס בר אחיה דשיפוס צ' מנה צורי, ואו רש"י רשב"ג הוקן י"ח שנה ונגבש הבית בשנת ג' אלף ותתכ"ח. ובכפר בן גוריון שבשנה ההיא נשחטה פרה במקדש ומצאו בה דמות כבש, והיא היחה שנת השמטה לרעת המלכ"ם ולדעת הרא"ש שנה ראשונה ונהרג ומלך ריב"ז ונפסקה הנשיאות עד שמת ומלך ר"ג בר פלוניתה דר' יהושע, ונתוספות פרק במה בהמה כי ריב"ז מלך ב' שנים אחר החרבן וכן רש"י בסוף ר"ה ור"ג אחריו כמו ג' שנים קדם שימלך ר' אב"ע בשותפות עמו. ובאלו הזמנים עמד אדם אחד שמו כוויבא וספן שהוא משיח בן דוד ושלה יד במלך דומיסיאן מלך רומי עזרנו נשר ולא החזוק לפניו ומלך זה כוויבא בביתו שנת נ"ב לחרבן ומת ומלך בנו ושמו פיירו (י) ושפוש פיירו ש אדכוני ומת גם הוא ומלך בני ושמו רומולוס ונתקבצו להם עם רב מישראל, ובימי זה הג' נתחוק אררייטוס קיסר וצלה על א"י ולכד ביתר בש' באב שנת ס"ג לחרבן הבית הורג לרומולוס ולכל מנהגה, ואו נהרגו רוב ה' הרוגי מלכות: ר"ח בן תרדיון ור' ישבוב ור' סימא ור' חוצפניה ור' יהודה בן גבא וכן ר"א המודע אצ"ש שאינו מהם ור"י הנחתום, וקודם לכן נהרג ר' עקיבא ור' עקיבא היה לראש אחר שמת ר"ג, ונראה לי כי אמרין במדרש איכה כי נ"ב שנים אחר החרבן היחה ביתר שממה ותנא ו' שנים ויבולו כרמיהם האמות מדם הרוגי ביתר, אבל לדעתו אולי נ"ב שנים אחר החרבן התחזיל המלכות ובשנת צ"ג לחרבן נחרבה והאמת כי בשנת נ"ב כי אררייטוס מת שנת ס"ה לחרבן כמו שכתוב בספר המלכים של אדום, ורשב"ג אב"ד של רבי היה לראש אחר מת' ר' עקיבא וחרביו מר' עקיבא בן זומא בן עזאי אלישי אדר ר' שרפון ר' ישמעאל ר' יהודה בן גבא ור' יהודה בן תימא ור' הנינא בן תרדיון ור' ישבוב ור' סימא ור' חוצפניה ור' יוחנן בן נורי. ובאלה הזמנים היה בשלמים חנם גדול בהכונה ס"ה שנים לחרבן הבית, וחרביו של רשב"ג ר' יהודה ראש המדרש ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע ור' מאיר ור' שמעון בן יוחאי ור' נתן אב"ד. ואחר מותו מלך רבי כי ראה י"א את עני ישראל וסלך אנפוניטוס בן אסירוס והיה אהבו מאד וגבירו בסתר והיו ימים טובים לשראל והאריך ימים, ובימיו מה אנפוניטוס ומלך אנטישטש ואחריו מלך קנט ונלם נכדו לרבינו הקדוש כל ימיו, והוא קבל מר' אלעזר בן שמוע

(1) בספר הקבלה נקרא ורפוש. המעריך.

רגנות בשמו וכנגביאם היו חשובים אותם שאמר'
 חגי הנביא לא עלה עזרא מבבל ואין סורבין אותם
 עם אורסת שטוהזיהם ולא שמענו כי התחזילה זו
 אלא בנשיאם מרבן גמליאל הזקן ורבן שמעון בנו
 שנהרג בהרבן בית שני ורבי'ו בלן נשיאים, ואף
 רבי החתול הסמוכים מאודה שעה ר' דזוק ור'
 אליעזר בן יעקב ופושט הרב תלמידי רבי'ו ולהלן,
 וסידור בני הכל גדול מוב רבי גדול מרבי רבן,
 גדול מרבן שמו, ולא מצינו אדם שנקרא רבן חוץ
 מן הנשיאים, ואע"פ שמפורש בסוף מסכת ערוי'
 הוספתא בלשון הזה מי שיש לו תלמידים ותלמידי
 הרבן, קרוין אותו רבן, נשתבחו תלמידיו קרוין אותו
 לרב, נשתבחו אלו ואלו קרוין אותו בשמו, אע"פ
 לא מצאנו רבן אלא לנשיא': רבן גמליאל רבן שמעון
 רבן יוחנן בן זבאי רבן שמעון בנו דבינו הקדוש.
 ואע"פ שנקרא ר"ה הנשיא ולא נקרא רבן בלשון הזה
 אלא רבינו ואע"פ כינה שמו. וכן אמר רבי אומר
 ויש הנגאים מי שקראין רב במקומה יודעים כגון
 רב אבא אמר שבת פ' ר' אליעזר, רב אבא אומר
 בהדאיה החלה וסוף בברכות, רב אבא אמר
 שאלתי את סומכוס בכתובות. אבל מר אחד
 משני דרכים או מי שזה עיקר שמו כגון מר בר
 אמרי, ומר בר רב אשי, או שזה חלק משמו
 כגון מר קשישא ומר ינוקא בני רב חסדא אלו
 דרך אחת. ודרך שני ראשי גליות שבבבל והנשיאים
 והמטעיהים לנשיאות מבה רוד כגון מר עוקבא
 מר יוחנא ומר זוטרא, ויש מהם שמאזרין את
 שמותם כגון הונא מר יהודה מר בר מרימא אימר
 אלא רבינו שמואל שהלמידי קרוין לו מר שמואל,
 ומבית רוד שקרוין אותו רבנא נחמא ורבנא עוקבא
 בר ברהיה רבן ואמרינן אדבריה רב חסדא לרבנא
 עוקבא דרש, אבל רב שכתבתי כי הוא בקרואין
 בשמותם לא רב שמו אלא אבא שמו ומפורש
 בכמה מקומות מן התלמוד דהא מה [שאמר]
 שמואל לא ידע אמא וסבר אבא וכיצא באלו.
 ואמרין נמי כי סליק אבי בר חגי אמר ליה ר' יוחנן
 מאן רש סידרא בבבל אמר ליה אבא ארימא, אמר
 ליה אבא ארימא קרית ליה נהירנא בר היה יחיבנא
 אחורי שבט שורה שורין אחורי דרב ורב קמה דרבי
 ומפין ויקוין רגורא מפומיה דרב לפומיה דרבי,
 ומפומיה דרבי לפומיה דרב, ולית אמא ידענא מאן
 אינון אכרין וזה אבא ארימא קרית ליה, אבל
 שמואל דהא כיון דהוא רישא דאמוראי ליקריה.
 ומשום וכלהי שמעיה לא קרייה רב ולא אסתרמך
 ההם דליקרי רבי הלכך בר היה מכני ליה
 לשמה דתי. ושמואל אמרין ושבירי אבל

מיני של רגנות לא, ואביי ורבא שכתבתי הרי אנו
 מפרשין לך דאביי נחמני שמו ומפרשא בכמה
 דוכתיה במרא ונקישי רבנן דבר אחוהי דרבה בר
 בר נחמני היה ותלמידיה, וכיון שהיה שמו
 נחמני כשם אבהי דרבה לא היה קרי ליה בשם
 נחמני כשם אביו אלא היה קרי ליה אבוי בלשון
 ארמית כאשרם שקורא אבי, וסליק ליה אבוי בלשון
 ארמי הבי של, ואחריהו היו ההכמים קוראין לו
 הבי. ורבה ורבא אבה ואבא שמוהיהן כאשר הוא
 ברור דאמר רב נחמן דציית ליה לאבא אכל נחמא
 בהושיקי, וזה הרי"ש שבראש המלה סימן הוא
 לרב ולישנא קלילא, וכן ראוינו אלא שמו שמו
 ומפורש בתלמוד בכמה מקומות היינו רשמיטן
 ליה לאמי. וכן אבין אתי דרבה כן בתלמוד רבינא
 אבינא שמו רב אשי ורבינא סוף הוראה אבינא
 לאחריהם, מאה פפי ולא הר אבינא. וכן כל כיוצא
 כאלו כגון ריהבה רב אהבה הוא, וכגון רפרס, ויש
 בתלמוד רבים דמפרש בפסחים אמר רחבה אמר
 ר' יהודה הר הבית ספיו כפל היה ושכח דאיסחפק
 ליה רב יהודה אמרה או רבי יהודה אמרה, ואמרין
 הכי יאית לן נמי חד מינייהו ע"כ. בסמ"ג מצות
 צ"ו אמרין בירושלמי שראש גולה שבבבל גדול
 מהנשיא שבא"י לפי שהוא מן הזכרים והנשיא
 מהנקבות. ומסקינן שהרשות שיהן הנשיא אנו
 מועיל אלא בא"י אבל בבבל לא.

בספר קבלת התסוד שבגרבונה שהיא
 בצרפת בימים קדמונים שלח מלך קלוש למלך
 בבל שישלח לו מורע המלוכה הזכס משבט יהודה
 ושלה לו רבי מכיר ונללו שליש העיר מטרבונה
 בעת כבשה מהישימאליים והוא חרעו ראשי גלות
 ושופטים והיה שם לנאון רב כודרוס הנשיא מורע
 רבי מכיר וכו' מורעו ר' קלנימוס הגדול חזיה צ'
 שנה והיה בן חכם ושמו ר' סודרוס והוא חכם
 ופיסין ועשה אודרות ועשה מובות לישראל והניח
 בן חכם גדול מרנא ורבנא קלנימוס הנשיא והוא
 עזרנו חי ובהור יוצא שמו בכל ישראל בכל הארץ
 ומצו אחד ר' סודרוס בן אחי ר' קלנימוס הגדול
 אשר נזכר שנפטר באפיניא ואחריה ר' משה בנו
 חכם גדול ועניו. ובמציאם אלו היו נשמיצין ראשי
 ישיבות לנאונים שבגרבונה כמו ראשי ישיבות בבבל
 לראש גולה הראשון ר' יעקב נאון בר משה בר
 אבין ודבר ר' יהודה בר משה שקבל מרבינו גרשום
 ורבינן הורה בגרבונה. ובעל התרומן ערך קצד אמר
 ורבינו משה הורסין מן קרייה נבונה שנה לנו
 בציציה קצרא שיהיה הוא שקיל ליה פ' הכוסם
 עם אלו החושין משפה הבגר והוא לוקחם, ומגדולי

הלמדיו ר' משה העניו ור' משה בר יוסף בן מרן
 לוי בן הרב אחיו של הרב רבי יצחק, וכן מהלמדיו
 ר' אברהם בר יצחק הנקרא אב ב"ד. וכל אלו
 הרבו תורה בישראל וכל חכמי נרבוה והכמי לונול
 שחו מימיהם, ומנדולי תלמידיהם היו הראב"ד
 זהב ר' ודחה הלוי בעל המאור והרב ר' משולם
 בר יעקב והרב ר' שמואל בר משה והרב ר' שמואל
 בר דוד והר' שלמה בר יהודה והר' יהונתן הכהן
 והר' שלמה, אבל ר' אברהם אב"ד הוא הגדול על
 כולם כי הפליג בשיבה ובפנים והוא עשה ספרים
 הרבה לבאר כל ספק בפירושו ובפסק הלכה ורב
 סכל אלה החכמים, ועוד היו נרבוה חכמים
 גדולים ר' שלמה בנבנשה והרב ר' מאיר בר יוסף.
ובצרפת יצא אור גדול אשר לא יצא כמוהו
 לאור העינים והתנפשות, הוא הרב הגדול החסיד
 רבינו שלמה והשפויש בר' יצחק ו"ל הוא קבל מר'
 נרשום והוא פירש כל התורה ונביאים וכתובים
 וארבעה סדרי גמרא אשר ירוץ כל קורא בו, לא
 הניח דבר קטן או גדול שלא ביאר, ואודי צאת
 פירושו לעולם לא היה רב וגדול בעולם אשר למד
 הלכה וולתם לא נראו כהם בכל השלם לכל נאון
 ורב ישלם ר' שרר. ואחריו שני בתי של הרב
 זה ר' שלמה ז"ל, והם רבינו שמואל ורבינו הם
 מורמוג בני השיש ר' מאיר בר שמואל שהיו
 גווסין שהם סורי של ציצית לשון, והם היו
 רבנים מרביצים תורה והעמידו תלמידים הרבה,
 ומכל צרפת ואשכנז פירושיהם באים לפנינו
 לשחות מימיהם. גם הם כתבו פ' מסכתות
 והלכות להוסף ולהבין פירושי זקנים רש"י, אך
 אחריו של רש"י לא היה כח ביד רב וחכם לפרש
 פירושים אחרים לפי שהכל ממקור חכמת רש"י,
 ומימי שחו כל הבאים אחריו והם ושולם אם
 נשתכחה תורה בישראל פירושו יחזירה והוא
 עבד ולא אשתכחה. ב.מ.א.ה.ת.ל.מוד.ל.נני.ד.בינו
 שמואל הלוי המצלות שנשאו בהם שיבת סורא
 על ישיבת פום בריחא; בראשונה לא היו ממנין
 ראש ישיבה מפום בריחא אלא מביאין משיבת
 סורא ראש ישיבה עליהם, ובוכן שמתקבצין ראשי
 גלות וראשי ישיבת בכל, ראש גלות יושב על הכסא
 וראש ישיבת פום בריחא וסיעשו סהרמנין על דו
 וראש ישיבת סורא יושב שמואל וכשנכנסין
 ראשי ישיבת לסעודה מצוה לאחד מבני ראשי
 גלות או מבני ראשי ישיבת ראש סורא יחדול
 לנדר המוציא וכן ברכה הסוון, ואשלו ראש
 ישיבת פום בריחא זקן בן ע' שנה, וראש ישיבת
 סורא בן כ' שנה הגדולה חמיד לסוראין. זבואם

ובצאתם ראש ישיבת סורא קודם, וכשישגרו כתב
 שאלה או שלום אחד לחבריו ראש ישיבת פום
 בריחא יקרא לראש ישיבת סורא נאון, ואומר
 בכהבו יתקרי הרין דיתקא קומי נאון ורובן דסורא.
 וראש הרין דיתקא קומי רבנן דפום בריחא. וכשיק'
 ראש גלות בכפר התלמוד ראש ישיבת סורא
 מהתנס על דו, וראש ישיבת פום בריחא יושב
 ורומם, וכשיפבר ראש גלות לבית עלמנו שיבת
 הרשאות לראש ישיבת סורא ואין לו לראש שיבת
 פום בריחא הלק. ובראשונה היו לוקדין ראש
 ישיבת סורא וסיעשו שני שלשיות בכל התשוחות,
 והשלשית לראש ישיבת פום בריחא ולא היה להם
 די באותה השלישית עד שהסכימו ראשי הדור
 להיות חולקין בשתי ידיו להם להק עד היים הזה.
 ובמקצת קצן בעבור שקרא בשוק עם בני אחיו רב
 ורבא בר חיה: נהג ר' חייא נישותא שלשים יום.
 בראשית רבה פ' ויזכור אלהים את נח וברושלמי
 בכתובות ובלמדנו פ' ויחי יעקב, רבינו הקדוש
 היה ענותן כתי והוא אמר כל דימיר לי בר נש אמא
 עבד חוץ ממה שעשו בני בחירא לוקני שידו
 מנדולהם והעלו אותו, ואי סליק רב הונא ריש
 גלותא להכא אמא קאים מקומי הדוא מיהודה ואמא
 מבנימין, הוא מן דכרייא ואמא מן נוקבתא, א"ל
 ר' חייא רבה והרי הוא בא נתכרכבו פניו, א"ל
 אירנו בא א"ל פוק חמי מאן נכר לך ברא, נפק
 ולא אשכח בר נש ונהג בנשטיה נישותא ל' יום.
 אמר ר' יוסי לא ארתו ל' יום דהיה נוף אלא לרב
 בר אחתיה כל ליליא דאורייתא אלין הלכתא דבבלאי,
 לסקף ל' יומין אתא אליהו ו"ל ברמותיה דר' חייא
 רבה אצל רבינו ירב דידה עליה ואיחסי, וכיון
 דאתא ר' חייא לרבי א"ל מה שינק עבד שהיה
 חושש בשיניו י"ג שנה אמר ליה משתתא דיהבת
 ירך עלי איחסי אינשמיח, פירש הערך חודה
 נשמחו כלומר נחפסא, א"ל לית אמא ידע מה?
 כיון ששמע רבי כן שנהגה ביה יקר ומעיל ליה
 לנאו אכר לו ר' ישמעאל בר' יוסי ולפנים ממנו,
 א"ל ה"ו לא יעשה כן בישראל, רבינו היו מניני
 שבחיה דר' חייא לר' ישמעאל בר' יוסי א"ל יומא
 חד חמתי בני ביי ולא איחכנתא מקמאי ר"ל איתו
 בכרדחן אמר ליה ולמה לא איחכנתא מקמאי א"ל
 מסחלל הייתי בגארה הדלים, כיון ששמע כן מסר
 ליה תרין תלמידיו והוו עלין עמיה לאישונא פירש
 הערך כמו באישון לילה השך כלומר נחדר של
 מרחץ שלא היה עומד יחד. ומעשה זה בפ"ק
 דקדושין ל"ג: אבנמא כל מצוה האב על הבן הזה ר'
 חייא יחיב בי מסותא פ' הערך מסותא מסותא

אע"פ שהיו יודעין שתי המשפחות זכר העשקה בשמה ואורה שהיה פסלה לא פירסמה. וכן כתב בסוף אבות ר' חנניה בן עקשיה אינו מהבית אלא סיום נאה, ונהגו העם לאמרו בסיום הפרק לפי שאין אמרים קדיש על המשנה אלא על האבד דאמר מר ואמן יחא שמה רבה דאגדתא. קרוב לסוף פ"ק דקדושין אמר ר' אלעזר רבי יוסי משום ר' יוסי בן דורכסקית שאמר משום ר' יוסי הגלילי ומשום ר' יוחנן שאמר משום ר' אליעזר הגדול בפ' הבינה תניא אמר להם ר' אליעזר לחכמים והלא ספדא הוציא נשפים ממזרים בגרשה שעל גשרו אמרו לו שומה הוא ואין מביאין ראיה מן השומי'. בן ספדא בן פנדריא הוא אמר רב הסדא בעל ספדא בעל פנדריא בעל פסוס בן יהודה היא אמו ספדא אמו מרים מגולא נשיא הואי דאמר בפום בריחא ספדאיה ספדא .

התוספות אומר ר"ת דאין זה ישו הנוצר והוא בן ספדא אמרינן האב ר' יהו בימי פסוס בן יהודה יהוה בימי ר' עקיבא כדמוכח בפ' בתרא דברכות. וישו היה בימי יהושע בן פריהיה כדמוכח בפרק בתרא דסוטה, ור' יהושע בן פריהיה היה קדים טובא לר' עקיבא ע"כ. ועוד אמרו התוספות שזאת מרים מגולא נשיא אינה מרים שבזמן רב בניו בע"ק דסוטה ע"כ. ואני אברהם אומר כי מה שאמר ר"ת לא נהיירא כי פסוס בן יהודה שאמר לו ר' עקיבא שהיה חכם גדול וכן הוא בפ' חלק תניא משמו ב' דרשות, ועוד שהיה חכם חשוב בעיני המלכים והיה טוב לישראל בעבורו כמו ר' אבהו אומר בברכות שהיה שם בזמן הריגתו של ר' עקיבא שר' עקיבא מת בן ק"כ שנה וכמה זמנים ושנים קודם מביא ר' אליעזר הגדול רבו מר' עקיבא ראיה לחכמים מבניו של פסוס המכונה לו שהיה מספר ר' אליעזר לחכמים ממה שיקרא בזמן הקדום לו, וכפי דעת הנוצרים היה האיש הידוע בזמן רבי אליעזר וכן נראה בפ' דע"ו כי ר' אליעזר דבר עם יעקב הנרימו ישו הנוצרי וכן אני אומר שהם ב', א' בבית ב', והב' בזמן הריגתו של ר' עקיבא כמו שאמרו התוספות במרים אשת פסוס מגולא נשיא שהן ב', ובסוף גפון פסוס בן יהודה הוא עצמו שאמר ר' אליעזר ובסוף ע' ר' מיתות מצאתי לרש"י מסכים לדברי שאמר בן ספדא הוא אשת הידוע הנוצרי מר' והלאהו גלוד בשב פסוס. ועוד מפורש בירושלמי בפסקים בפרק אין מעמידין רבן רמא בן אחותו של ר' ישמעאל שנשכו נחש שבא יעקב איש כפר סכניא לרפואתו בשמו של ישו בן פנדריא. ועוד מעשה אחר בירושלמי שם בר

דית מובלעת והוא המרוקן. ורש"י פירש מסהותא מרוקן כדמרתום וידיקן ואסוד והוה עליין עמיה לאשונא ולא ישיה וועני נפשיה, ועוד שם בפר' הקשה תנא אליהו ו' עם ריב"ל שקמה ר' שמעון בן עקיבא ו' אליהו ו' שהיה גדול הדור אמר ליה ר' שמעון א' נראה הקשת בימיו לית הוא כדאי למחמי אפי', ר' חזקיה בשם ר' ירמיה בן אמר ר' שמעון בן יוחאי א' בני אברהם מקרא וכות מבינה עד נבי ואנא מקרב מגבי עד מלכא משיחא, ואי לא בעי יצטרף אחיה השילוני עמי ואנן מקרבין מן אברהם עד מלכא משיחא, רבי הוקה בשם ר' ירמיה בן אמר רשב"י אין העולם חסר משלשה צדיקי כאברהם א' תלחין אנן אימא וברי תרין מנהון, אי עשרים אנן אמא וברי תרין מנהון, אי ר' אמא וברי תרין מנהון, אי תרין אנן אמא וברי אנן, אי חד הוא אמא הוא. בפר' יהו בימי אמוטל פו"ב מעשה בר' אליעזר שהיו איתו חורשים במשור והוא בדר נפלה פרהו ונשברה לפזותו וברה חלקן לו אצל ר' יוחנן בן זכאי והיה אוכל קווית אדמה עד שעלה פיו ריה רע פ' השוין קווית עפר ארום וכן הוא בפ' ה' דמעשר שני הלכו ואמרו לריב"ל אמר לו כשם שהבאת את פסל על התורה כך יהיה תלמודך הולך במשך העולם ועד סופו, לאחר ימים עלה אביו לנדרתו מנכסיו ומצאו יושב ורוש וגרולי מדינה וישבין לפניו: בן ציצית הככת, ונקדימון בן גוריון, ובן כלבא שבוע, א"ל אביו לא עליתי אלא לנהודך מנכסי עכשיו הרי כל נכסיך מתנה, א"ל הרי ענין הים אלא שוה הם לאתי. וביקרא רבה קודם צו את אהרן מאחד שעשה צדקה ונשברה רגל פרהו ומצא משמון אמר לפזותו נשברה רגל פרהו. בסוף ויקרא רבה אמר ר' סימון מצני מה משיבועי בכ"ח ומביאין לפנינו נדות נפוחים לומר אתמול היה מלא גידן ועצמית ועכשיו ריקן כך הנשבע לשקר סוף שיוציא ריקן ממימונו. פרק ו' דרסאי ירושלמי ר' יוחנן אול לחד אתרא אשכח חד ספרא אשימוס פ' חולה, אמר להון מהו כן א"ל צייס אמר ליה אסור לך, ומה אם מלאכת בשר דם כך מלאכת הקב"ה לא כל"ש דתנן במלאכת בשר דם לא יהשוב לאכול אשילו נהגרת אחת פ' לא ימנע, ובסוף שביעית ירושלמי אמר ר' יוסי ויה רב הרצח הדה אברה בר נש דתני מכללא א' פ' מסכת אחא והוא אול לאתר ואינון מוקרין ליה בגין תרחין צורך למימר להון דחא מכללא אמא הכיס. כתב הרמב"ם בסוף עדיות יתחבון האין בורחים החכמים מלשון הרע

מבינים, ואמנם זה הוא כשנעדר מהם קודם השנתם אבל איפשר שיעדרו אחר ההשגה וי שאר השלם שלם. וכן הוא רב ר חכמינו ו"ל שרדי הם אמרו חרשו נותן לו רמי כולו באין לו רמיס, ואמרו ג"כ חרש נדר ונעך כולו שיש לו רמיס. והתפרש בזה הוא אם נתהרש קודם לימוד או נתהרש אחר לימוד, אבל אני אומר שדבריו מצד השכל שלו אבל הדין בתלמוד אינו זה כי הוא שיהי בן בידע ובבולתי יודע, אבל בתוספות שרבי פירש ר"ת דהכא בשריבן בדי שמים ותחת בדי אדם אי נמי תחת מיירי אחר שחוקל שאר אגריי כדמשתמי תחת, אבל ר"ל בפרק החובל הקשה על ר"ת כי אינו מדבר כי אם חירשו לבד והוא הדין כי בערכין יש לו אומנות והכא אין לו אומנות.

וכתב עוד בנבואה ו"ל רע יצליחן האל כי יש בענין זה ענינים יוצאים מכל היקף מפורסמים, והוא מה שסיפר הרשב"א ו"ל מאיש ששמו ר' נסים בר אברהם ספרדי שהיה רוח לפעמו ר' שנים פעם בהקץ פעם בחלום ומלאך דובר בו ואת שמו הגיד לו וכתב לו ס' בג' דות של נייר וקרא אותו פלאות חכמה ותהלה לכתוב לו פי' אביר על כל חיבה והיבה ועל עלה של נייר מהם ההוא פי' ו' ידות של נייר, וזה האיש קודם זה לא היה יודע ספר כלל. ודבר הימה הוא זה שאין לדונו נביא שלא היה חכם ואין הנבואה שורה אלא על חכם ונדווצה לארץ אין הנבואה שורה אחר שנתקשרה א"י, ונבואת יתקאל בא"י התחילה וגם אין הדור ראוי לנבואה ולזה לא שרתה הנבואה על תלמידי היל וגם אין זה קסם שיהיה ספר מלא חכמות וכן ספר הרב הנזכר כי בעיר לא ר"ה היה קפן אחד שאינו יודע ספר והיה אומר כמה מזמורים וכמה רברים והוא בעצמו אמר להם לעשות לו רשואה שהלה הוא וכתבי ספיו נוסחא אחת ועמר ונתרפא.

עוד כהר ר"ל כי בארץ אשכנז היה איש כשר ורוש רבנים בפני גדולי התורה רברים נפלאי' ודרשות לא עשו ק' כל הגדולים אשר בארץ ועשה ק' בשם קורים אותו שם חודש. עוד כתב הרב ו"ל שהיה ראה איש אחר שמו ר' אברהם דקולניא אשכנזי שהיה עומד בבית הכנסת של קולניא במערב וקול יוצא כנדר מהמורה מעל גבי הארון שמתניח בו ס"ת ושואלין לו כי דבר הוא משיב ואחיו קול רורש מה שלא ידורש כל חכם מישוראל. וזה אברהם היה אומר שאותו המדבר הוא אליהו ו"ל הדיעור לרב ו"ל כי דרש יום שבת בפני רבנים גדולים בפרשת ידיו ביום כלות משה הדיעור

בריה דרב"ל היה ליה בלע פי' שבלע נימא של מים או נחש אתא ליה גוי ולחש ליה בשמו רישו בן פנדיא מרנעק אמר ליה מאי אמרת עלן א"ל מלחא פין א"ל היה ליה כאלו מית ולא שמע דהא מלחא, ונראה מנאן בס' מה שאמרתיו. ועוד נראה שאם עשה לחש הגוי על דהרי ואינו יודע מה שאומר שהוא מותר הדין אם הוא יודע שהוא מין ארוק בעבודה זרה, והמלחש ואינו יודע מה שאומר אבל שמש אפילו מיד מין שרי ללקחו. ואחר זה מצאתי במגן אבות בחלק הב' בפ' ר' שהארץ מאד ביה ואמר כדבר, ועל פסוק אמר שהם ב' או שהארץ ימים הרבה ואני אומר אין סומכין על הגם. בסמ"ג צ"ו ואמר ר"ת שב"ד שגדול הוא נשיא שבא"י מדאמר בפ' זה בורר ששלח הנשיא שבא"י לראש גולה שבבבל שקבן הבבלי קל קדימנא ואמר ירמיה אדרי העביר עלי את הדין ודינורו אתון ואי לא ציית השיאותו ויראה קיטסו כשבריא ופירש ואי לא ציית א"י אמר לב"ד הגדול קא אולינא שדרי יש כח לראש גולה שבבבל לרדות בשבט שפי מן הנשיא שבא"י, ודוק מפני שהנשיא היה מופלג בחכמה אבל עתה נקרא ב"ד ההלמידי החכם הגדול יותר בחכמה ובמגן כדאמר בפרק אחר דיני ממונות הדין אחר ב"ד יפה אחר ר' אליעזר ללוד, אחר ר' מתאי בן חרש לרמי שמשעט שברומי הוא ב"ד הגדול שאין למעלה הימנו, ואע"פ שאינו מענין הספר כתבתי בכאן אלו הרברים שהם חדוש וטוב לכתב בכאן.

כתב רבי שמעון דוראן בחלק השלישי ממגן אבות אמנם מהות הנשמה היא לפי דעת המקובלים עצם דק בתולתי הדקות וידן בתולתי הנונית אין בכל הנמצאים יותר רק ויותר דן ממי ואפילו עצם הגרמים השמימיים הששוט אינו כאותו רקות הוכ' במהות והוא נאצל על האדם והוא צורתו והוא נבדל מדב"ה והוא מיכן לקבל המושכלות ולזה השמח הנפש ותתרחב באור היום ותתעצב ותדאג באפלה כי הוא מסין האור ותשמח בדומה לה, וכבר כתבתי רעת המקובלים כי היא נאצלת מהספירות בהשגות חלוקים, ולואת קראים רוח נפש ונשמה כמו שהקדמנו וגם כתב כי זה כפרת חכמי ישראל כלם והאחרונים וגם רוב הפלוסופים וגם שהיא בריאה מששתי ימי בראשית ואי"ש שהי' אינה נתפסת במקום בהברה של לה מקום רמזו לה כי נפש רואבן אינו על שמעון ומוה נבין על הקב"ה ששכנתו בציון.

אמר עוד בחוש השמיע כי האנשים אשר לא יעדו אלה החושים הם יותר משכילים ויותר

ז"ל בזה ואמר שאסור לבא כנגד המלוכה על חנם .
 בילמזנו פ' וארא אסור ר' אלעזר בן פדת
 כאשר שמע למצרים יחלו לשמע צור הוא רומי כל
 צ"ר שבמקרא חסר במלכות הרשעה הכתוב מדבר ,
 וכל צ"ר מלא ברומי הכתוב מדבר . ובפרשת בא
 אל פרעה צור מלא בצור המדינה מדבר וחסר
 במלכות הרשעה .

בחורש אדר כתב ר' יצחק רמין עכו נ"י עכו
 נחרבה בשנת המשיים לפרש ושנהרגו חסדי ישראל
 שם בר' מידות ב"ד , ובשנת ס"ה היה זה ר'
 יצחק רמין עכו נבבארה באיפליה וניצל מעכו ובשנ'
 ס"ה עצמה בא למולישלה . ומצאתי בספר דברי
 הימים שלו ר"ל מר' יצחק רמין עכו הוא שעשה
 ספר קבלה בשנת ה'מלאך ותחרבה בומוט עכו
 ונשבו כולם בזמן בן בנו של הרמב"ן ובזמן בן ר'
 רוד בן אברהם של הרמב"ם ז"ל , שהוא ה"ך לספר
 לתקור כיצד נמצא בומוט ספר התורה אשר עשה
 ר' שמעון ור' אלעזר בנו במערה אשרי הוסיכם
 לאמתתו , באורו יראו אוד ואב"ר לאמתתו מפני
 שזי"ף מקצת אשר זי"ף , ואמר שקבל כי מה
 שנמצא בלשון ירושלמי האמין כי הם רב"ר ר'
 שמעון ואם תראה בלשון קדש האמין כי הוא
 רב"ר וק רב"ר בלשון מפני שהספר האמתי הוא
 בלשון ירושלמי כלו ז"ל : ומפני שראיתי כי דבריו
 מופלאים ישאבו ממקור העליון המציין המשפיע
 בלתי מקבלת בשכמ"ל , דרשתי אחריו ואשאלה
 את התלמידים הנמצאים בידם דברים נרולים ממנו
 מאין בא להם סודות מופלאים מקבילים משה אל
 פה אשר לא נתנו ליכתב ונמצא שם מבוארים לכל
 קורא ספר ולא מצאתי תשובותיהם על שאלתי זאת
 מכוונות , זה אומר בכה וזה אומר בכה : שמעתי
 אומרים לי על שאלתי כי הרב הטאמן הרמב"ן ז"ל
 שלח אותו מא"י לקפולוניא לבנו והביאו הרח לארץ
 ארנון וי"א לאלקמין ונפל ב"ד החכם ר' משה די
 ליאון הוא שאמרים עליו ר' משה ר"ד ור' אברהם
 ור"א שמעולם לא חגרו רשב"י (1) ספר זה , אבל ר'
 משה זה היה יודע שם הכותב ובכחו יכתוב ר'
 משה זה דברים נפלאים א"י , ולמען יקח בהם
 מהיד גרול כסף וזהב רב תולה דבריו באשלי
 רב"ר ואמר מתוך הספר אשר חגרו רשב"י ורבי
 אלעזר בנו דחבריו אני משתק להם דברים אלו .
 ואני בנואי ספרדה ואבא אל עיר ואלדולד אשר
 המלך [שם] ואמצא שם לר' משה זה ואמצא
 חן בעיניו וידבר עמי וירר לי וישבע לאמר מה
 יעשה לי אלקים וכה יוסף אם לא הספר הקדמון
 אשר חגרו רשב"י אשר הוא בלתי כסודית
 (1) בכ"ב במקום רשב"י כתוב בזה חכם . המעריך .

כל הרבנים שאין בכל הארץ מי שידרוש כמוהו בכל
 זה הוא היסוד נרול ואלה הענינים קצתם על ידי
 שם וקצתם על ידי אליהו ז"ל , יש מהם על ידי
 שדים כי לא ירחוק שהשדים יעשו בכיוצא בזה .
 וכבר אמרו דהנהו שבשמעתא דילמא יוסף שירא
 אמריתו , וכבר העידו לי כי ערבי אחד אחוז שד
 והיה מדבר בלשון העלנים , וכן העיד זה איש
 ראוי בדיאה איש א' אחוז שד וקורא פרשיות מהם'
 שלהם שהיו יודעים בו שלא היה יודע אותם עכ"ל .
ואני ראיתי בשלמנקה הרבה מאלה הרברים
 אבל הדין שאומר ששומעין כנגדו זה הוא תחבולה
 שאני ראיתי גוי אחד שהיה בבית ולא היה מדבר
 והיית שומעין קול אחר מהגנ בבית ולא היה גם
 איש א' ובדלומות דבר זה החכם כי להזיק כח
 הרמיון יעוור על המתעסקים בשאלות הלום בהקיץ
 כי על ידי אותם דברים המדברים בשאלה יתחוק
 הבל ותשליטנו המהשגה ויראה הרברים הנשאל'
 כמו שספר לו אביו או כי זקנו היה שואל ומשיבין
 לו דברים אמיתיים בהקיץ . וכן ראינו אפילו
 מנשותינו וכן מי שהוא קרוב למות שיחזק הרמיון
 והרבה מזה מצינו בתלמוד ואמרו בשעת ספירתם
 ריצקו בהם כמו שמואל הקצור ורבינו הקדוש .
 במדוע קולת טוב לשמוע נשנת חכם אלו הרשו'
 מאיש שומע שיר כסלים אלו התורגמנין והזונין
 שמוספיין על קבע התפלה והיית רק למעלה ,
 מעשה רב"ר ור' יוחנן שהיו בפתח טבריא והיו
 שם שני אצטרונגלין וראו שני יהודים יוצאים
 למלאכתם ואמרו נתחש נושכן וחזרו בשלום אמרו
 ר' ינאי ור' יוחנן לאצטרונגלין כבר באו לשלום ,
 אמרו להם מה עשיתם א"ל קרנו ק"ש וההפללו ,
 אמרו להם יהודים אתם אין אצטרונגלין מתקיימין
 ביהודים הכי אומר ואחלה לא כן נתן לך י"י פרשת
 שופטים . ובחלק הג' מימין אבות בר שם כתב ר'
 שמעון הוראן ז"ל כי הרמב"ם ז"ל הפירע על מדותיו
 במה שכתב במרע בנפשפי הכוכבים שהם הבל וגו'
 ולא היה כן רעת ח"ל שאמרו מול מחכים ויש מול
 לישראל האמרו אין מול לישראל לא הכחיש שלא
 יהיה אמה שהחם יתרך ויתעלה משנה המול
 מפני הווכח וכן אפשר שהבחירה בתבאל הנגור .
 ומה שאינו צורך מה שיגורו חכמי המשמש היא
 מפני אחרון ההשגה או מפני רצון האלה . וכבר
 אמרו ז"ל מאשר ולא כל אשר וכן כשהחמה לוקה
 וכו' , ומה שאמרו בתלמוד כי המתחשים בכוכבים
 הוא בכלל נחש לא נאמר על זאת החכמה אלא
 באותן המתחשים שאומרים פתו נפלה מפיו צבי
 הפסקיו בדרך וכיוצא בזה וכן הוא דעתו של הרמב"ן

ישבילי היא אוילה בנואך אלי שם אראך, ויהי אחר הדברים האלה נסרד ממני וילך. ר' משה זה אל עיר ארבלא ושוב אל ביתו לארילא ויחלה בארבלא וימת שם, וכשמעי בהשגרה הישבו דתה לי ער מות ויצא ואשים לדרך פעמי ואבא אל אוילה ומצאתי שם חכם גדול וזקן ושמו ר' רוד רפאן קורשו, ואמצאה זקן בעיניו ואשבועיהו לאמר הנתברו לו סודות ספר הוודר שבני אדם נחלקים זה אומר בכה וזה אומר בכה ור' משה עצמו נרד לי אלי ולא הספיק עד שמת ואיני יודע על מי אסמך ולדברי מי אאמין, ויאמר רע באמת כי נתברר לי בלא ספק שמעולם לא בא לידו של ר' משה זה, ואין בעולם ספר וזהו זה רק היה ר' משה בעל שם המכתב ובכחו כתב כל מה שכתב בספר הזה, ושה שמועט לא באיזו דרך נתברר לי רע כי ר' משה זה היה מספר גדול ומוציא בעץ יפה ממוני עד שהיום הזה ביתו מלא כסף וזהב שנחטו לו הפשירים המבנינים בסודות גדולים אלא אשר יתן להם כתובים בשם הכתוב ומחר נתרוק כלו עד שעזב אשתו ובתו הגה שדומ' שריוות ברצו ובצמא ובחוסר כל, וכשמעמענו שמת בעיר ארובלו ואקום ואלך אל העשיר הגדול אשר בעיר הוות הנקרא ר' יוסף רי אוילה ואומר לו עתה הגיע העת אשר תזכה לספר הוודר אשר לא יערכנו זהב וזכוכית אם תעשה את אשר איעצך, וצוה היא ואת שיקרא ר' יוסף זה לאשתו ויאמר לה קחי נא מנחה נאה ביד שפחתך ושלחי אותה לאשת ר' משה ותעש כן, ויהי ממחרת ויאמר עוד לה לני מאה האשת ר' משה ואמר לה רעי כי רצוני הוא להשיא את בתך לבני ואלך לא יחזר להם לאכל ובגד ולבגש כל ימך ואין אני מבקשה ממך דבר בעולם רק ספר הוודר אשר היה אישך מתיקו ממנו ונותן לבני אדם, דברים אלה האמרי לה לבר ולבתה לבר ותשמיעי את דבריך' אשר יעוננה ונראה יהיה מכוונים אם לא, והלך ותעש כן וחתן אשת ר' משה והשבוע לאשת ר' יוסף לאמר כה יעשה לי אלקים וכה יוסף אם מעולם ס' זה היה עם אישי אבל מראשו ולבו מרעו ושכלו נכתב כל מה שכתב ואומרה לו בראויה אותו כתוב מבלעדי רבי לפניו מדוע תאמר שאחא מתיק מס' ואחא את לך ספר ר' מראשך אותה כתוב הלא נאה לך לאמר כי מספרך אחא כתוב ויורר זיכה כבוד לך, ורען אלי ויאמר אלו אחייע להם סודי זה שמשתלמי אני כתוב לא ישגיחו ברברי ולא יתנו בעבורי' שדושה כי יאמרו כי מלכו הוא בודה אותם, אבל ישה כאשר ישמעו שמתוך ספר הוודר אשר הבר רשב"י ברוח הקודש אני מתיקם יקנו אותם כרמים

בפרק י' רומא הישע בן נמלא עשה הגורלות' של הבר ומזכירין אותו לשבח. וכן בן קסין עשה "ב דרים לכוור גם עשה כוכני לכוור שלא היו מימיו נפסלים בלינה, ומיניבו המלך עשה כל דות הנלים של יום הכפורים של זהב, והילינה אמו עשאה גברשה של זהב עלי מחזי של היכל וגם היא

עשהו טבלא של זהב שפרשת סוכה כתובה עליה, ונקנרו מהחסידים שנעשו נסים ללחיותיו הם של נחשת טוב מורחב והיו בשערי מורה בעורה וכל אלו מוזכרין לשבח ועליהם נאמר וזכר צדיק לברכה. פקד ה' שוקלים מ"ו חסידים שהיו ממונים במקדש ולא היו כולם במוקד אחד ואלו הן: יוחנן בן פנחס על החתומות אחיה על הסלתות מהתחת בן שמואל על הפיסות פתוחה על הקנים ולמה נקרא שמו פתוחה שהיה פותח דברים ודורשן יודע כל לשון ובגמרא שהוא מרדכי בן אחיה על חולי מעיים, נחוניא חופר שהיה גבני כחו בן נבר על געילת שערים בן בני על הפקיע בן ארוא על הצלצל הוגרס בן לוי על השיר ב"ז גרמו על מיטעה לחם הפנים בית אנשינוס על מיטעה הקמורת, אצ"פ שבב"ג דימא מוכיר אלו השנים לגמאי ר"ל בית נרמו ובית אנשינוס זה מסורש בגמרא קודם שהיו יודעים מזשדהם אבל אחר שידע מעשיו לשם שמים והיו חסידים הוזכרו בכאן עם ה"ג חסידים, אלעזר על הפרוכת ופנהם המלביש הרי מ"ו חסידים וכשרים. ובסוף חלה ניתאי איש הקיע הניא חלות מבייתורו ולא קבלו מסכו שהיה חוצה לארץ, בן אנשינוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו מסכו, אריספח הניא כנריו מסורא וקבלו ממנו. ובס"ו השקלים מי שאמר שהיו י"ג שערים במקדש הוא אבא יוסי בן יוחנן אבל חכמים אמרו שבעה.

הכללים כפי וסוף בן גוריון מוסף ההשמונים שהוא ר"ג לבנין בית שני: מתתיה שנה א' מלך ואחריו יהודה בנו ו' שנים הוא הגבור הגדול מכוז ונהרג במלחמה, ויונתן אחיו מ' שנים אחרת ושמועון אחיו ו' שנים והרגו חתנו על אנשינוס עם בתו ומלך בנו של שמועון ושמו יוחנן, זה יוחנן במוקד אביו הרג מלך גדול ושמו הורקנס ושמועון אביו קרא לו לבנו הורקנס על כחו, זה יוחנן הרם מקדש הר גרזים שהיה גבוי כמו ו' שנה, רך הנותים ועמו בנו במלחמה ובא הוא בעבור יום הכפורים לשרת כי מלך ונהן היה ונשמת קל בבית המקדש אל תירא מנכדך כמור עבודתך היום שיבוא לשלום, וכן אמרו חז"ל בסוטה שיצא בת קול בלשון ארמית נצחו ממליח ושם ישראל לבטח וכל החכמים ישנו בשמחה ובא אש אחד שמו אלעזר רע ובליעל ואמר די לך המלכות ולא כהונה כי אמו והיה שבויה והוא היה הלל וקצוף המלך, והיה שם בסעודה אש צדוק עשיר שמו יוחנן ויאמר לו לא האמין לפרשים כי הם רבו לאלעזר שיאמר זה, והמלך

שאל לפרשים מה דינו של אלעזר זה ואמרו חייב מלקות כי הפרשים לא ישפטו מות, ואמר לו הצדוקי תראה שהוא אמת מה שאמרתי לך ומימי' ההוא נעשה צדוקים יריחן שהוא דורקנס וגור מי שיקרא תורת הפרושים מות יומת, ואו התחילה המינות ומלך כ"ו שנה יש נוסחא ל"א שנה, והיו לו ג' בנים ארסתובלוס ואנשינוס ואלסכנדר והוא ינאי ואמרו ליוחנן בהלום שאלסכנדר שהיה שינא איתרו אביו הוא ימלך, ובשמת יוחנן מלך ארסתובלוס שנה א' ומת וגם אנשינוס נהרג בשנה ההיא קודם שמת ארסתובלוס שאיש אחד מהפרשים שמו יהודה ניבא שירג בזים ההוא אנשינוס וכן היה, וימלך אלסכנדר בנו השני לו ר"ל בן יוחנן השני כאביו והרג ו' אלף מהפרושים בעבור האתרוג שנחננו בראשו בזים שבה א' מן הפרושי' ואמר הריב בחכמים וכן הרג מן היהודי' ו' אלף מנת הפרושים ותלה ח' מאות וקני פרושים, וחלה מרביעית ג' שנים ומת ומלך כ"ז שנים והיו בניו קטנים והמלךך אשתו כי עזרה הפרושים וכיבדם מאד כי היתה אדומת להם ועשאחם שרים על העם ותחקים כל מרת הפרושים המלכה אלסכנדרית, ובכבוד גדול מלכה מ' שנים וזאת כפי החלמוד אחות שמועון כי שפח וכל ימיה היו ע"ג שנים ומתה ואו מלך ארסתובלוס בנה עם עזרת הצדוקים, והורקנס אחיו הכהן היה עם הפרושים וילחמו על יודן וירחו והיתה מלחמה גדולה עד שברח הורקנס לירושלם ובא ארסתובלוס ויצר על ירושלם ואו יצאו וקני ישראל הורקנס ועשו שלום ביניהם כי היה הורקנס כהן גדול וארסתובלוס מלך ויחד בן, ובמים הקדם היה אנשינוס שהיה אביו של הורדוס איש גבור ושר גדול ולקח אשה מודע המלוכה של אדום וגידיה שהיה נגיד עליהם על כן אומרים כי היה אדומי שהיו עבדים לישראל, אבל מקלאס הסופר כתב כי היה אנשינוס מורע שועי יהודה שעלו עם עזרא, והוא הסת להורקנס שיצא מירושלם ואח"כ בא אנשינוס בעם רב עם מלך ערב ועם הורקנס הכהן ויצרו על ארסתובלוס אחיו ואו בואת המלחמה חזקה הלכו עם רב מיהודה למצרים לגור שם לעשות חג המצות, ואו היה חוצה לעיר נחבא חוני המעגל בתוך עם יהודה ואמרו לו שיתמלל בערם לשם שיתבך שיתן בידם את ארסתובלוס כי יצנרו השם כאשר עשה במספר ולא רצה ואמרו שיהרגוהו, ואו היה מתמלל שהש"ח יעשה מה שהיה טוב לישראל, והרשעים שהיו שם הנהגו לחזקי המעגל ולא אחר השם נקמתו וידן את מתנה

בירושלם וכשבא הורדוס הלך על הורקנס והיו
 ויאסרוהו ויקצץ אותו ובלחיו יהיה נתן ומלך
 אנשינום בירושלם, וכשבא הורדוס הלך על
 ירושלם ואנשינום שם ויוליכוהו אנשינום למצרים
 ושלה הורדוס וחרגו, ואו הורקנס בבבל ונעשה
 מלך מיהודים וכיבדו מלך פרס ושלה בעבורו נתן
 לו עצה מלך פרס שלא ילך לירושלם כי יחרגו
 הורדוס ולא אבה ובא לירושלם ויכבדו הורדוס, וגם
 הורדוס היה מכבד מאד להלל הוקן שר הפרתיים
 ואת שמאי חלמרו כי הם היו אשר יעצו את העם
 שימליכו את הורדוס כי אמרו שהוא מאת יי' על
 עון העם שימלךו זה ועל כן כיבדו הפרתיים, ואחר
 כן הרג הורדוס להורקנס איש צדיק ונקי כל ימיו
 בצער; כי מלך ג' חדשים וילחם בו אריסטובולוס
 אחיו ויקח מלכותו ולסוף ג' שנים הושב למלכותו
 ומלך מ' שנה וילחם בו אנשינום בן אחיו ויחברו
 ויקצץ את אונו ויגלהו לבבל ולבסוף ג' שנה מלך
 הורדוס ויחרגו שהיה ארון שלו ושלם לו רעה
 חתה טובה.

הבבל העלה מתחתיה שנה אחת, יהודה בנו
 ו' שנים ונודג, ויונתן אחיו מ' שנה, שמעון
 אחיו ו' שנים ויחרגו אותו וחרגו מ' אנשינום שמו
 עם בתו, וימלך ויחנן בן שמעון אשר נקרא
 הורקנס כ"א שנה ויכהו בנו אריסטובולוס חתניו
 שנה אחת והוא החתול לחת כתר מלכות בראשו
 ויהפך הכהונה למלוכה, וימלך אחיו אלסננדר
 כ"ו שנה ויח, וחמלך אלסננדרה אשתו ש'
 שנים ובעלה היה ינא ר"ל אלסננדר, ואחריה מלך
 אריסטובולוס בנה ג' שנים, וימלך הורקנס אחיו
 מ' שנה יש נוסחא שאומרת ג' שנים ומד
 אנשינום בן אחיו ונחרגו במצרים אחר ג' שנים
 למלכותו, ומלך הורדוס ל"ז שנה, ואריקולוס בנו
 ש' שנים ויקחהו מלך רומה חמלך אנטיפס אחיו
 וכס שמו הורדוס כשם אביו וימלך י"ב שנה וילך
 וילכד סטר על אש לקח מלך סטר לאשת אחיו
 רימח שם, וימלך תחתיו אנטיפס השני בנו ד'
 שנה ובשנתו כ' שנה לזה אנטיפס בחדש החמישי
 הוא חדש אב בש' לחדש נחרג המקדש, והשם
 יתברך יבנה אותו במהרה בימינו. ובימי הורדוס
 קודם שבנה המקדש היה רעש נורא כי אפלו
 בירושלם נהרגו י' אלף מוקנים ונשים וסוף כי מימי
 עזיהו לא היה כמזהו.

המשפחה מראש גולה שבבבל: דוד מלך
 שנת ג' אלפים ותתפ"ד⁽¹⁾ ומלך מ' שנה ברוח היה
 אביתר כ"ג נתן וגר נביאים, שלמה מלך שנת
 ב' אלפים ותתקל"ד ובשנת חתקל"ה החתול לבנות
⁽¹⁾ ככ"ע ויש ותתפ"ד י"ז ותתפ"ה. המשיך.

יהודה וימחו רבים על רם חוני, ויהי אחר כך
 וידברו הכהנים מעל החומה לישראל שיחנו כבשים
 למזבח לחג המצות ויענו להם שיחנו בעבור כל
 כבש ואל אלקי דרכונות הדב ונחתו ההדב ולא נחנו
 הכבשים לקרבן ואו התפללו ליי' אלהיהם עליהם כי
 גזלו את זבחי יי' ומיד ויך יי' את העם ברעב גדול
 עד דיהת אישת החשים כ"ה דרכמוני הדב, ויצא
 אליהם אריסטובולוס וברח הורקנס ואנטיפס ויחרגו
 רבים מהם והארך המלחמה ביניהם ובאו לירחו
 עיר הריחו כי במקום ההוא היה צומח בלשמו הוא
 השמן הטוב הנקרא אפרסמון ושנו, וזה העץ לא
 נראה בעולם כי אם בירחו ואם היו נושעים ממנו
 ייבש עד שנחרב בית המקדש כי נחלף העץ במצרי'
 ובשאר מקומות, ואח"כ חזרה המלכות להורקנס
 ואח"כ פעם אחרת לאריסטובולוס, ואלו הב' אדנים
 נטמו כל רעה לישראל עם יוצאי רומי שלח בניו
 לאמו ר"ל בני אריסטובולוס, אבל המלוכה תוקה עם
 הורקנס בעבור גבורת אנטיפס וננו הורגים שלחו
 לנגיד על הגליל היה לו מלחמה עם איש ששמו
 תוקיהו ויחרגו וישלח המלך הורקנס בעבורו ובעבור
 צעקה העם הדגשים ובא למשפט הנור מלחמה
 ושש ראשון מסורק ואם אנשים גבורים עמו לפני
 הסהרדן הם המלך לא רבו, ואו ענה שמאי
 חלמיד הלל הוקן שהיה חמוה על זה ואמר הנה
 ימים באים וזה הורדוס שנשאטאם פנים במשפט
 וכן הורקנס אשר חמל עליו הוא יחרגו ויקבל
 מלכותו, וכן כשהיה הורדוס קטן ההנבא מנחם
 תבו לו שמאי שיהיה מלך ויעשה רעות ואח"כ
 שובת שיבנה בית המקדש, ואחר שמלך החננא
 עליו שיהיה מלך יותר מל' שנה ואו נתן לו עשר
 נרול ואולי בעבור זה יצא מנחם ונכנס שמאי.
 ובימים האלה מתה אשה הרה ברומה אשת אחר
 מיוצאי רומה והיו בזהוה יחונעז דילר וישחתו
 ויוצאו דילר ויח, והוא המלך יוליו קיסר המלך
 הראשון מרומה, והו יוליו קיסר שלח להורקנס
 זה בריח שלום ונור כי כל הגוים ישלחו מנות לבית
 יי' ואחר זה הרגו ליוולו ברומה ומלך בן אחיו
 אנושוס אוקשבינו ונתנו סם המות לאריסטובולוס
 ומת' כשבא מרומה הייתה מריבה בין מלכיה
 ואנטיפס ועשו שלום במרמה ונתן מלכיה שודת
 לשל המסקים של הורקנס ובשולחן מלך הורקנס
 נתן סם המות לאנטיפס וימת, ואו מלך אנושוס
 ברומה ונקרא אוקשבינו אנושוס ר"ל מוסף כבוד
 על כל המלכים, והורדוס בא למצרים ומצרים
 על הים לחומה ושם המליכותו שיהיה מלך על
 ישראל, ואו נתחוק אנשינום בן אריסטובולוס

וגלותו עמו דחור וזרובל לבבל ומת שמה ועמד אחריו משולם בנו, ובימיו מלכה יין כי ביום שמלכה יין פסקה נבואה מישראל שנת ג' אלף תמ"ח ומחר הני זמריה ומלאכי, ולאסכנדרוס מוקדון מלך י"ב שנים וקמו אחריו ר' מלכים ממזרים ומת משולם ועמד אחריו ברכיה בנו, ובנה הזמן היה תלמי המלך שכתב התורה יונית וכן אנשיכסם שבנה אנפוכיא ומת ברכיה ועמד אחריו חסריה בנו, ובימיו היה נקנרז מלך יין. וכל ענין החשמונאים שנת ר"ב לבנין בית שני ומלך מתתיה שנה א' ויהודה בנו ר' שנים ויהונתן אחיו ר' שנים ושמעון אחיו י"ב שנים ויוחנן בן שמשון הנקרא הרקנס הא' י"ו שנה הרי מ"ו [?] שנה לחשמונאים. ומת חסריה ראש גולה ועמד אחריו ישעיה בנו ואו מלך ינאי בן יוחנן הנקרא הרקנס והוה ינאי נקרא אלסכנדר ומלך ל"ז שנה ונפטר ישעיה ועמד אחריו עובדיהו ובזמנו מת ינאי ומלך אריסטובולוס בנו ומלך י' שנים ונדרג, ובזה הזמן ואמר התלמוד כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה וכו' ומלך אחריו אנטיגנוס' בנו ומלך עשר שנים והרגו עבדו הורדוס בן אנטיפס והרג כל בית ארוניו ומלך ל"ה שנים, ונפטר עובדיה ראש גולה ועמד אחריו שמעיה בנו. ויש נוסחא אחרת במלכות החשמונאי כי הם ק"ג שנים: יוחנן ושמשון ב' מתתיה ל"ו שנים, וינאי בן יוחנן ל"ז שנים, ואריסטובולוס בנו ר' שנים ונדרג, ואנטיגנוס בנו כ"ז שנים, ואחר הורדוס מלך אנטיפס בנו, ואחריו מלך מוכנו בנו, אבל מוכנו המלך החסדי שמוכיו התלמוד כתב רש"י שהוא ממלכות חשמונאים ואמו הילני המלכה הצדיקת ואינו איפשר זה. ובזה הזמן נפטר שמעיה ועמד אחריו שכניה בנו שהוא רור עשירי ליהויכין המלך בזמן דרובן בית שני שהוא שנת ג' אלפים ותתס"ה והיא שנת ק"ם למלכות אדום, ובשנת ג' לחרבן הבית נחרבה ביתו וי"א ע"ב שנים, [ובשנת] ק"ן לחרבן הבית באו פרסאי על רומה.

וג'ל"ב לראש גולה נפטר שכניה ועמד חוקיה בנו ונפטר חוקיה ומקבר בא"י נכבשת ארבל במזרח העיר ועמד עקוב בנו ונפטר עקוב ועמד נדזום בנו והיו חכמים עמו שמש רב פפא רב הוטא רב הננא רוב מהנא רוב הננאל, ונפטר נדזום ועמד אחריו יוחנן אחיו בן עקוב והכס שולו רב הננאל, ונפטר יוחנן ועמד אחריו שפס בנו, ונפטר שפס ועמד ענין בנו, יכאשר נפטר ענין נשאר נהן במצוי אמו והוא נהן רצוציהא ראש גולה, ונפטר נהן ועמד אחריו רב הונא בנו רוב ושמואל חכמים שלו, ונפטר רב הונא בזמן רבי ונקבר בא"י אצל ר' חייא

הכית ובשנת תתק"ד השלימו ומלך מ' שנה בדורו היה צדוק כהן גדול ויונתן ועדו ואחיה השילוני נביאים, רחבעם י"ג שנה אחימנץ כ"ג ושמעיהו ועדו נביאים, אביה בנו מלך ג' שנים עוריה כ"ג ועדוהו נביא, אסא בנו מ"א שנה הורם כהן גדול ועדוהו בן עזרז והבני דרואה ויהוא בן חנני נביאים, יהושפט בנו כ"ה שנים ויהוא כ"ג ויהוא בן חנני ועובדיה ומיכה ויהוא בן זכריה ואלעזר בן ורדיה נביאים, יורם בנו ח' שנים יהוידיע (1) כ"ג אלהיה-נביא שבא לו מכתב אחר שנחטף, אחזיהו בנו שנה א ויהושע (2) כ"ג ואלישע נביא, עתליה אמו ר' שנים מלכותה הדרגה כל רוע המלכות חזק מיהושע ג, בנה שהיה בן שנה והיה נחבא בין הכלים ויהרגו אותה, וימלך יואש מ' שנה ובזמנו היו יהודיע ופדיה חכמים גדולים וזכריה בן יהודיע כהן ונביא והרגו יואש ובמותו אמר ירא י"י וירדוש, אמצייה כ"ט שנים צדקיה כ"ג הושע ישעיה עכוס נביאים. עזריהו ר' שנה ויאל כ"ג הושע וישעי' ועמוס נביאי'. יוחם י"ז שנה יוחם כ"ג הושע וישעי' ועמוס ומיכה ועודד נביאים, אחז י"ו אוריהו כ"ג הושע וישעיה ומיכה ועמוס ועודד נביאים, חזקיה כ"ט שנים נריה כ"ג הושע וישעיהו ומיכה נביאים, מנשה בנו כ"ה שנים הושע כ"ג ויאל חזקיהו וזכום-נביאים, אמוץ בן שנים שלום כ"ג חזקיהו נביא, ואשריה ל"א שנים הלכיהו כ"ג צפניה ירמיה וחזקיהו נביאים (3). יהויקים בנו י"א שנים עזריהו כ"ג ירמיה ואוריה נביאים הרי י"ח מלכים. יהויכין ראש יהודם בן י"ח שנים במלכו והיא שנה ח' למלכות נבוכדנצר ומלך ג' חדשים וי' ימים והולכינהו לבבל והיה אסור ל"ז שנה עד שמת נבוכדנצר אסיריו לא פתח ביתה, ובעבור החשובה שלא נצע בנדה וכה שיצא מבית האסורים בן ג' שנה וזכה לבנים צדיקים, ואילו מיוחד הריס את כסאו מעל כל המלכים וכלכל ולא נשאר מבית רוד מורע המלוכה כי אם יהויכין אחריו בגולה שאלהיאל בנו לראש גולה. וכשהשלים מלכותו בבל מלך כורש ג' שנים לחרבן הבית ע' למלכות בבל ומת שאלתיאל ומלך בנו זרובבל והיה פחה יהודה ועלה לירושלם בשנה הראה עם יהושע בן יהוצבק כ"ג חזקיהו וזכריה ועורא ומלאכי נביאים, ויכנס מיד אחזשודוש וביטל כל גלאכת בית המקדש עד שנת י"ה לפרס וכדו שנשלמו ע' שנים לחרבן הבית בשנת ג' לדרוש בן אסתר ואו בנה זרובבל הבית והשלימו, ואח"כ עלה עורא הסופר

(1) בע"ע השא דירוב. (2) בע"ע וימי ויהושפט. (3) בע"ע וימי כסוף כהן: יהואחז בנו מלך אחריו שלשה חודשים הלכיהו כ"ג ירמיה נביא. המצריך.

שנה ומר רב חנינא ורב חמא⁽²⁾ ורב יצחק חכמים שלו, ובימיו נהרג רב יצחק ראש ישיבה וביים ההוא יצא מר זוטרא ונראה לו עמוד אש ויצאו אחריו ת' איש וילחמו עם הפרסיים וירש המלכות וגבה המס ו' שנין, ובסוף ו' שנים השאו העם אשר היו עמו ומצאם שוחים יין נסך ועבירות אחריות ונעלה הענן ויהי הולך לפניו ולקחתו הפרסיים וחלו לראש נולה מר זוטרא ולראש ישיבה על ראש גשר מחתא, וביים ההוא שנהרג נולד לו בן ונקרא מר זוטרא על שם אביו ונרדף בית דוד, ל' שנה לא יכול מר אהולאי לגלות פניו ומר רב גיזא אחי אביו דמר נהילאי הלך וישב בנדר צונא ומר זוטרא בר מר זוטרא ראש גלות עלה ליהשלם והכניסוהו לרש פרקין, ובשנת הג'ב לחרבן הבית שנת ד' אלפים ור"ם עלה לא"י והיה ראש לטברדין, ואחריו רב גורא ואחריו מר זוטרא בנו ואחריו מר יעקב בנו ואחריו רב שמשצ'ה בנו ואחריו רב נינא בנו ואחריו רב מיגש בנו ואחריו רב מיסא בנו ואחריו רב נהמיה בנו ואחריו רב אבימי בנו, ורב אבימי הוליד את ר' יעקב ואת פנחס ור' יעקב הוליד את ד' הציב הרי מיהויכין מלך יהודה עד זה מ"ג ראשי נולה. וזה סדר עולם זוטרא.

ובתחלה סוכה בתוספתא כי הילני המלכה היו לה ד' בנים תלמידי חכמים, ומה שש' רש"י כי מוננו מחשמונים זה אינו אפשר כי אכו היתה הילנית המלכה שאומר במסכת סוכה שלא היתה עושה רבוי כי אם על פי חז"ל, וכן במשנת יומא הילני המלכה שעשתה נרשה זהב, ובגש מוננו המלך התמיד עשה גם כן כלים לבית המקדש ועשה צדקות כדאיהא בבתרא בענין הצדקה, ואומר במשנת נזיר פ"ג שדיתה נזירה ו' שנים הוציא לארץ וכשעלתה לארץ הורזה בית הלל שהשב עד ו' שנים אחרות כי לא עלתה לה מה שדיתה הוציא לארץ ובסוף ה"י שנים נשמאת וישבה עוד ו' שנים אחרות שהם כ"א שנה, ובית הלל לא היו בימי החשמונים כי אפילו הלל עצמו לא התחיל להיות נשיא וללמד תורה עד שמלך הורדוס ק"ג שנים קודם החרבן והלל ק' שנים [קודם] לחרבן ובית הלל קרוב לחרבן בומן בניו ובני בניו של הורדוס אגריפס ומוננו התמיד ו"ל. אבל החוס' פרק קמא דכתובות כמו רש"י יאמר שאו היו מורין הלל והלמידי אבל לא נהג הנשיאות עד ג' שנים למלכו הורדוס מאה שנים קודם לחרבן. ורב צמח אמר מוננו בן הורדוס חסיד ועניו. ובסוף אלו מציאות פרש"י בימי רבי נשיאת משנה זו הא דקתי הלמוד אין לך מדה גדולה מו: לפי משרבו תלמידי שמאי

רבה ועמד אחריו נתן בנו ורב יהודה ורב ששת חכמים שלו, ונפטר נתן ועמד רב נחמיה ונחם שלו רב שינב, ונפטר נחמיה ועמד אהרו עקביה בנו ובומן נחמיה גורו פרסאי שמד על ישראל קע"ה⁽¹⁾ שנים לחרבן הבית ורבא ורב אדא חכמים של עקביה ראש נולה ובימיו עלה שבור לנציבין וכבשה, ונפטר מר עוקבן רצוציתא ונקבר בא"י ועמד אחריו הונא מר אדוו ואביו ורבא חכמים שלו, בימיו עלה שביר מלכא לנציבין וכבשה, ונפטר הונא מר ועמד אהרו עוקבא אחריו ורב חנינא חכם שלו, בשנת ת"י שנה לחרבן הבית קם עלמא בלא מלכא, ונפטר אבא ועמד נתן בנו רב אדא ורב חביבא חכמים שלו, ונפטר נתן ועמד אחריו מר כהנא ורב ספרא חכם שלו, ונפטר מר כהנא ועמד אחריו רב הונא בנו ורב אהאי חכם שלו, ונפטר מר הונא ועמד אחריו מר זוטרא אחריו ורב מדיפתאי חכם שלו, ונפטר מר זוטרא ועמד אחריו כהנא בנו ורבינא חכם שלו, ונפטר רב כהנא ועמד אחריו רב הונא אחי אביו בן רב כהנא ורב סארי ורב חנינא רבה חכמים שלו, ואשתו של רב הונא ריש גלותא היתה בתו של מר רב חנינא ראש ישיבה ורב חנינא היה אדם גדול והלך דינא של ראש נולה למקום רב חנינא ולא נהניו ושם לשפוש ושלח בעבורו ראש נולה ועשה לו רעות גדולות ומרסו שער זקני והלך רב חנינא ראש ישיבה בזה הצער לבית הכנסת ובכה עד שמלא קערה מרומיות ושתה אותם ונפל מגיפה בבית ראש נולה ומתו כלם בלילה אחד, ונשאיר מר זוטרא במעי אמו וראה בלילה ההוא בחלומו רב חנינא שנכנס לכן על ארזים ולקח גרין אחד וחתך לכל ארזים שבו וראה כי נשאר ארז קטן החת הארץ והררים הגרין לחתו ובא איש זקן אדמוני ואמר לו אני דוד מלך ישראל וזה הגן שלי הוא, אמה מה לך עממה שהרגתם הכזו באפקתא וחתוריו פניו לאחוריו והקץ פניו לאחוריו ואמר להם לחכמים נשאי חד מבית דוד? ואמר לו כי לא נשאי י אם בתו שהיא משיבת הולך והמתין לה עד שילדה וכאשר ילדה העור לו פניו ונתיישרו ולקחו ולמדו תורה; ובה הומן היה איש אחד ששמו רב פזרא כיון שראה כי חם בית דוד נתן שחד למלך ועשאו ראש נולה, וכאשר היה מר זוטרא בן ש"ו שנים הלך הוא וראש ישיבה למלך ולקחו הנשיאות מרב פזרא, ולרב פזרא נכנס ונזב בחושמו עד שמת ממנו ולכן הוחמין בבית דוד ונזב על זוחמיו, והיה מר זוטרא ראש גלות כ'

(1) בסדר עולם ומה מאתים וארבעים וחמשים.

(2) בעל"ז ורב חמא. המסעך.

הראה נראות, היו לו לאות, כי שירו צלחה עליו רוח נבואות. ושירי הנאמן ר' יוסף בן שמשא נעימים ויקרים, והוא הראשון אשר חבר בספר מעמד ליום הכפורים. ושירי הרב ר' יצחק בן נרד, מקודם נרד, ושלהם לכל בא שרד. ושירי ר' יהודה בן גיאת יהודה ארזי, ויעזר שבדו על שבחיו. ור' משה בן עזרא משה הפנינים, ממליצות הרעיונים, ושירו אשר חבר לללח התחנונים, והרב שפתי שינים, גם הוא עשה סדר ליום הכפורים, מליו סמלי פו יקרים. ור' יוסף בן ששת הציב שירו למסדה, ויהי רובה קשה, ור' לוי ר' יעקב בני תנאי, ידושו המליצות כהרוש מתבן, ויסרו משומעיה את לב האבן. ח' דוד בן פקודה דגליו המליצות יקדו, ועל לתי שפתיו ישקדו. ושירי ר' יצחק בן ראובן, סודם מי חכם ויבן, כי המליא לעשות מליצות נאות, והביא במלואי דרוריו וכחן כל המצות, ושישים בפסוקים ונקים, פאלו הם ברוח הקדש חקוקים. ושירי ר' אברהם בן אלתיזי בדי שכל אחווים, ונאוו לחיו בתורים צרארו בדרוים. ור' יוסף בן סול למתנה השיר מאסף, והמליצות ילרו על ברכי יוסף. וקרובו ר' שלמה בן צקבל, גם הוא למד מלאכת השיר וקבל, והוא עשה המצבת החמורה, אשר תחלתה נאופ אשר בן יהודה. ושירי החכם ר' אברהם בן עזרא ערה בצרות, ונשמי נרבות בומן בצרות, וכל פיושו נוראים, ועניניהם נפלאים, כהם לא ראו הרואים, גם הוא חבר סדר נכבר ליום הכפורים, עניניו כבוד שכל יצוקים, ועל הלבבות חקוקים. ויצחק בנו גם הוא ממקור השיר שאב, ועל השיר הבן מזיו האב, אך בנואו לארצות מרוח, כבוד ה' עליו לא ורח, והסדר מעליו מעליו הדת היקרים, וששש את בגריו ולבש בגרים אחרים. ור' יהודה בן עבאם נם הוא בא מארצות מערב למודו, וברך השיר ארז, ולו שירים חמורים ועיגים, וקצתם מאסם חשובים, לא ערבים ולא טובים, גם הוא הוליד בן פריץ, רשע שרץ, הסליא בגלות המרוץ. ושירי ר' שלמה בן אלמעלם, ניבו ידן לשון כאלם, ואורו מן העורים לא נעלם, והוא עשה השירה אשר עליה חן היופי נכות עינים, ותחלתה ניב חשרץ או זילו מים. ושירי ר' יוסף בן בתלי כנרבל חוקים, וכנפת הלקים. ומאצילי ספרד היה השיר הגולר ר' יצחק בן קישטון בעל ספר המוסר הוא שרד אשר לא שיריו חמורים, ביד השכל צמודים, והיו לאחידים. ור' יוסף בן צדוק ברוח שירו יקיע ים המדע קרעים, מסר

ההלל שלא שמשו שדיו לפניו ג' רורות רבו מחלוקת בתורה ונעשית תורה כשתי תורה מתוך של מלכות יון ורומי ושמות שהיו גורוין עליהן ומתוך כך לא היו יכולין לתח לב לברר רברי החולקים עד ימיו של רבי שהקב"ה נתן לו חסד בעיני אנשונותם מלך רומי כראשונים בצרותה וזה רוח מצדה ושלה וקבץ כל תלמידי חכמים בארץ ישראל, ועד ימיו לא היו מסכתות בורות אלא כל תלמיד ששמע רבר מפי גורל היטנו נרסא ונתן סימנן הלכה מלוינת ופולוינת שמעתי מפי מלויני, וכשנתקבצו אמר כל אחד מה שמעו ונתנו לב לברר פעמי המחלוקות דברי מי ראויין לפני, וסידרו המסכתות דברי נוקץ לבדם דברי יבנות לבדם דברי קדשים לבדם וסתם במשנה רברי יחידים, שראה רבי את רבריהם ושטאן סתם כרי לקבוע הלכה כמותם לפיכך אמרו בתלמוד אין מדה נרולה מו שיתנו לב לפעמי המשנה.

בספר ר' יהודה אלהרזי נשבח השיינים ו נראשונה מניח בן סרוק ודינש בן לברס ושמואל ואבון ואחרים, עד שבא הנגיד ר' שמואל הלוי והזיו שיריו ננדיים וראשים, ועניניו חדשים וחדשים, אך לרוב שיריו עמוקים וקשים, צריכים לפרושים. וברורו היה ר' יצחק בן הלפון, קצת שיריו חזקים, וקצתם צנומים וקים, כי בקיים וקיים ור' יוסף בן חסדאי הוא אבי השירה היתומה, אשר תחלתה הלצבי חן נבוחת און ועצמה, אשר אחת היא לאמה, ואין כמות בין בני עמה. ושירי ר' משה בן הקהה בדי השנל מחוקקים, נשופים נשעי נעמנים. ושירי ר' שלמה הקטן, לפניו כל גורל יקסן, ולא קם כמחוד סימות עבר אבי יקסן, וכל משוררי רורו היו לפניו ריק וסלף, והקטן יד לאלף, הוא לבדו עלה במעלת השיר העליונה, והמליצה ילדתו על ברכי התבונה, והקשור על יד שני לאמר זה יצא ראשונה, כי כל המשוררים אשר היו לפניו שירים לנגרו אפס ותרו, ואחריו לא קם כמחוד, וכל הבאים אחריו למדו משעמו, וקבלו וקבלו רוח השיר שעמו, והאל משח למלך על שירי בדי עמו, שיר השירים אשר לשלמה, ורי למשוררים החזקים, להבין שיריו העמוקים, כי מליצותו נשגבה מדעת כלנו, ומי יעלה לו השמימה ויקחה לו, נם במעמד הצומות, והראה נראות עצומות, והגר סדר ליום הכפורים, כל עניניו נרדים עם שפרים, מעלטים בספירים, (וזהו ר' שלמה בן גבירול), ושירי ר' ארונים, לקרשי השכל ארונים, ושירי הרב ר' יצחק (בן גיאת), על מצה היקר החזק, ובספרו אשר חבר ליום הכפורים אשר

מיגאש . ונאלריה שכ"ר יוסף בקי בתוכה ועשרי
 וכן שם ר' יוסף בן סד החון , ובנרצלונה ר' מכיר
 והגאון רב ששת"ל המכשה בניו , ובנרצלונה ר' לוי
 מורע יהודה , ובבלקרי הנשיא ר' קלנימוס
 ובמרשיליאה הנדיב ר' משה , ומשם לאלסנדריא
 ושם ר' שמחה הנדיב והחכם ר' אברהם בן ה"ם
 במו"ל קטן בשנים גדול בעיניו , וגם שם ר' יוסף
 בן עובדיה ובא לירושלם חזיה שם קהלה וחכמים
 מצרפת ואליה המעטריב ונא לעכו ואח"כ לצפת חזיה
 שם חכם גדול , ובא לדמשק ומחס טובים ושם
 הרופא ר' משה בן צוקיה ור' יאשיה בן ישי נשיא
 הקהלות וכדמשק להר צמרים ושם חכמים ומשם
 לארץ חמת ושם חכמים ומשם לצובה הוא חלב
 ושם האריך הרבה מחכמיה וחסדיה , ומשם נסע
 למעכה ומשם לעיר שרג ומשם לארם נהרים
 ומשם לחץ ומשם לבלנה ומשם לאשור ושם דור
 ראש הגולה , ומשם נסע לעיניה ומשם לעיר תוך .
 ובש"ך בי היה בפליסלה ושמו כי מה הרמב"ם
 ז"ל במצרים שנת נה"ו ואחריו בשני הדשים ר' יוסף
 ז' שושן בפוליסולה ושהוא העתיק המורה בספר
 ושנא ללוי"ל העתיק סדר דרעים מהמשה לרבי
 דהונתן הנהן .

הרים ומשבר סלעים . ובתוקף מלוי הררי עד
 יצחק , ובי מרה ימתק , ובעת ישחו כל בנות
 השיר תרוממנה קרנות צדיק . ושירי הלוי רבי
 יהודה , ליות חן לראש התעודה , ועל צוארה שור
 אדם פטרה , הוא לבית השיר העמוד הימיני ,
 יושב בשבת חזקמוני , [ע"כ העתק מן התחכמוני] ,
 ועל זה האריך מאד בשבדו , ועשה משלים
 עליו , ואמר כי בתחלה המאה השימית (לארץ
 החמישי) ורח ר' יצחק בן חסדאי בספר .
 ובש"ך ה"פ כי ר' שלמה בן גבירול חיה כ"פ שנה
 ונכנס הל' ולא גמרו כי מת בחצי ימיו , ועוד
 אמר בש"ך כי במוק שהוצרים בירושלם לא שכן
 שם יהודי מפני שהרגו לאלהיהם , ובשנת
 ד' אלפים ותתק"ן באו הישמיטלים ממצרים ולקחו
 ירושלם ואו באו יהודים לשכון בירושלם , ושהוא
 זכ"ח לחרבן שהיא שנת ד' אלף ותתקע"ו . ובש"ך
 ל"ה כי על קבר עזרא עולה בכל יום ענן בדור
 והוא קבור בין ארץ כשדים ושושן בנהר סמרא
 הוא הנקרא [בלה"ק] אהוא רחוק משם כמו ג'
 פרסאות קבר באמונה וכן קרוב לשם קבר יחזקאל
 ע"ה . ובש"ך מ' עבר בפליסלה וראה שם בני שושא
 ור' מאיר הלוי לר' שדודס ור' יצחק בן מאיר בן

אמר המעריך . שד"ך על כן לא דבר המחבר הם מאמרים בודדים ונפרדים חמה לקיטור מקוסות פשוטות , וישם
 מקום בבית דוד בסוף סדר החמישי אף כי ספוריהם למחברים חמלים שנים הם , ובתוך הליקושים האלה העתיק כמו
 כן רוב סדר עולם ושם מופך דוד המלך ע"ה עד סוף הספר , וכן העוסתא הזאת יתברור כמה פועת אשר נכנסו בש"ך
 חסא בדפוסים אחרים .
 ודבר הענין אשר הביא על ספר החזק לחיות ערכו גדול מאד , ולהיותו כשיהי פטע בלשנו מתנוסס הדגים בש"ך
 קוסטנטינא והסופר כן גם העוסתא אשר חיה לפני המעריך ר' שמואל שולם ועל פי של עדים יקום דבר . וה'
 לשיט בדפוס קוסטנטינא דף קס"ג ע"ב :

ולמען חסרה לדור אחרון אוידיכם מה
 שמצאתי כתוב : שד"ך יצחק דמך עכו הלך לחקור
 על ספר הורה , שכנראה שהיו דבריו פוסלים
 ישאבו ממקור העליון ואשר הוא לשון ירושלמי
 נראה שדבריו דברי קבלה ואמת ואשר הם לשון
 הקדש הם דברי ויזה , אמר ושאלתי את התלמידים
 אשר נמצאו בידים ספר החזק מאין בא להם ולא
 ראיתי דבריהם מכוונים , יש מי שאמר שהרמב"ן
 מצא אותו בארץ ישראל ושלחו לקפולוניא והביאו
 הרוח לארגון ונשל ביד הר' משה די ליאון , ור"א
 שמעולם לא היה חבור של ר' שמעון בר יוחאי רק
 שד"ך משה דיץ שם הכותב ובכחו יתבו דברים
 פוסלים , ולמקן יקח בהם מחזיר רב היה הולה
 עצמו באלן גדול שהוא רשב"ו ור' אליעזר בנו
 וחביריו , ואבא אל עיר ואליאוליד ואמצא שם ר'

משה די ליאון וישבע לי שספר ר' שמעון בן יוחאי
 הנו בבית ישיבתו באוילא שראוהו לי בלתי שמה
 ובשוב לביתו מת באויאל ואבא אל עיר אוילא
 ואמצא שם חכם וקן ושמו ר' דוד רפאן קרוב ,
 ואמצא חן בעיניו ואשביעהו לאמר אם היה יודע
 אמתה ספר הורה אם היה אמת או לא , ויאמר
 התחכם בי נתברר לו בודאי שר' משה בשם הכותב
 היה בודא , וסבת האמתות היא כי ר' משה הנו'
 היה כותב ספרות ונשלחות לעשרים אשר במלכות
 ההוא ולוקח בהם מהנת רבות וזה וכסף ואחר
 היום כל מה שהיה סרויה היה מסור , עד שביום
 מותו לא נשא לו אצילו פרוטה ואשתו ובניו ברעב
 ובצמא ובערים ובחוסר כל , וכשפעי מיתורו קמחי
 אל הר' יוסף די אוילא שהיה עשיר גדול ובחזיו לקח
 ממנו ממון גדול , ואומר לו עתה היא עתך עת

ואתקרה ממנו לרעתו מו: שידו מגעת בידיעת ספר החרו ויאמר אלי דע באמת כי היה בד' משה הנו' ספר החרו אמרו, וסבות אמתות דברי הוא כי היה ניתן לי קונטרסים, ואני לבחון הספק הזה לקדתי קונטרסים אחד מבין הקונטרסים ואמרתי לו שגאבר ממני שיתן לי ממלא מקומו, ויאמר לי הראה לי אחרית הקונטרס המודם לו וראשית הקונטרס המהאחר, ויכתוב לי קונטרסים וארא ואין ביניהם שינוי כלל אפילו תיבה אחת רק שפה אחת דברים אחדים היש נסיון גדול מזה? אח"כ באתי לשולישולה ואמר לי שבזינת החכם ר' יוסף הלוי אינה בדינה, שאולי קודם נתן הקונטרסים לאדם היה משיק אחר לעצמו ואח"כ מתוך אותם הקונטרסים אשר בביתו היה כותב לאחרים ע"כ (1).

דורים תוכה לספר הגדול ותקף הספר מיד אשתו במנה יפה שתשלח ביד אשהך שהיא כעת ירומה וכן עשה, וישלח מתנות ביד אשתו אל אשת ר' משה הנו' ותשבצ לה אשת ר' משה הנו' שמעולם לא היה לו ספר לאישי רק מלבו ודעתו היה כותב, ואומר לאישי למה אתה תולה עיוןך בהכם אחר הלא טוב היה לך לאמר בי משמלך אתה כותב ויודך כי תשיב לך, ואישי ענני שאם הייתי אומר שמדעתי הם לא יחשיבו אותם ולא יתנו לי מתנות בהם ולקנאי תולה אותם ברשב"י וחבריו אח"כ דברה עם בתו ואמצא דבריהם מכוונים: אלה הדברים אשר דבר אלי החכם הזקן ר' רוד. אמר יצחק ואסע נא וילא ואבא עד שאלאבירה ומצאתי שם חכם זשלא שמו ר' יוסף הלוי בן ר' מורדום המקובל

(1) וינין לעיל בחבורה הנו' (עמ' 45) מ"ש המחבר בשבח ספר החרו בארך בלי פקסוק ושם תראה כי הבחי' מביאו בשם סדרשו של רשב"י כדבר ידוע בימיו, וא"א שימשל הכוונ' בכך שהוא היה כמו ברור אחד עם ר' משה ליאון הז"ל ע"כ דראי לשון הדפוסית כזרה, והם' בעצמו המיוחס לברשו של רשב"י והלמדיו חבורתו כמ"ש המחבר הלו שם בחבורת רשב"י. מ"ם האי ליטנא ביטא למיחש ליה מבעי כי אמנם לדעתנו גם זה אמת שנתערבו בס' הקדוש החרו איזה חרושים סר' משה ליאון או מולחו חכם ספרדי ואין ספק בעולם זכך כמו שאיכל להוכיח בסיעתא ושמעיא בביתו גמור. יעב"ץ.

נשלם המאמר ראשון